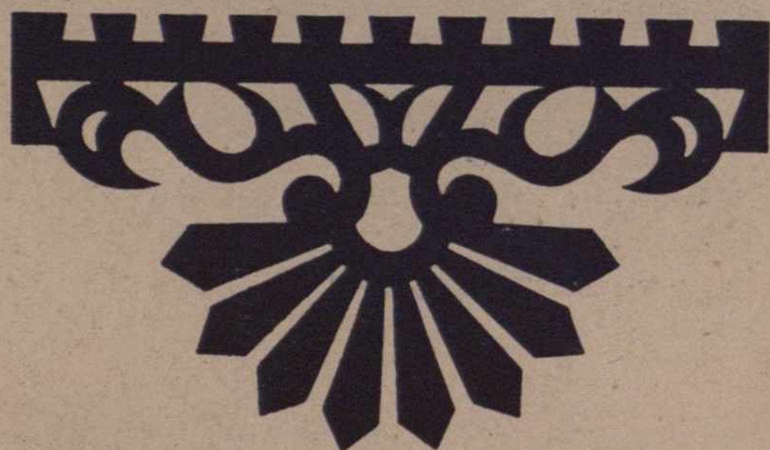

AIDAI

2

TURINYS

ILIUSTRACIJOS

mėnesinis
kultūros
žurnalas

aidai

1947 metai gegužės mėnuo Nr. 2

JUOZAS GIRNIUS

FILOSOFIJA IR POLITIKA

MINTIES IR GYVENIMO SANTYKIŲ KLAUSIMU *)

1. **Klausimo prasmė**
2. **Politikas: „kaltinu filosofiją"**
3. **Filosofas: „kaltinu politiką"**
4. **Politikos ir filosofijos konflikto prasmė**

1. KLAUSIMO PRASMĖ

„Filosofija ir politika". Šitaip formuluota tema iš pradžių tiesiog nustebina: ar yra kas vienas antram svetimesnio, kaip filosofija ir politika? ar yra todėl iš viso prasmės tarp šių viena antrai svetimų sričių ieškoti sąryšio?

Tačiau svetimumas nėra vienaprasmiškas žodis. Svetimumas nelygus svetimumui. Viena prasme, iš tiesų, vadiname vienas antram svetimais tokius dalykus, kurių nesieja jokie santykiai, nes jų plotmės nei susisiekia, nei susikerta. Sakysime, šita prasme svetimomis galime vadinti politiką ir matematiką. Politika visiškai abejinga matematikai: ar bus teigiama euklidinė, ar riemanninė matematikos koncepcija — politikai vis tiek pat. Todėl kelti politikos ir matematikos santykių klausimą iš tiesų būtų beprasmiška. Tačiau antra prasme vadiname vienas antram svetimais ir tokius dalykus, kurie apskritai gali vienas su antru turėti santykių, bet vadinami svetimais dėl to, kad faktiškai labai dažnai tie santykiai atsipalaiduoja ar dargi konfliktiškai įsitempia. Šita prasme kalbame, pvz., apie politikos ir moralės svetimumą, kada arba tradicinė etika nepajėgia naujai iškilusių visuomeninio gyvenimo apraiškų morališkai įvertinti, arba kada politika lieka paprastu jėgų žaismu, atpalaiduotu nuo moralinių principų. Vadinasi, pastaruoju atveju svetimumas reiškia ne principinį santykių nebuvimą, o tik faktinį jų įsitempimą.

Panašiai laikome ir filosofiją su politika viena antrai svetimomis sritimis ne dėl to, kad tarp jų iš viso nebūtų įmanomas sąryšis, o tik dėl to, kad jųdviejų tarpusavio santykiai faktiškai labai dažnai atsipalaiduoja ar dargi įsitempia. Iš vienos pusės, paprastai politika nori eiti „savu" keliu, atsieit nepaisydama filosofijos keliamų principų. Iš antros pusės, neretai ir pati filosofija, tarsi nuvilta, kad vis tiek jos nepaisoma, atsisako domėtis valstybės problema. Taip, pavyzdžiui, ir dabartinėje egzistencinėje filosofijoje politinė valstybės problematika beveik dingusi.

Ir vis dėlto: nors ir kiek filosofija ir politika šiandien viena nuo antros nutolusios, jų santykio klausimas abiem aktualus. Ir, būtent, aktualus kaip tik dėl to, kad jiedvi šiandien viena antrai pasidariusios svetimos. Gyvybingai aktualus šis klausimas filosofijai, jei ji nori vėl laimėti tą gyvenimo jėgos vaidmenį, į kurį ji visada pretendavo ir kurį ji iš tiesų yra suvaidinusi visais posūkiniais žmonijos istorinio kelio momentais. Bet lygiai gyvybingai aktualus šis klausimas ir politikai, jei ji nori istorinį žmonijos vyksmą pasukti laimingesniu keliu, negu lig šiol.

Filosofijos ir politikos santykių klausimas šita prasme yra visuotinai reikšmingas. Jis domina ne tik specialistus filosofus ir specialistus politikus, bet ir kiekvieną žmogų, nes, tiesą sakant, kiekvienas žmogus drauge yra ir filosofas, ir politikas. Pavadinome filosofijos ir politikos klausimą visuotinai reikšmingu, nes jisai savyje slepia visuotinai reikšmingąją minties ir gyvenimo problemą. Ar nėra filosofija patsai minties, o politika — gyvenimo sinonimas?

Minties ir gyvenimo santykis — dialektinės įtampos santykis. Iš vienos pusės, mintis ir gyvenimas — vienas antram intymiai artimi. Ar nėra mintis pašaukta gyvenimui vadovauti? Ir ar nėra gyvenimas minties įkūnijimas, tikrove pavertimas? Ir tačiau, antra vertus, mintis ir gyvenimas labai dažnai atrodo vienas antram visiškai svetimi dalykai. Ar dažnai mintis nelieka nerealizuota, neįkūnyta gyvenimu? Ar paprastai neina gyvenimas „savais", vadinasi, minčiai svetimais keliais?

Ta pati dialektinė įtampa, kuri charakterizuoja minties ir gyvenimo santykį, valdo ir filosofijos santykius

*) Žemiau spausdinamasis straipsnis yra parašytas kaip įvadinis skirsnelis platesnės apimties darbui. Jo uždavinys todėl ir nėra klausimą išspręsti, o tik iškelti. Ir, būtent, mūsų supratimu, filosofijos ir politikos santykių klausimas savyje slepia ne kita, kaip minties ir gyvenimo, principų ir faktų, „idealizmo" ir „realizmo" prbolemą. Tai šiai temai ir teikia platesnę reikšmę. Ir šita prasme tai, ką mes vadiname filosofija, reiškia ne tik „grynąją" filosofiją, bet ir apskritai kiekvieną minties kūrybą, rodančią žmogui naujus kelius. Lygiai ir politikos terminu manome ne tiktai „grynąją" politiką, bet ir apskritai kiekvieną visuomeninės prasmės veiklą (tiek socialinę, tiek ekonominę). — Autorius.

su politika. Iš vienos pusės labai dažnai filosofija ir politika atrodo bėsančios nuolatiniame konflikte. Iš antros pusės tačiau vėl ir pačiame šitame konflikte jausti iškylanti viena antros ieškojimo valia. Tai ir kelia klausimą: kokia šitos įtampos tarp filosofijos ir politikos prasmė?

2. POLITIKAS: „KALTINU FILOSOFIJĄ"

Pirmiausia leidžiame filosofijos ir politikos santykius aptarti politikui: —

a. Filosofija — gyvenimui svetima. — Visa, kuo filosofas domisi, gyvenimui — svetima. Metafizinės Dievo buvimo, sielos nemirtingumo, gyvybės bei medžiagos esmės ir kitos problemos, kurioms filosofas skiria savo gyvenimą, aktualiųjų gyvenimo rūpesčių neliečia. Vienoks ar kitoks šių problemų sprendimas niekuo nepadeda rasti atsakymą į degančiuosius dienos klausimus. Dievo buvimo argumentais alkanų minių nepasotinsi, socialinių bei ūkinių problemų neišspręsi. Sielos nemirtingumo įrodymais ginklų nenukalsi ir krašto saugumo nelaiduosi. Trumpai tariant, metafiziniais sprendimais nepasinaudosi politiniams duonos ir taikos rūpesčiams išspręsti.

Svetima filosofija gyvenimui, — todėl ir nėra ko politikui ja domėtis. Kaip metafizika abejinga aktualiesiems gyvenimo rūpesčiams, taip ir patsai gyvenimas abejingas visiems metafiziniams sprendimams. Gyvenimas eina savais keliais. Jo vyksmo visai nekeičia, ar filosofai savąsias problemas vienaip ar antraip sprendžia ir, apskritai, ar sprendžia jas ar nesprendžia.

Pagaliau, jei ir domėtis filosofija, tai ko verti filosofų sprendimai? Ar ne kiekvienas filosofas randa „galutinį" sprendimą — galiojantį tol, kol sekantis jį sukritikuos ir pakeis savu „galutiniu" sprendimu, susilaukiančiu to paties galo, kurio susilaukė pirmasai? Ar šisai amžinas „galutinių" sprendimų keitimas naujais „galutiniais" sprendimais nėra liudijimas, kad visi jie lieka tiktai sprendimai, — sprendimai, o ne išsprendimai? Ar nerodo tai, kad tos problemos, kuriomis filosofai rūpinasi, iš tiesų yra iš viso neišsprendžiamos? Ir ar šisai filosofinių problemų neišsprendžiamumas savo ruožtu nesako, kad jų sprendimas ir nėra gyvybinė būtinybė, o tik nenaudinga, nes gyvenimui svetima, prabanga?

b. Filosofija — nereali savo sprendimais. — Tiesa, dažnai filosofai mėgsta nusileisti iš savo metafizinių dausų ir išdidžiai imasi nurodinėti, kaip reikia gyvenimą tvarkyti. Tačiau visa tai, ką jie, iš savo aukštybių nusileidę, norėtų įteigti, paprastai, tėra sauvališkos fantazijos, nepagrįstos realių gyvenimo sąlygų bei galimybių pažinimu. Gyvenimas vyksta savais dėsniais, ir todėl kas nori gyvenimą valdyti, privalo vadovautis paties gyvenimo dėsniais, o ne iš idėjų pasaulio pasemtomis „amžinosiomis" normomis. Kiekvienas bandymas laikinąją tikrovę normuoti amžinaisiais principais iš ankto pasmerktas pragaiščiai. Kas amžinybės žvilgsniu (sub specie aeternitatis), gal būt, ir teisinga, gyvenime, laiko tėkmėje neįmanoma. Gyvenimas yra reliatyvus, ir absoliutiniai principai jam nepritaikomi. Įsivaizduokite valstybę, kuri į savo sostą įsodintų filosofą, amžinosios taikos ir visuotinosios meilės apaštalą! Ar nepasmerktų ji savęs pražūčiai? Be abejo, kaimynams to tik ir reikėtų — tuojau pat jie pasistengtų tą valstybę, kuri norėtų vadovautis amžinosios taikos mintimi, pasiųsti amžinosios taikos realizuoti ten, amžinybėje, o ne čia, laiko ir todėl kovos pasaulyje. Ar nepakanka vieno šio pavyzdžio pirštu prikišamai parodyti, kiek būtų nerealu bandyti gyvenimą tvarkyti idealiniais principais. Jei nori gyventi, turi vadovautis kovos dėl būvio dėsniu, o ne meilės ar taikos iliuzijomis.

Gali tos mintys, kuriomis filosofai nori mūsų tikrovę suidealinti, supanašinti savajam idėjų pasauliui atrodyti gražios, bet — kas iš to? Daug idealių valstybių sukūrė filosofai. Bet ar kuri nors iš visų šitų idealiųjų valstybių buvo bent kartą iš tiesų sukurta? Ne, nebuvo sukurta, nes ir negali būti sukurta. Ar negeriau todėl imti gyvenimą tokį, koks jis faktiškai yra, tegu ir netobulas, negu siekiant tobulybės iš viso jį prarasti? Ar negeriau ir netobulas gyvenimas už tobuliausią mirtį? Geriau gyventi, tegu ir netobulai, negu pražūti, tegu ir kilniai (kilnumo besivaikant)!

Vienu žodžiu, tai, ką filosofai, nepažindami realių gyvenimo sąlygų, imasi skelbti politiniu idealu („geriausia valstybe"), iš tiesų tėra utopija. Graži, bet pragaištinga utopija. Graži, nes ištaurinta, nuvalyta nuo visų gyvenimo netobulumų. Ir tačiau drauge pragaištinga, nes, jei būtų ji iš tiesų rimtai bandoma realizuoti, teatneštų pražūtį. Sapnas gali būti gražus, bet vargas tam, kuris jo neskiria nuo tikrovės!

c. Filosofija — gyvenimui pavojinga. — Filosofų idealiosios valstybės tėra gražios utopijos, niekada gyvenime neįvykdomos. Galima, tiesa, pripažinti, kad ir jos labai dažnai savyje slepia didelę jėgą — svajonės jėgą. Deja, svajonės jėga gyvenimą labiau griauna, negu kuria. Filosofinės utopijos yra destruktyvus veiksnys: jos išugdo dabartimi nepasitenkinimą, nukreipia mus nuo dabarties ir tuo pačiu paraližuoja mūsų energiją, reikalingą aktualiesiems uždaviniams vykdyti. Dar daugiau: svaigindamos minių protus naujo gyvenimo viltimi, filosofinės utopijos yra nuolatinė visų revoliucijų gaisro versmė: užuot leidusios gyvenimui nuosaikiai plėtotis, palaipsniui nugalėti dabarties sunkenybes, evoliuciškai žengti pažangos keliu, filosofinės utopijos kursto gyvenimo organinę plėtotę nutraukti prievarta — revoliuciniu gaisru. Žinoma, kiekviena revoliucija turi ir įvairių realių (politinių, socialinių ar ūkinių) priežasčių, bet tai, kas visas šias priežastis labiausiai įsąmonina ir paverčia revoliucine ugnimi, yra ne kas kita, kaip filosofinė naujo ateities idealo mintis. Kiekvienos revoliucijų buvo pačios žiauriausios, daugiausia kraujo pareikalavusios, vadinamosios ideologinės revoliucijos, kurios labiausiai ryškiai išauga iš atitinkamų filosofinių utopijų aistros: didžioji prancūzų, bolševistinė rusų, pagaliau nacionalsocialistinė vokiečių. Ar tačiau visų šių revoliucijų gaisro ugnyje nepaskendo ir patys tie šūkiai, kurie šiuos gaisrus sukūrė? Ar didžiosios prancūzų revoliucijos — „laisvės revoliucijos" — vyrams, vieniems kitus išsižudžius, neiškilo nauja imperatorinė tiranija? Ar bolševikinė revoliucija nepavertė ruso darbininko alkanu vergu? Ar nacionalsocialistinė revoliucija, siekusi vokiečių Reicho didybės, neįstūmė šios tautos didžiausion jos istorijos katastrofon? Ar visų šių pavyzdžių skaudi patirtis nepakankamai liudija, kad kiekvienas bandymas natūralią tikrovės plėtotę prievartauti ideologinėmis utopijomis baigiasi katastrofiška nesėkme? Ar visus tuos idealus (politinę laisvę, socialinę teisybę ir tautinę didybę), kurių vardan vyko minėtosios trys revoliucijos, nesėkmingiau pasiekė, pvz., anglai, vadinasi, ta tauta, kuri mokėjo išsaugoti praktinį tikrovės jausmą bei politinį instinktą, kuri nesileido filosofams savęs suvedžioti ideologinių svajonių žavesiu?

Tačiau ir tais atvejais, kai filosofų ateities idealai lieka tiktai svajonėmis — arba kai patys filosofai nepajėgia jų sugestyviai suformuliuoti, arba kai patsai gyvenimas mažiau teikia pagrindo dabartimi nepasitenkinti —, ir tais atvejais, kai filosofinės utopijos neįgyja revoliucinės jėgos, filosofo veikla valstybei yra daugiau pavojinga, negu naudinga. Tiesa, filosofas teigia valstybėje vykdąs reikšmingą piliečių auklėjimo darbą. Bet ar dažnai šisai auklėjimas, užuot tarnavęs valstybės pagrindams stiprinti, netarnauja jiems griauti? Valstybei visų pirma svarbu savo piliečius išauklėti gerus pavaldinius. Gi geras pavaldinys yra tas, kuris moka išsižadėti asmeninės minties ir yra paslankus, daug nesvarstydamas, paklusti įstatymams. Tuo tarpu filosofinis auklėjimas, pagrindiniu savo principu skelbdamas „pažink pats save", visada slepia savyje pavojų asmeniškumo sąmonę išplėtoti iki pavojingo idealizmo žmogų statyti aukščiau valstybės. Bet ar toksai individualizmas nėra pavojingas kiekvienai valstybės for-

mai, — ne tik diktatūrinei, bet net ir demokratinei? Ar ne tą pavojų nujausdama demokratinė Atėnų valstybė Sokratą už kvietimą save pažinti pasmerkė mirti? Ir ar neturėjo ji pagrindo saugoti savo jaunuomenę nuo šios maištininkiškos „pažink save" tiesos, nuo šio pavojingo kvietimo susikaupti savyje ir tuo būdu, užuot save normavus valstybės įstatymais, padaryti save — žmogų — įstatymų norma? —

Taip skamba politiko kaltinimas filosofijai: „kaltinu filosofiją".

d) Laipsninis politikos ir filosofijos konflikto išsiskleidimas — Jausti, kaip, einant nuo vieno priekaisto į kitą, filosofijai daromi priekaištai aštrėja, kaip palaipsniui vis giliau išsiskleidžia filosofijos ir politikos konfliktas. Iš pradžių filosofija kaltinama tiktai gyvenimui svetimumu, skendėjimu metafizinėse aukštybėse, nutolimu nuo gyvųjų laiko rūpesčių, prabangišku nenaudingumu. Čia politika dar nelaiko filosofijos savęs verta priešininke: darbo žmogaus žvilgiu į paniekos, bet ne rūpesčio vertą dykaduonį dabitą palieka ji filosofiją ir toliau skendėti savo metafizinėse aukštybėse, — nėra nei kuo rūpintis, nei ko pavydėti! Aštriau filosofija kaltinama, kai jai prikišamas realių gyvenimo sąlygų nepažinimas, teikimas gyvenimui, tokių normų ir tokių idealų, kurie gyvenime nepasiekiami, nes jų siekimas faktiškai reikštų pačių gyvenimo pagrindų griovimą. Šiame priekaište tebeatsispindi senoji filosofijai panieka dėl gyvenimo svetimumo, bet drauge jaučiamas ir naujas rūpestis, kad filosofija, ryždamasi savąsias utopijas realizuoti neišaugtų pavojinga priešininke. Vaizdingai tariant, šitą savo santykių momentą politika žiūri į filosofiją, kaip praktikas šaiposi iš jaunuolio svajonių, ramindamasis, jog su laiku jaunystės fantazijos praeis, bet drauge ir baimindamasis, kad kartais nebūtų griebiamasi jaunatvės karščiu šitų svajonių realizuoti. Ir pagaliau visu aštrumu nusikreipia politika į filosofiją kaltindama, kad ši savo utopiniais idealais esanti visų revoliucinių gaisrų kaltininkė, ir savuoju asmeniškumo sąmonės žadinimu — maištingosios dvasios versmė. Šio priekaišto akivaizdoje politikos santykis su filosofija nebėra santykis su nenaudingu dabita ar nepavojingu jaunuoliu, o dviejų vienas antro vertų vyrų kovos santykis — santykis dviejų lygių gyvenimo jėgų. Kiek šis politikos ir filosofijos, arba, konkrečiau tariant, valstybės ir filosofo konfliktas yra gilus visa mirties rimtimi liudija Sokrato likimas — likimas pirmojo filosofo, kuriame filosofija pasiekė savo, kaip gyvenimo jėgos, sąmonę.

Atskleidėme, kaip politikos kaltinimai filosofijai nuo paprasto nenaudingumo priekaišto išaugo iki revoliucinio pavojingumo priekaišto. Pirmąjį priekaištą lydėjo paprastas nevertinimas, paskutinįjį — mirties grėsmė. Tačiau tuo pačiu laiku, kai gilėja politiko filosofijai kaltinimas, gilėja ir paties filosofo savo vertės bei jėgos sąmonė. Pirma, kaltintas nuo gyvenimo nutolimu, filosofas nuolankiai kentė savo nenaudingumo priekaištą. Dabar, kaltinamas valstybės pagrindams pavojingumu, filosofas pajunta, kad tai, kam jis atstovauja, nėra vien tik utopiška svajonė, o reali gyvenimo jėga, — nes argi svajonės baudžiamos mirtimi? Ar tai, už ką skiriama mirties bausmė, neturi būti reali jėga? Paskutiniojo priekaišto rimtis filosofui teikia naują pagrindą iš kaltinamojo prabilti kaltintoju!

3. FILOSOFAS: „KALTINU POLITIKĄ"

a) Filosofo atsakymas savo kaltintojams politikams: Kaltinate mane gyvenimui svetimumu, jo nepažinimu ir pagaliau jam pavojingumu.

Leiskite man (kuris esu gyvenimui svetimas) paklausti jus (kurie nesate gyvenimui svetimi, nes patys jam betarpiškai vadovaujate): ar sukūrėte žmonijai žmogaus vardo vertas gyvenimo salygas?

Kartoju šį klausimą: ar sukūrėte žmogui jo vertas gyvenimo sąlygas? O žemė pakankamai erdvi ir turtinga! Ir mokslo jėga tiek padidino žemės vaisius, kad visi jos vaikai galėtų žmoniškai gyventi.

Ir tačiau! Leiskite šį kartą atsakymą išgirsti ne iš jūsų lūpų (niekas neabejoja, kad gražiai kalbėti jūs mokate!), bet iš pačio gyvenimo patirties. Nežiūrint visų pirmojo pasaulinio karo padarytų suniokojimų, ūkinė gamyba buvo pasiekusi tokį perteklių, kad galėjote pradėti ūkines gėrybes deginti, skandinti ar kitaip, kaip sugalvojote, naikinti. Pakako prabėgti dvidešimtmečiui, ir žmonija vėl buvo pakankamai turtinga, kad galėtumėte leistis naują pasaulinio karo prabangą. Ar nebuvo iš tiesų prabanga (nors ir šiurpi!) viso pasaulio dirbančiuosius vyrus prie plūgo ar fabriko staklių pakeisti moterimis bei vaikais, o juos pačius pašvęsti penkmetiniam naikinimo darbui, kad po beprotiško siautėjimo grįžę namo rastų šeimas, palaidotas namų griuvėsiuose ar netekusias pastogės ir atiduotas bado šmėklos grėsmei. Ir tie milijonai, kuriuos dabar alina badas, ką turi teisės labiau kaltinti : žemės šykštumą ar jūsų, kurie ją valdote, neprotingumą?

Nesiteisinkite tiktai karu bei jo fataline neišvengiamybe. Jus kaltina ne tiktai karas, bet ir taikos metai. Ir taikos metais, kai ieškojote būdų sunaikinti ūkinių gėrybių pertekliui, ar neskurdo milijonai? Kai vieni lepo pertekliuje, ar nenyko kiti iš rūpesčio dėl kasdieninės duonos? Kai vieni, kuriems buvo atviras kelias ir į mokslą, ir į meną, bodėjosi iš nuobodulio gyvenimu, ar kiti, darbo prirakinti, visada galėjo rasti laiko bent patiems paprasčiausiems dvasinio gyvenimo reikalams patenkinti?

Brangi žmogui duona, bet už duoną brangesnė yra laisvė. Giedate laisvei himnus ir jūs, politikai, o tačiau: ar nepaverčiate žemės vienu dideliu kalėjimu, kuriame laisvai gyvenate tik jūs, šio kalėjimo sargai? Ar kada tariate žodį „laisvė", nemanote „laisvė — mums, prievarti — kitiems"? Kada kalbate apie laisvę tarptautiniuose santykiuose, ar labai dažnai neslepiate laisvės šūkiu tiktai geismo kitus pavergti (nors visi nori lygiai alsuoti laisvės oru!)? Kada skelbiate laisvę vidaus santykiuose, ar labai dažnai nesiekiate laisvės tiktai jums patiems, jūsų pačių partijai, jūsų pačių pasaulėžiūrai, ir — prievartos visiems, kurie stovi anapus „savumo" ribos? Ir ar, žlugus nacionalsocialistiniam Reichui, nebeliko kraštų, kuriems labiau derėtų ne valstybės, o tautų koncentracijos stovyklos vardas? Ar kiekviena laisvė, kuri apréžiama „mums", nėra iš tiesų prievartos kitiems kaukė?

Ir todėl į mano klausimą — ar sukūrėte žmogui jo vertas gyvenimo sąlygas? milijonų milijonai ištisomis tautomis atsakytų — ne! Atsakytų „ne", nes nepatenkinote jų laimingesnio gyvenimo ilgesio.

Ar neturiu todėl teisės — ne tik savo, bet ir visų duonos bei laisvės alkstančiųjų vardu — jus klausti: kada mane kaltinate gyvenimui svetimumu, ką suprantate gyvenimu, ir kada mane kaltinate gyvenimui pavojingumu, ką nuo manęs saugote? Ar tautų žudynes, socialinį išnaudojimą ir politinę atskirų žmonių bei tautų priespaudą? Jei taip, — esu kaltas.

Esu svetimas ir karui, ir neteisybei, ir prievartai, nes, būdamas išminties draugas (filosofo žodis, lietuviškai išvertus, tą ir reiškia), esu draugas ir taikai, ir teisybei, ir laisvei. Esu pavojingas ir karui, ir neteisybei, ir prievartai, nes tiesa, kurią atstovauti aš esu pašauktas, šalina nesantaikos veiksnius — reikalauja teisingumo ir skelbia laisvę.

Esu kaltas visu, kuo mane kaltinate, jei gyvenimu suprantate karo, socialinės neteisybės ir politinės priespaudos tikrovę. Tačiau savo kaltės nelaikau tikra kalte, nes nelaikau tikru gyvenimu nė to, ką jūs gyvenimu laikote. Ar nėra už jūsąjį gyvenimą tikresnis mano gyvenimas, gyvas milijonų milijonų ilgesyje — taikos, teisybės ir laisvės ilgesyje? Ir šio tikresnio gyvenimo vardu mano kaltę aš paverčiu jūsų kaltinimu:

Sakote: esu gyvenimui svetimas. Prisipažįstu: esu jūsų gyvenimui svetimas, nes myliu tikrąjį gyvenimą. Ne vergiškai myliu gyvenimą, o viešpatiškai. Myliu

gyvenimą ne kaip vergas, kuriam gyvenimas tėra likimo uždėta našta, o kaip viešpats, kuriam gyvenimas yra jo paties valios išraiška. Myliu gyvenimą ne vergišku prisirišimu, kuris apakina ir teima gyvenimą tokį, koks jis yra. Myliu gyvenimą tuo laisvu tikrosios meilės atstumu, kuris leidžia gyvenime skirti kas bloga ir kas gera. Myliu visų pirma gyvenimą ne tokį, koks jis dažnai yra, o tokį, koks jis visada turėtų būti ir koks jis yra kiekvieno mūsų ilgesyje. Ir šios tikrosios gyvenimo meilės vardu aš kaltinu jus: jūsiškė gyvenimo meilė yra ne meilė, o tik aklas gyvenimui vergavimas. Yra meilė, kuri padaro žmogų laisvą, ir yra meilė, kuri padaro jį vergą. Deja, jūsų meilė yra ne pirmoji, bet antroji.

Sakėte: gyvenimo nepažįstu. Prisipažįstu: jūsiškio gyvenimo nelaikau gyvenimo norma, nes tikiu tikruoju gyvenimu, kuris nušvinta manosios gyvenimo meilės šviesoje. Tikiu, kad šios meilės jėga gyvenimas gali būti perkeistas tuo, kuo jis visada turi būti ir kas jis visada yra musų ilgesyje. Ir šio į tikrąjį gyvenimą tikėjimo vardu aš kaltinu jus: vadinamasis gyvenimo pažinimas, kuriuo jūs didžiuojatės, teslepia jūsų netikėjimą į gyvenimą — netikėjimą idealo jėga perkeisti gyvenimo tikrovę.

Sakote: esu gyvenimui pavojingas. Prisipažįstu: ta meilė, kuria aš myliu gyvenimą, ir tas tikėjmas, kuriuo aš tikiu į gyvenimą, yra pavojingi tam, ką jūs laikote gyvenimu. Pavojinga manoji gyvenimo meilė, nes ji yra reikalaujančioji meilė: nepasitenkinu tuo, kas šiandien yra, bet reikalauju, kas turi ryt būti. Pavojingas manasai gyvenimu tikėjimas, nes jis yra veiklusis tikėjimas: nepasitenkinu dabarties laimėjimais ir šaukiu ryžtis pažangesnėn ateitin. Iš manosios gyvenimo meilės ir manojo gyvenimu tikėjimo išauga naujo skaidresnio gyvenimo viltis. Ir šitos skaidresnės ateities vilties vardu aš jus kaltinu: savuoju dabarties saugojimu jūs nusikalstate tikrojo gyvenimo vilčiai!

Prisipažinau aš — prisipažinkite ir jūs: ar jūsų man sviestieji kaltinimai nėra tik jūsų pačių kaltės liudijimas? Ar jūsasai gyvenimui artimumas nebuvo tiktai vergiškas suklupimas prieš gyvenimo netobulybes? Ar jūsasai realistinis gyvenimo pažinimas neslėpė tiktai skeptinio netikėjimo aukštesne gyvenimo verte? Ar jūsasai gyvenimo saugojimas nebuvo tiktai bailus atsisakymas kovoti dėl pažangesnės ateities? —

Taip į politiko „kaltinu filosofiją" filosofas atsako „kaltinu politiką".

b) Konkreti filosofo kaltinimų politikai prasmė. — Aukščiau pateiktame filosofo atsakyme politikams iškilo trys pagrindiniai filosofijos politikai priekaištai. Juos ir tenka konkrečiau išryškinti.

A. Nepagrįstos gyvenimo faktybės laikymas aukščiausia gyvenimo norma. — Politika didžiuojasi norinti laikytis tiktai „pozityvių faktų", savo veikloje vadovautis tiktai „faktiniais" gyvenimo dėsniais. Tačiau fakto sąvoka nėra vienaprasmiškai aiški. Viena yra faktiškumo prasmė gamtinės tikrovės santykiuose, ir kita — žmogiškosios veiklos tikrovėje. Gamtinėje tikrovėje faktai visada yra tokie, kokie yra. Kitoki jie ir negali būti, nes jie yra ne kas kita, kaip būtinybei palenktų ir todėl nepakeičiamų gamtinių dėsnių išraiška. Kita tegi faktiškumo prasmė žmogiškosios veiklos tikrovėje, nes pagrindinis žmogaus charakteris kaip tiktai yra jo nefaktiškumas, — laisvumas. Kiekvienas žmogiškasis faktas, kiekviena faktinė žmogaus veikla yra ne būtinybės, o tik galimybės, nes laisvos žmogaus valios, išraiška. Visa tai, ką žmogus daro ir kaip apskritai jis gyvena, yra ne būtina, o tik galima taip daryti ir taip gyventi. Vadinasi, pirmine prasme ne jo nepriklausomi „faktai" apsprendžia žmogų, o atvirkščiai, patsai save apsprędamas, žmogus apsprendžia „faktus". Todėl kiekvienas žmogiškasis faktas savo esme gali būti ir kitoks, ne toks, koks jis šį kartą faktiškai yra. Tai betgi ir yra pagrindas, kodėl faktiškumo („kartą buvimo") negalima laikyti žmogiškajai veiklai principine „visada turėjimo būti" norma. Žmogiškajai veiklai gali ir todėl turi būti norma ne „taip dabar yra" ar taip ankščiau paprastai buvo", o tik tai, kas jo laisvos valios sprendimu, nušviestu kilnesne išmintimi, visada turėtų būti (nors anksčiau ir būtų buvę faktiškai kitaip). Iškelti faktiškumą žmogiškosios veiklos norma būtų lygu norėti paneigti žmogiškosios prigimties laisvumą, degraduoti žmogų iš laisvosios būtybės aukščio į tiktai gamtinės būtybės lygį, istorinį žmonijos kelią nužeminti į tiktai gamtinei būtinybei palenktą vyksmą. Taip žmogų ir gyvenimą suprasdama, politika savo aukštąjį pašaukimą vadovauti gyvenimui nužemina į vergišką paskui gyvenimo tėkmę plaukimo vaidmenį. Ar nėra vergiškas įprastinis politikų samprotavimas „visada žmogus žmogų ar tauta tautą išnaudojo ir prievartavo — taip radome, taip paliksime: nėra ko kito svaičioti"?

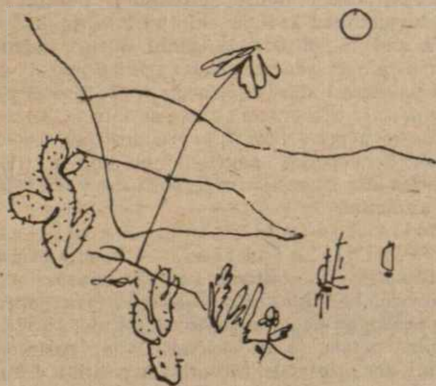
B. Neįvertinimas idėjų vaidmens žmogiškoje tikrovėje. — Suprantama, kada žmogus nužeminamas į tiktai gamtinę būtybę ir gyvenimas laikomas tiktai kovos dėl būvio arena, idėjų vaidmuo negali būti nei įvertintas, nei apskritai įžvelgtas. Šiuo atveju iš tiesų gyvenimo pažinimas apsiribojo pažinimu kelių, kuriais būvio kova galima sėkmingiausiai laimėti: kuriais atvejais duotą žodį ar draugui ištikimybę išlaikyti ir kuriais sulaužyti, kuriais atvejais geriau priešą pulti atvirai ir kuriais iš pasalų etc. etc. Nenuostabu, kad būvio kovos prasme suprastai politikai žmogiškųjų gyvenimo tikslų bei vertės pažinimas neturi jokios prasmės. Laikoma savaime aiškiu dalyku, kad tėra vienas tikslas — būvio kovos laimėjimas, ir vienas vertės matas — sekmė šiam tikslui pasiekti. Visa išmintis — gudrus operavimas visomis būvio kovos priemonėmis. Todėl taip save suprasdama politika ne tik atsisako žmogaus idealo pažinimui pripažinti gyvenimo pažinimo prasmę, bet tiesiog kiekvieną žmogaus idealo iškilimą laiko idealistiniu svaičiojimu, liudijančiu „gyvenimo" nepažinimą. Ta ir yra dažnai politikai savo „realizmo" prasmė.

Tačiau: tai, kad žmogus — tegu ir labai dažnai! — savo gyvenimą telaiko kova dėl būvio, nereiškia, kad jis nebūtų laisvas savo gyvenimo kurti ir pagal kitą savęs supratimą. Šitą galimybę aiškiai liudija faktas, kad net ir tada, kai savo gyvenimą telaikome būvio kovos arena, nenutilsta mumyse kitokio, skaidresnio gyvenimo ilgesys. Todėl iš tiesų ir savęs laikymas tiktai būvio kovos dėsnio valdoma būtybe liudija ne mūsų prigimties faktiškumą (fatalinį apsprendimą), o tik mūsosios laisvės galimybę paneigti save pačią: ir laisvės atsisakymas yra laisvės galimybė ir todėl — laisvės liudijimas. Panašiai ir tai, kad labai dažnai žmogus atsisako save formuoti pagal sąmoningai siekiamą idealą, nereiškia, kad jis galėtų apskritai idealo, atsieit atitinkamo savęs supratimo, stokoti. Ir tada, kai žmogus sąmoningai kratosi visų idealų ir manosi gyvenąs gyvenimą tokį, koks jis faktiškai duotas, iš tiesų jisai jau gyvena laisvai pasirinktu idealu — gamtinio dėl savo būvio kovojančio gyvulio idealu. Visada jau žmogus pasirinkęs savo idealą, klausimas tėra — kokį, nes visada žmogus laisvas — laisvas formuoti savo gyvenimą pagal vienokį ar kitokį savęs supratimą.

Šio žmogaus visada jau laisvumo šviesoje visiškai kitą prasmę įgyja ir gyvenimo pažinimo sąvoka. Jei žmogus yra laisva būtybė, pašaukta pati formuotis pagal laisvai pasirinktą idealą, tai gyvenimą pažinti kaip tiktai visų pirma reikia susikurti idealą, atitinkantį žmogiškosios širdies ilgesį ir aukštąjį žmogaus rangą, — pažinti, kuo būti žmogus yra pašauktas. Tik paskui seka uždavinys pažinti ir tas faktines sąlygas, kuriose šis idealas turi būti realizuotas. Tiesa, antrasis uždavinys nemažiau svarbus, kaip pirmasai, nes abu šie uždaviniai intymiai susiję. Žmogiškojo gyvenimo idealas nėra tiktai abstrakti, konkrečių laiko aplinkybių nepriklausoma schema. Priešingai, žmogiškasai idealas turi atitikti ne tik bendruosius principus, kurie žmogiškajai veiklai suteikia amžinybės vertę, bet ir konkrečius laiko reikalavimus, kurie kiekvienu isto-

VENANCIJUS ALIŠAS

SKAISTI KERTĖ

Kiek laiko prasėdėjau ant šitų akmenų?
Aplinkui visa šičia tyla ir ilgesys . . .
Aušra ar atminimų slaptingas šlamesys
Prisiglaudė prie veido sukruvintu sparnu?

Į kur iš uosto plauksit, o gedulo laivai?
Jūs liūdną siluetą miegūstam vandeny
Matau iš lėto tolstant . . . — Ir pasivaideni
Tu, tolstanti jaunyste, taip aiškai, taip gyvai.

Yra kiekvieno mūsų širdy skaisti kertė,
Kurią tolydžio dengia šešėliai dideli,
Ir prie kurios mes niekad negalim priartėt.

O dieviška ekstaze, tu uždangą keli
Nuo tų sapnų ir vilčių, kuriuos jau taip senai
Sapnuojam nesižiniai — kaip saulę pelynai.

Sao Paolo

---

riniu momentu savotiški. Todėl ir galima sakyti: nors idealas ir yra pašauktas gyvenimui vadovauti — būti aukščiau gyvenimo, tačiau, antra vertus, jisai turi išaugti iš konkretaus laiko rūpesčių. Ta ir yra minties ir gyvenimo sąveika: mintis veikia gyvenimui linkmę, ir tačiau savo ruožtu pati mintis kyla iš gyvenimo rūpesčių išsprendimo būtinybės.

Šita prasme politikų deklaruojamasai realizmas greičiau yra skepticizmas, netikėjimas aukštesne gyvenimo verte, negu tikrasai realizmas: idėjos, kurias politikai nori ignoruoti faktų vardu, yra nemažiau reali gyvenimo jėga, kaip ir patys vadinamieji faktai.

C. Konservatyvus bailumas priešais idėjų revoliucinę veikmę. — Nors kiekviena idėja išauga iš dabarties rūpesčių, vis dėlto savo giliausia esme ji yra pašaukta dabartį pralenkti — pirma gyvenimo užbėgti. Šisai „pirma užbėgimas" yra pati jos pašaukimo vadovauti gyvenimui išraiška: kiekvienas vadovavimas yra iš esmės ateitin žvelgimas ir šita prasme jau ateityje buvimas. Tasai ateityje buvimas ir išreiškia savotišką idėjos reališkumo charakterį. Viena prasme idėja yra dar nereali, ir būtent, ta pačia prasme, kuria kiekviena ateitis, palyginta su dabartimi, yra nereali, nes dar neatėjusi. Antra prasme betgi idėja yra jau reali, ir būtent, reali, kai tik ta jėga, kuri dabartį keičia ateitimi, iš to, kas jau yra, veda į tai, ko dar nėra. Ši „dar ne" ir „tačiau jau" įtampa idėjos reališkume ir išreiškia giliausią, idėjos ir tikrovės santykį. Ir būtent, idėjos ir tikrovės santykis yra iš esmės revoliucinis santykis: idėja, kuri veda į ateitį, turi neišvengiamai susidurti su gyvenimui sava inercijos tendencija, kuri nori ir ateitį suprasti tik kaip praeities tąsą — naujas apraiškas matuoti senais vertės matais ir naujas problemas spręsti senais būdais. Todėl idėjai ir tenka revoliucinis dabarties gyvenimui opozicinio veiksnio vaidmuo.

Revoliucinis idėjų charakteris ir leidžia suprasti jų baimę. Yra tiesa, kad ateitin siekiančios idėjos dabarties gyvenimui reiškia pavojų. Naujų ateities galimybių atskleidimu idėjos sprogdina visa, kas šiandien laikoma galutiniu laimėjimu. Ir tačiau dabarties sureliatyvinimas yra būtina sąlyga ateities pažangai. Pasitenkinti dabartimi, kaip galutiniu laimėjimu, reiškia sustingti sename, jau pasiektame, ir atsisakyti siekti naujo, dar nepasiekto. Tik revoliucinės idėjų jėgos dėka mūsų gyvenimui atsiskleidžia pažangos galimybė — naujo gyvenimo viltis. Neigti idėjų revoliucinę jėgą todėl yra lygu iš viso neigti bet kokią pažangos galimybę ir tuo pačiu bet kokią skaidresnės ateities viltį. Politikų „pozityvizmas" bei „realizmas" šita prasme atsiskleidžia tik kaip beviltiškai koservatyvus pesimizmas — vilties paneigimas. Ateities viltis tėra revoliucinėje idėjos jėgoje gyvenimą perkeisti nauju, aukštesniu žmogaus idealu.

4. POLITIKOS IR FILOSOFIJOS ĮTAMPOS PRASMĖ

a) Politika ir filosofija kaip priešingosios gyvenimo jėgos. — Apžvelgėme filosofijos ir politikos santykius, kaip jie paprastai iškyla prieš mūsų akis, ir būtent — aštriame idėjos ir tikrovės, idealizmo ir realizmo konflikte. Pirmam žvilgiui gali tiesiai pasirodyti, kad šiame konflikte filosofija ir politika susiduria kaip tiesiai viena antrai priešingos jėgos. Politikas teigia: gyvenimas vyksta savais būvio kovos dėsniais, nepriklausomai mūsų iliuzinio idealų kūrimo ir už juos kovojimo. Filosofas, priešingai, teigia: esame laisvi ir todėl galime gyvenimą kurti pagal mūsų pačių valią ir išmintį. — Politikas, remdamasis gyvenimo dėsnių nepakeičiamumu, vieninteliu gyvenimo pažinimo uždaviniu laiko vien orientavimąsi kovos dėl būvio santykiuose, o bet kokią idėjinio gyvenimui vadovavimo galimybę atmeta kaip tuščią, svaičiojimą. Filosofas, gi, remdamasis mūsų prigimties laisvumu, tiki į gyvenimo idėjinio perkeitimo galimybę ir pagal tai į gyvenimo pažinimo sąvoką įglaudžia ir žmogaus vertę atitinkančio idealo susikūrimą. — Politikas, atsisakęs tikėti idėjų veiksnio realumu, atsisako tikėti ir apskritai bet kokios pažangos (vadinasi, kitokio, negu dabar, gyvenimo) galimybe. Filosofas, priešingai, tikėdamas idėjų jėga, tiki į žmogaus vertę atitinkančio gyvenimo sukūrimo viltį.

Šiame priešpastatyme filosofija ir politika atrodo tiesiog viena antros radikalus neigimas. Iš vienos pusės — realistinis faktinės gyvenimo tikrovės suabsoliutinimas ir tuo pačiu minties reikšmės gyvenimui paneigimas, iš antros pusės — idealistinis tikėjimas minties pašaukimu formuoti faktinę gyvenimo tikrovę ir tuo pačiu pastarosios sureliatyvinimas. Politiko credo: tikiu gyvenimo faktais ir netikiu minties jėga. Filosofo credo: tikiu minties pašaukimu gyvenimui vadovauti ir netikiu faktinės gyvenimo tikrovės absoliutumu, nepakeičiamumu.

b) Politika ir filosofija, kaip viena antros privalančios jėgos. — Ir tačiau: ar pačiame politikos ir filosofijos konfliktiniame įsitempime neslypi, vaizdingai tariant, viena antros išsiilgimo ais-

tra? Ar patsai šio konflikto aistringumas neliudija, kad čia susiduria ne paprastai viena antrai priešingos, o greičiau viena antros privalančios jėgos? Ar dažnai konflikto aistra nėra tik nuvilto pasitikėjimo apraiška? Ar nėra taip ir šituo atveju?

Iš tiesų. Kada filosofas, gindamasis nuo politiko priekaištų, kelia klausimą, ar įstengė politika žmonijai sukurti žmogaus vardo vertas salygas, ir, šitą klausimą neigiamai atsakydamas, leidžiasi į karčią faktinės tikrovės kritiką, ar nejaučia jisai ir savo atsakomybės? Ir kada jis savąją faktinės tikrovės kritiką vykdo tikrojo gyvenimo (tokio, koks jis yra kiekvieno mūsų ilgesyje) vardu, ar nėra šis apeliavimas nuo faktinio į tikrąjį gyvenimą tuo pačiu apeliavimas nuo faktinės į tikrąją politiką? Ir ar nėra toksai apeliavimas į tikrąją politiką iš tiesų apeliavimas į politiką, kuri ne tik kad nebūtų filosofijai svetima, bet tiesiai filosofijos principus padarytų savaisiais veiklos principais? Ar ne ta prasme Sokrato mokinys Platonas reikalavo, kad filosofai taptų karaliais arba karaliai filosofais? Ar šia Platono lūpomis ištarta tiesa neišreiškė filosofija savo politinės galios vadovauti gyvenimui? Ar ne dar įspūdingiau savo politinę valią filosofija paliudijo Sokrato mirtimi? Galėjo juk šisai atėniečių mirčiai pasmerktasai filosofas pasinaudoti draugų suorganizuota pabėgimo galimybe, ir tačiau ją atmetė, nes teigė — verčiau mirti, negu nusižengti valstybės valiai. Ar sokratiškasai filosofijos valstybei lojalumo mirtimi patvirtinimas nėra liudijimas, kad filosofija savo politinę sąmonę bei galią išsaugo ir aštriausio konflikto su faktine valstybe metu?

Iš antros pusės — ar ir pati politika iš tiesų pajėgia sutraukyti visus ryšius su filosofija (net jei ši būtų išdidžiai niekinama ar dargi piktai puolama)? Ar kiekviena politika (net ir tokia, kuri skelbiasi filosofijos nepriklausoma) nesiremia tam tikru gyvenimo supratimu, jo prasmės bei vertės klausimų atsakymu, vadinasi — vienokia ar kitokia filosofija? Gali būti filosofinis gyvenimo supratimas teoriškai ir neformuluotas, praktiškai jis jau visada yra. Imkime patį kraštutiniausią, labiausiai filosofijai svetimą atvejį, kada politika telaiko save pliku jėgos žaismu ir visa savo programa teskelbia valdžios pasiekimą. Net ir šiuo atveju politika remiasi tam tikra filosofija, ir būtent, tokia, kuri visą žmogaus vertę mato vien jėgoje: ar būtų prasmės siekti jėgos ir valdžios vien dėl jų pačių, jei nebūtų jos laikomos pagrindinėmis žmogiškosiomis vertybėmis, įprasminančiomis žmogaus gyvenimą? Neimant pačio kraštutiniausio atvejo, paprastai ir patys politikai savąjį valdžios siekimą grindžia ne pliku jėgos geismu, o tam tikra politine programa. Gi kiekvienos politinės programos pagrinde glūdinti valstybės koncepcija visada yra atremta į atitinkamą filosofinį žmogaus supratimą. Ypačiai ryškiai politikos saryšį su filosofija atskleidžia revoliuciniai sąjūdžiai, kurie, radikaliai paneigdami senąsias santvarkas, imasi kurti naują santvarką — iš naujo žmogaus supratimo (naujos žmogaus filosofijos). Neieškodami šiam sąryšiui pailiustruoti tolimesnių pavyzdžių peržvelkime tiktai paskutiniojo šimtmečio būdingiausias valstybines apraiškas. Ar didžiajai prancūzų revoliucijai nevadovavo apšvietos filosofijos sukurtas proto kultas ir Rousseau mestoji visų žmonių natūralaus laisvumo, lygumo ir broliškumo mintis? Ar prūsiškosios valstybės absoliutizmas nesirėmė hegeline valstybės, kaip absoliutinės dvasios apraiškos, koncepcija? Ar ne Markso ir Lenino istorinis materializmas, pagrįstas klasių kovos dialektika, formavo bolševistinę rusų revoliucija? Ar ne Nietzsches šauksmas į antžmoginę Wille zur Macht gaivino nacionalsocialistinį Trečiąjį Reichą? Ir jei nuo šių labiau revoliucinių politinės tikrovės apraiškų kreipiame žvilgsnį į tą tautą, kuri visą šį laiką mokėjo naujai iškylančiąsias politines ir socialines problemas išspręsti pažangios evoliucijos keliu, — ar anglų demokratija nėra savyje įkūnijusi anglų filosofų keltuosius evoliucijos (nuosaikios pažangos) ir common sense (sveiko praktiško proto) principus? Visi šie pavyzdžiai liudija, kad, nežiūrint visų konfliktų (kurie daro įspūdžio, jog politika seniai jau galutinai sutraukiusi ryšius su filosofija), iš tiesų betgi politikos ir filosofijos santykiai niekada galutinai nenutrūksta. Priešingai, visais lemiamais istorinių posūkių momentais, pastatančiais politikus prieš naujas problemas, verčiančias ieškoti naujų sprendimų, politika vėl iš naujo savaimingai kreipia akis į filosofiją. Tai visa ir nurodo, kad, ir politikos žvilgsniu žiūrint, dažnas filosofijos neigimas yra greičiau apeliavimas į geresnę („realistiškesnę") filosofiją, negu filosofijos iš principo paneigimas. Ir šita prasme vienų ar kitų politikos vardu vedama kova prieš filosofiją yra greičiau tos ar kitos politinės koncepcijos pagrinde glūdinčios filosofijos kova prieš kitą filosofiją, negu politikos kova prieš filosofiją apskritai.

c) **Politikos ir filosofijos konfliktas — nepricipinis, o faktinis.** — Esame priėję ypatingą filosofijos ir politikos konflikto posūkį. Iš pradžių atrodė, kad filosofija ir politika yra paprastame dviejų priešingų jėgų konflikto santykyje: ką viena teigią, antra neigia, ir atvirkščiai. Dabar pasirodo, kad, nežiūrint šios priešybės, filosofija ir politika drauge yra ir daugiau ar mažiau glaudžiuose santykiuose. Nors iš pradžių filosofija atrodė esanti abejinga ar net priešinga bet kokiai politikai, vėliau pasirodė, kad kiekvienoje filosofijoje visada yra gyva ir politinė sąmonė (ne ta prasme, kad filosofas norėtų politiku tapti, o kad politikas vadovautųsi filosofo atskleidžiamu žmogaus gyvenimo idealu). Ir atvirkščiai, nors iš pradžių politika atrodė neigianti betkokią filosofiją, vėliau pasirodė, kad vis dėlto kiekviena politika yra susijusi su atitinkama filosofija.

Ką reiškia toksai filosofijos ir politikos santykių posūkis? Ne ką kita, kaip tai, kad filosofijos ir politikos konfliktas iš tiesų yra ne principo, o tiktai fakto konfliktas, nors ir kiek toli jis faktiškai siektų, vadinasi — neesminis, o tiktai istorinis konfliktas, neišskiriąs jųdviejų principinio solidarumo galimybės.

Fakto, o ne principo konfliktas, nes iš abiejų pusių viena antros neigimas yra ne absoliutus paneigimas, o greičiau tik, kaip esame pastebėję, „aukščiau" apeliavimas: iš filosofijos pusės — apeliavimas į „geresnę" politiką, iš politikos pusės — apeliavimas į „geresnę" filosofiją. Apeliuoti „aukščiau" betgi ir yra lygu, nežiūrint faktinio konflikto, išpažinti principinę jųdviejų solidaraus bendradarbiavimo galimybę.

Nors filosofija ir politika, „aukščiau" apeliuodamos, išpažįsta solidaraus bendradarbiavimo galimybę, tačiau faktiškai šios galimybės realizavimą kliudo nuolat iškylantys konfliktai. Tasai konfliktų nuolatinumas rodo, kad nors filosofijos ir politikos priešingumas nėra principinis, tačiau, antra vertus, nėra nė tik atsitiktinis. Jame vis naujai pasireiškia amžinasis idėjos ir tikrovės, minties ir gyvenimo konfliktas — tikėjimo į gyvenimo tikrovę (realizmo) ir tikėjimo į minties idėjinę jėgą (idealizmo) įtampa. Politika visada linkusi būti labiau realistiška — remtis gyvenimo tikrove. Ir kada politika apeliuoja į „geresnę" filosofiją, iš tiesų ji labiau apeliuoja į „realistiškesnę" filosofiją, kuri labiau imtųsi gyvenimą suprasti bei pateisinti tokį, koks jis faktiškai yra, negu imtųsi gyvenimą vertinti aukštesniais principais ir normuoti aukštesnėmis normomis. Tuo tarpu filosofija paprastai linkusi būti idealistiška — savo pašaukimą suprasti ne paprastu gyvenimo tikrovės pateisinimu, bet ir jais žmogaus vertų kelių nušvietimu. Ir kada filosofija apeliuoja į „geresnę" politiką, ji mano ideališkesnę politiką, kuri, užuot gyvenimo netobulybes teisinusi (prigimties nesikeičiamumu, likimo nenukreipiamumu ir pan.), ryžtingiau imtųsi gyvenimą kreipti tais keliais, kuriuos jai rodo filosofinė mintis. Tasai skirtingas „geresniškumo" supratimas ir leidžia suprasti, kodėl filosofija ir politika vis iš naujo išsiskiria. Bet visada, kada politika skeptiškiausiai nusiteikusi filosofijos atžvilgiu, yra ženklas, kad politika labiausiai privalo filosofinės minties šviesos!

J. AISTIS

GEGUŽINĖS

Raškydami žiedelį aliai vieną
Ir stengdamies pralenkt vieni kitus,
Bėgiodavom žibuoklių po šlaitus,
Braidydavom šlapokšniuose purienų

Ir laipiojom ievas žiedų nukartas —
Apsvaigusys jaunyste ir kvapu,
Grožėjomės žolynu ir lapu,
Bėgiodami galilaukes neartas ...

Seklyčioje, tarp vaško ir žiedų
Jaukaus, slaptingo kvapo bei maldų,
Stovėjo Dievo Motina, pamynus

Po kojų mėnesį ir žalčio narsą,
Stebėdama jaunimo veido varsą,
Vargų palaužtą senį ir žolynus ...

Villefranche-sur-Mer, 1945. V. 14

Piešiniai E. Krasausko

Antanas Vaičiulaitis

Ožio balsas

Teta Tutkuvienė turėjo triobelę su dviem langais, sena obelį, kuri jau vaisių nevedė, šuniuką Muckį ir ožį su ožka. Tasai ožys buvo žymiausias gyventojas visame Smilgių kaime. Jo ragai buvo dailiai užriesti, kailis baltas, o barzda bemaž siekė žemę.

Ožka tetai Tutkuvienei davė pieno, obelis pavėsio, šuniukas ją gynė nuo vagių, ožys gi staipėsi pririštas prie baslio ir nuo ryto ligi vakaro mekeno. Reikėjo biaurybė pririšti, nes taip išdyko jisai, kad, būdavo, atsistoja vidury vieškelio ir laukia, kas pasirodys. Jeigu ratai atitrinkėdavo ar raitelis atjodavo, ožys pasitraukdavo į šalį. Jeigu eidavo senis, ar moteriškė, ar vaikas, praleisdavo keleivį, o paskui, įsibėgėjęs iš užpakalio, binkstelėdavo anam ragais į pakinkius.

Už tai jį reikėjo pririšti žardyje prie stulpo. Bet jisai ir dabar nebuvo dykas. Ragais daužė tvorą, rupšnojo žolę ir mekeno, kaip iš galvos išėjęs.

— Me-e-e! — šaukė jis drebenančiu balsu.

Ožys mekeno vis garsiau ir garsiau. Pagaliau jis buvo patenkintas, nes įrėkė tiek, kad jo balsas atsimušė aidu tuščioje tetos Tutkuvienės daržinėje.

— Ožka, ožka, ar girdi? — sušuko ožys į savo pačią.

— Ką girdžiu? — paklausė ji.

— Ką, tu man dar ginčysies! — užsipuolė jisai. — Ar girdi, kaip mano dainą kluonas atkartoja?

— Matyt, jog tu tikras ožys, ir dar dvoki, kad net nosį riečia, jeigu taip giriesi, — atsiliepė kėkštas iš obelies šakos.

— Ko ten rėkauji? — supyko ožys. — Ar nori, kad aš tau per pakinkius duočiau su ragais!

— Pabandyk, jei moki! — atsikirto paukštis ir pragydo, kaip jis mokėjo.

Teisybė, jo balsas nebuvo pagirtinas ir skambėjo, kaip kokio rėksnio, bet kėkštas vis tiek pasipūtė ir pasakė:

— Štai ką gali vadinti daina, jeigu nesi ligi šiol dar girdėjęs dainos, tu ožy su nutriušusia barzda.

Ožys taip supyko, kad trinktelėjęs išvertė baslį, prie kurio buvo pririštas, ir nutraukė virvę. Su likusio viržio galu ant kaklo, jisai pribėgo prie obelies, daužė ją ragais ir bliovė:

— Tu kuoduotas kėkšte, aš obelį taip supurtysiu, kad tu iškrisi ant žemės, ir tada tu man peiksi mano dainą!

Kėkštas nusišvirkštė ir kleketuodamas nulėkė į girią.

— Ko tu daužaisi? — iš priemenės amtelėjo šuniukas Muckis ir išbėgo į kiemą.

Ožys puolė ant šunelio ir šaukė:

— Ar tu sakysi, kad mano mekenimas nėra gražiausas visame kaime?

Ir prispyręs kertėje, ožys atrėmė abu ragus į Muckį. Šuniukas drebėdamas suunkštė:

— Tu mekeni dar maloniau, negu aš loju.

— Taip seniai reikėjo tau prisipažinti, — atrėžė ožys ir bakstelėjo šuniui į šoną.

Tas vargšelis tik sucipo ir nubėgęs pasislėpė po tetos Tutkuvienės sijonu.

— Kas man šunelį muša? — prašneko moteris ir, iš kertės paėmus rykštaitę, kuria vanodavo katiną, kai tas ožkos pieną prižagdavo, išėjo iš pirkaitės.

— Ar tu nori mano balsą paniekinti! — šokosi ožys, net nelaukęs, kol teta į jį prabils.

— Tavo balsas gergžda, kaip šios triobelės durys, — atsakė ji.

Nespėjo baigti ji savo žodžių, kai ožys puolė prie jos ir žiuptelėjo į blauzdas. Teta tik skėstelėjo rykštaite ir keberiokštelėjo aukštininka ant žemės.

Ožys prirėmė ją ragais ir paklausė:

— Ką tu dabar sakai apie mano balsą?

— Ak, tik nebadyk manęs, oželi. Kas nežino, kad nė žąsinas gagonas taip dailiai negagena, kaip tu mekeni.

Ožys, tai išgirdęs, pasistiebė ant pasturgalinių kojų, pakratė savo retą barzdelę ir nustraksėjo per kiemą, žąsino ieškodamas.

Rado jis žąsiną javuose. Gagonas buvo taip patenkintas avižomis, kad nieko nematė, tik briauškė jas ir rijo, kaklą pakraipydamas ir retkarčiais girktelėdamas iš džiaugsmo. Su juo avižas lesė dar šešios žąsys su šešiais žąsiukais, kurių vienas buvo raibas.

— Žąsine gagone, žąsine ilgakakli! — dar iš tolo bliovė ožys.

Žąsinas manė, kad ožys bėga jo iš avižų varyti, todėl dar greičiau lesė, kad juo daugiau skilvį prikimšus. Negi kasdien tokia puota pasitaiko!

— Žąsine, žąsine! — stygavojo ožys. — Būk mandagus ir atsakyk, jei tave kalbina toks žymus dainininkas, kaip aš.

— Koks dainininkas? — sugageno žąsinas.

— Teta Tutkuvienė sakė, kad aš gražiau už tave giedu ir dainuoju, ir mekenu.

— Nesipūsk perdaug, kad neplyštum iš puikybės. Visi juk žino, kad po lakštingalos suokimo aš turiu dailiausią balsą pasaulyje.

— Ar tu nori muštis su manim, jei taip šneki? — subliovė ožys.

Ir nelaukdamas atsakymo, jis šokosi ant žąsino. Gagonas buvo taip netikėtai užkluptas, kad iš to išgąsčio pats nepasijuto, kai pradėjo bėgti, girksėdamas ir sparnais taip smarkiai mušdamas, jog ėmė ir pakilo į orą. Pakilęs jis taip nustebo, kad suriko iš džiaugsmo, nes jis lekioti labai retai telekiodavo — tik vieną kartą per metus. Jis pasikėlė viršum avižų lauko ir klegėdamas vasnojo ligi ganyklų, kol pailso ir nutūpė prie kaiminės, visai netoli buliaus keršio.

Neilgai trukus atpūškavo ir ožys, apsiputojęs iš pykčio. Jis žinojo, kad naminės žąsys toli nenulėks. Užtai ir vijosi.

(2) KULTŪROS TRAGIZMAS

ANTANAS MACEINA

3. SUSTINGIMO TRAGIZMAS

Kultūros kūrinys yra išvidinio žmogiškojo pasaulio apraiška. Tai, kas žmogaus dvasioje buvo praeinama, ne visai aišku ir ne visai tikra, kultūros kūrinyje įgyja pastovumo, ryškumo ir tikrumo. Kultūrinis kūrinys atsistoja priešais žmogaus dvasią, kaip amžinas dalykas priešais žlungantį, kaip tvarka priešais chaosą, kaip pilnatvė priešais užbraižą. Subjektyvinė dvasia tarsi pati save įvykdo savo veikaluose. Ir šitas jos pačios savęs įvykdymas jai yra būtinas, kad ji galėtų išlikti laiko tekėjime, kad ji galėtų gyventi istorijoje, kad ji apskritai galėtų istoriją turėti. Be kultūros kūrinio žmogus negalėtų pakartoti Horacijaus žodžių „exegi monumentum aere perennius", nes objektyviniame gyvenime jis nepasiliktų jokia prasme, kaip jame nepasilieka kūdikiai ir gyvuliai. Žmogaus paminklas, kurio nesugeba suardyti „nei lietus, nei piktas šiaurys", yra jo rankų veikalas. Jame žmogus įvykdo patį save, ir jame jis pasilieka istorijoje gyventi, pergalėdamas naikinantį laiko tapsmą.

Tačiau iš kitos pusės šitas kūrinys savotiškai atsigręžia prieš patį žmogų. Subjektyvinė dvasia save įvykdo ir išsilaiko kultūros kūrinyje tik todėl, kad ji jame pasidaro *objektyvuota*, vadinasi, įmedžiaginta, surišta su medžiaginiu pagrindu, jau nebegyva ir nebeasmeninė. Ji save kūrinyje įvykdo ir jame išsilaiko kitokiu būdu, negu asmeninėje atskiro žmogaus egzistencijoje. Žmoguje ji yra gyva, kintanti, niekados neatbaigta ir nevieninga. Kultūros kūrinyje ji esti atbaigiama, sujungiama, įamžinama, bet tuo pačiu savotiškai nužudoma ir sustingdoma. Kultūros kūrinys yra negyvas ir sustingęs, todėl nekintantis ir nežlungantis. Užtat ir žmogus, norėdamas nepraeiti, turi sustingti; norėdamas nežlugti, turi tapti nebegyvu. Kultūros kūrinys kaip tik įvykdo šitą žmogiškosios dvasios sustingdymą ir jos mirtį. *Išvidinio pasaulio objektyvavimas virsta jo nužudymu.* Žmogiškasis Aš, objektyvuotas kultūros kūrinyje, atsistoja priešais jo subjektyvinį Aš, kaip mirtis priešais gyvenimą. Tiesa, šitoje mirtyje, šitame amžiname kultūriniame karste jis išsigelbsti nuo istorinio žlugimo. Tačiau išsigelbsti subjektyvinės savo gyvybės kaina. *Kiekvieno kūrėjo tragika ir yra ta, kad savo kūrinyje gyventi jis gali tik miręs*, vadinasi, paneigęs savo tapsmą, savo nuolatinį kintamumą ir neužbaigtumą. Šitos tragikos mes dažnai nejaučiame tik dėl to, kad mūsų gyvenimas, palygintas su mūsų kūrinių buvimu, yra gana trumpas ir mes nespėjame pajausti to plyšio, kuris atsiveria tarp kintančio mūsų gyvenimo ir sustingusių mūsų darbų. Tačiau jeigu mes pažvelgtume platesnėje perspektyvoje į šituos darbus, mes pamatytume visą sustingimo tragikos gilumą.

Kultūrinis kūrinys išreiškia ne tik asmeninį žmogaus Aš, bet ir bendruomeninį jo aplinkos pasaulį. Jame žmogus objektyvuoja ne tik tai, kas jis pats yra, kaip nepakartojama originali asmenybė, bet ir tai, kas jis yra, kaip tam tikros visuomenės, tam tikro amžiaus, tam tikros gamtinės ir kultūrinės aplinkos narys. *Iš kultūrinio kūrinio prabyla žmogus savo visumoje.* Kultūros kūrinys neša pilnutinį gyvenimą su individualine ir bendruomenine jo puse. Bendruomeninis gyvenimas su savo pažiūromis, su doriniais savo principais, su estetinėmis kategorijomis išsilaiko istorijoje taip pat tik dėl to, kad kultūriniuose kūriniuose jis savotiškai sustingsta, miršta, todėl pasidaro pastovus ir amžinas. Laiko eiga pražudytų ne tik išvidinį Aš, bet ir išviršinį bendruomenės gyvenimą, jeigu jis nebūtų objektyvuojamas kultūros kūriniuose. Kultūros kūrinys suima į pastovias formas, sujungia ir įvykdo ne tik subjektyvinius individualios sąmonės turinius, bet ir objektyvinio bendruomeninio gyvenimo tapsmą. Gyvenimas bendruomenėje taip pat yra gyvas ir nuolatinis tekėjimas, nepaliaujamas kitimas ir žlugimas. Kultūrinis kūrinys kaip tik atsistoja priešais šitą tekėjimą ir jį užtvenkia. Jis sulaiko savimi jo eigą, sujungia jo įvairumą, išryškina jo užbraižas ir užuomazgas. Objektyvinis gyvenimas, kaip ir subjektyvinė sąmonė, įgyja kultūros kūrinyje pastovų, užtat nebegyvą ir sustingusį pavidalą.

Šituo tas sustingusiu pavidalu praeities gyvenimas išsilaiko istorijoje ir yra paveldimas naujųjų kartų. Bet kaip tik čia ir prasideda jo tragedija. Kultūrinis kūrinys įsijungia į objektyvinį gyvenimą ne kaip svetimas ir pašalinis jam kūnas, bet kaip paties šito gyvenimo nešėjas. Jis yra vienintelis, kuris regimu būdu gyvenimą apreiškia. Jis atneša gyvenimą iš praeities ir neša jį į ateitį. Bet jis atneša jau mirusį gyvenimą, jau sustingusį, nužudydamas sykiu ir dabarties gyvenimą. Gyvenimas laikosi tik kultūriniuose kūriniuose. Bet užtat jis kiekvieną momentą juose ir miršta. Kai kultūrinių kūrinių nėra perdaug gausu, šitas nuolatinis stingimas nėra stipriai jaučiamas. Kol žmogus gyvena artimuose santykiuose su gamta ir su savo paties prigimtimi, kol jo objektyvacijos dar nėra visiškai savarankiškos, tol jo gyvenimas kinta ir žlunga, bet užtat yra nuolatos judrus ir gyvas. Tačiau kai kultūra kyla aukštyn, kai žmogus vis labiau atitrūksta nuo gamtos, kai jis vis labiau suranda būdų savo objektyvacijas

---

— Ko tu man žąsiną gagoną gąsdini? — užsipuolė ožį bulius, kuris buvo didelis ir gražus, ir turėjo ilgus ragus ir piktas akis.

— Jis mane įžeidė ir mano balsą išpeikė, — atsakė ožys.

Tai išgirdęs, bulius smeigė ragu į velėną ir užpakaline koja pažėrė žemę. Po to jis suriaumojo:

— Tavo balsas nė skustezdalio nevertas. Ar tu moki taip mūkti ir riaumoti, kaip aš? Štai, pasiklausyk.

Bulius sumūkė ir suriaumojo, net jo gurklys išsipūtė ir drebeno, o nuo jo balso visos karvės, avys ir kiaulės, kiek tik jų ten buvo ant pūdymo, pakėlė galvas ir klausėsi gėrėdamosios.

— Kurki, kaip varlė! — atrėžė ožys ir atstatė ragus į bulių.

— Ar tu mano dainą niekinsi! — subliovė bulius ir žengė prie ožio.

Ožys buvo narsus ir, sumekenęs, puolė ant keršio. Kaip ten paskui atsitiko, nei pats ožys, nei bulius negalėjo atsiminti. Bet avys, kiaulės ir žąsinas gagonas sakė, kad ožys, buliaus ragų tvokstelėtas, tik suvirbėjo ore, ir tiek jį teregėjo ten. Nukritęs jis tetos Tutkuvienės žardyje ir paslikas ligi vakaro gulėjęs.

Tas jo puolimas buvo laimingas, nes jisai išsinarino tik vieną ragą ir tik du mėnesius buvo raišas dešiniąja koja.

Bet viena bėda vargšą ištiko: bekrisdamas susitrenkė savo gerklę ir jau negalėjo taip mekenti, kad kluone aidėtų, o tik švokšte švokštė, kaip tasai gaigalas prūde. Užtai teta Tutkuvienė pradėjo jį mylėti net labiau už ožką, vadino jį pupūnėliu, atnešdavo jam dobilų ir papešiodavo nušepusią jo barzdą, o tai jam labai patikdavo.

apreikšti pastoviais ir pasiliekančiais pavidalais, tuomet jo gyvenimas yra vis labiau suimamas į amžinas formas, vis labiau išlaikomas istorijoje, bet užtat vis labiau nužudomas bei sustingdomas. Kultūriniai kūriniai iš principo yra amžini. Jie eina iš laiko į laiką, iš tautos į tautą. Istorijos eigoje jų renkasi vis daugiau ir daugiau. Tiesa, žmonės stengiasi kultūrinius kūrinius atrinkti ir ne visus juos perteikti naujosioms kartoms. Tačiau atrinkimas darosi kiekvieną kartą vis sunkesnis. Be to, ir atrinktųjų kūrinių kiekis aukštojoje kultūroje pasidaro labai didelis. Tuo būdu gyvas ir judrus gyvenimas yra tiesiog pilte užpilamas sustingusiais pavidalais. Aukštos ir stipriai kūrybinės kultūros metu žmogus nebegali rasti nė vienos kertelės, kuri nebūtų vienaip ar kitaip apspręsta paveldėtų nebegyvų kultūrinių kūrinių. Jie užlieja žmogaus mąstymą paveldėtomis sąvokomis bei pažiūromis. Jie apsprendžia jo elgesį paveldėtomis normomis ir taisyklėmis. Jie nustato jo kūrybai kryptį paveldėtais kanonais ir stiliais. Tuo būdu gyvenimo originalumas ir naujumas gali prasiveržti tik labai sunkiai. Mes negalime gyventi be praeities. Tačiau šita praeitis ateina mums sustingusi, apsupa mus negyvomis formomis ir tuo pačiu žudo mūsų gyvenimą. Tai yra tragiškas kultūrinės kūrybos likimas. Dvasia kuria ir turi kurti. Kitaip ji nebūtų dvasia. Tačiau šitie kūriniai atsikreipia priešais dvasią, sukausto ją nekintančiais kūriniais ir tuo būdu ją sustingdo. Dvasia pati susikuria sau pančius savu kūriniu. Savo pačios darbe ji netenka laisvės. Kūryba yra dvasinės laisvės padaras. Žmogus kuria tik dėl to, kad yra laisvas. Tačiau šita kūrybinė laisvė galų gale baigiasi nelaisve. Kūrinys pradeda pavergti kūrėją. N. Hartmannas šiuo atžvilgiu yra formulavęs net tam tikrą dėsnį, sakydamas, kad juo didesnė yra kūrimo laisvė, juo didesnė sukurtoji nelaisvė. Kitaip sakant, juo dvasia laisvesnė, juo daugiau ir intensyviau ji kuria. Bet juo daugiau ji sukuria, juo labiau šitie kūriniai atsistoja priešais ją ir ją apsprendžia, padarydami ją jau nebelaisvą. Juo yra didesnis kultūros produktingumas, juo didesnis gyvenimo apsunkinimas kultūriniais kūriniais.

Šita tragiška priešginybė padidėja dar ir dėl to, kad kultūrinės gėrybės sustingdo gyvenimą ne tik dabartyje, bet ir ateityje. Kultūriniai kūriniai nėra ateičiai neutralūs. Kiekvienas kultūrinis kūrinys yra kuriamas tam, kad būtų priimtas. Ir jis gyvena tik tiek, kiek yra priimamas. Tačiau priimamas, jis kaip tik uždeda pančius jį priimančiajai dvasiai. Jis apsprendžia jos buvimo bei veikimo linkmę, jis suvaržo kūrybinę jos laisvę, jis aptemdo jos originalumą. Gyvenimo sustingdymas, kuris kyla iš kultūrinio kūrinio, pasidaro visuotinis. Jo praeitis jau yra sustingusi visiškai, nes objektyvuota negyvais pavidalais. Jo dabartis yra nuolatos stingdoma kūrybiniu produktingumu ir kultūrinių kūrinių gausumu. Jo ateitis eina sustingimo linkui, nebegyvas formas perteikiant ir jomis apsprendžiant naujųjų kartų dvasią.

Tačiau taip yra ne tik gyvenimo vyksmo, bet ir jo ploto atžvilgiu. Gyvenimą kultūriniai kūriniai sustingdo ir apsunkina ne tik visais istorijos momentais, bet ir visose horizontalinio jo tekėjimo srityse. Mokslas yra negalimas be praeities laimėjimų. Kas neatsiremia į mokslo praeitį, tas yra tykomas pavojaus pakartoti tai, kas jau vieną kartą buvo pasakyta. Toks likimas yra ištikęs ne vieną mokslininką, tarp jų ir mūsų vysk. Baranauską ir prel. A. Dambrauską. Tačiau, iš kitos pusės, šita mokslo praeitis atsineša su savimi nebegyvas formas sąvokų, sprendimų, teorijų, išvadų ar sistemų pavidalu. Gyvoji kūrybinė mokslo dvasia yra priversta jas prisiimti, jas suprasti ir pergyventi, vadinasi, daugiau ar mažiau būti jų apspręsta. Ir juo daugiau istorija mums tokių mokslo praeities laimėjimų atneša, juo sunkiau darosi juos priimti, organiškai perkūrus, ir juo sunkiau yra jų atžvilgiu savarankiškai nusistatyti bei originaliai kurti. Daugybė praeities sąvokų, kurias mes vartojame yra nepaprastai nudėvėtos, netekusios pirmykštės prasmės. Jos yra virtusios tiktai šifrais, kurių sutartinė reikšmė pasidarė nebeaiški ir nebeapręžta. Kas gali, sakysime, pergyventi pirmykštę prasmę tokių filosofinių sąvokų, kaip idėja, substancija, forma, aktas, būtis, būtybė, esmė, buvimas ir tt., kurios Vakarų mąstymui turėjo ir tebeturi pagrindinės reikšmės? Jas mes esame priversti vartoti, nors jos ir uždeda mūsų minčiai tam tikrus pančius. Nusidėvi istorijoje ne tik atskiros sąvokos, bet net ir ištisos sistemos bei teorijos. Pirmykštis jų prasmingumas nyksta, palikdamas tik nebegyvus kevalus, kurie eina iš kartos į kartą, virsdami dvasinio originalumo varžtais. Mokslo ryšys su savo praeitimi yra ryškiausias ir reikalingiausias. Užtat ir pavojus jam sustingti yra pats didžiausias.

Tas pat yra ir su dorove. Nors dorinis gyvenimas yra susijęs su giliausiuoju žmogiškuoju Aš, tačiau kita puse jis taip pat yra susijęs ir su bendruomene. Žmogus yra ne tik savarankiškas individas, bet ir visuomenės narys. Dorovė apima šiuos abu žmogaus buvimo momentus. Žmogus negali doriniame savo veikime atsipalaiduoti nuo bendruomenės ir jos nepaisyti. Šeima, profesija, valstybė, tauta jam deda tam tikrų pareigų, kurias jis privalo atlikti. Ir čia jis kaip tik susiduria su gyvenimo sustingimu. Doriniai objektyvinio gyvenimo dėsniai, normos, tradicijos ateina iš praeities ir nevisados organiškai susiderina su gyvąja asmenine dvasia. Dorinė praeitis, kurią mums atneša etinės kultūros kūriniai, yra taip pat sustingusi ir nebegyva, kaip ir bet kuri kita sritis. Tačiau, būdama dorinė, ji ateina mums kaip reikalaujanti norma, kaip taisyklė ir įstatymas, kurį reikia vykdyti ir kuriam reikia nusilenkti. Tuo tarpu dabarties gyvoji dvasia labai dažnai jau yra žymiai nutolusi nuo anos dvasios, kuri šitą dorinę kultūrą buvo sukūrusi. Dorinė praeitis pradeda nebeatitikti dorinę dabartį. Paveldėti doriniai dėsniai ir dorinės normos pradeda varžyti dorinį asmens ir bendruomenės nusiteikimą. Tuomet kyla konfliktas ne tik sąžinėje, bet ir viešajame gyvenime. Ir šitas konfliktas čia ypatingai aštriai yra jaučiamas, nes dorovė visados yra giliausias žmogaus apsisprendimas. O žmogus gali apsispręsti tik už tai, ką jis laiko savu, kas yra jo darbas ir jo įsitikinimas. Tuo tarpu paveldėti doriniai dėsniai ir įstatymai labai dažnai atsistoja priešais žmogų, kaip jam svetimi dalykai, net kaip jam priešingi. Ir vis dėlto žmogus yra verčiamas pagal juos elgtis, vadinasi, už juos apsispręsti. Sąžinės konfliktas pasidaro tokiu atveju labai aštrus ir gilus. Dorinio veikimo varžymas ir dorinės laisvės neigimas čia išeina aikštėn visu savo tragiškumu. Dorinė sritis yra ypatingos laisvės sritis. Todėl bet koks svetimumas, bet koks varžymas čia yra ypatingai skaudžiai pergyvenamas. Kultūros sustingimo tragizmas dorinėje srityje yra pats didžiausias.

Tačiau nuo šito sustingimo nėra laisvas nė menas. N. Hartmannas norėtų išskirti estetinius kūrinius iš šito visuotinio suvaržymo, manydamas, kad sustingimo apraiškos čia dingsta nepaprastoje kūrybos laisvėje. Meno kūrėjas, Hartmanno supratimu, nenori ir nesistengia, kad jo kūrinys darytų kokios nors įtakos tam, kuris juo gėrėsis. Jis reikalauja tik paties pasigėrėjimo. Tai yra tiesa. Tačiau iš šito pasigėrinčiojo pergyvenimo kaip tik ir kyla tam tikra įtaka. Be abejo, šita įtaka nėra nei teorinė, nei etinė. Bet ji nėra nė kiek mažiau apsprendžianti, negu mokslinės sistemos ar doriniai papročiai. Meno kūriniai stovi priešais žmogų, kaip tam tikro estetinio suvokimo, tam tikro estetinio skonio ir tam tikro estetinio aktyvumo išraiškos. Kas juos pergyvena, kas į juos įsigilina, tas tuo pačiu prisiima šitą suvokimą, šitą skonį ir šitą aktyvumą. Žmogus negali meno kūriniu gėrėtis, nebūdamas jo daugiau ar mažiau apsprendžiamas. Ir šitas apsprendimas kaip tik virsta

V. K. Jonynas
Šv. Kazimieras (medžio raižinys).

varžtais estetinei žmogaus laisvei, meno kūrinius vertinant ir juos kuriant. Meno srityje taip pat susiformuoja tam tikras „oficialus skonis", kuris neigia visa, kas jo neatitinka. Čia taip pat susiformuoja tam tikri kanonai, kurie reikalauja būti vykdomi meno kūryboje. Kai Molièras apie gotikos pastatus rašė „le fade gout des monuments gothiques, ces monstres odieux des siécles ignorants" — „blyškus skonis gotinių paminklų, šių ignorancijos amžių pabaisų" — jis kalbėjo ne iš estetinės laisvės, bet iš tų varžtų, kuriuos estetiniam sprendimui buvo uždėjęs baroko menas. Baroko skoniui gotika, be abejo, galėjo būti tik pabaisa. Taip pat Boileau estetika buvo padiktuota ne laisvos kūrybinės dvasios, bet estetinio skonio, kurį buvo apsprendęs pseudoklasicizmas. Šitie pavyzdžiai rodo, kad meno kūriniai taip pat sustingdo gyvą estetinį gyvenimą, kad ir juose glūdi ta pati tragika, kaip ir visoje kultūroje.

Vis dėlto gyvenimo sustingdyme kultūrinis kūrinys peržengia pats save. Jeigu jis būtų tiktai sau, kaip gamtiniai daiktai, šitas sustingdymas būtų nuolatinis ir nepakeičiamas. Tačiau kultūrinis kūrinys visados egzistuoja kitam. Jis visados yra apspręstas būti žmogui ir turėti ryšių su gyvąja dvasia. Šitoji tad gyvoji dvasia kaip tik ir stoja kovon su gyvenimo sustingdymu. Būdamas kūrėjas, žmogus tik ligi tam tikro laipsnio gali pakęsti kūrybinės laisvės suvaržymą. Tik ligi tam tikro laipsnio jis leidžiasi įstatomas į paveldėtus rėmus. Kai šitas laipsnis yra peržengiamas, kai sustingimas pasidaro per didelis, žmogus pradeda laužyti senas formas, pradeda kovoti su istorinėmis tradicijomis, jas neigti, iš gyvenimo stumti, statydamas vietoje jų naujas, lankstesnes, originalesnes. Gyvoji dvasia, gražiu N. Hartmanno pasakymu, „niekados nėra beginklė". Būdama gyva, ji niekados negali sustingti pati savyje. Žmogus niekados nevirsta kūriniu. Jis visados tampa, kinta, išsivysto, kuria. Gali paveldėti kūriniai nubrėžti šitam kitimui ir kūrimui linkmę, gali jie sudaryti tam tikrus rėmus, bet jie negali atsistoti jo vietoje ir jo pakeisti. Nė vieną istorijos periodą, nors jis būtų laikomas ir labiausiai tradiciniu, žmogus nebuvo pasitenkinęs tuo, kas buvo paveldėta, ir nebuvo atsisakęs originalios kūrybos. Žmogus kuria savarankiškai net ir didžiausios nelaisvės, net ir didžiausio tradicinio suvaržymo metu.

Ir šita naujoji kūryba kaip tik virsta ginklu gyvosios dvasios rankose prieš gyvenimo sustingimą. **Kiekvienoje kūryboje žmogus ne tik priima praeitį, bet ir ją peržengia.** Neatsirėmusi į praeitį, kūryba netektų gyvenimiško realaus pagrindo. Dažnai ji pasidarytų tik pakartojimas to, kas jau buvo. Neperžengdama praeities, ji taip pat liktų neoriginali ir būtų taip pat tik pakartojimas. Kūrybos realumas reikalauja ryšio su tradicijomis. Kūrybos originalumas reikalauja tradicijas peržengti. Ir juo kūryba yra originalesnė, juo šitas peržengimas yra didesnis. Tačiau kadangi kultūra negali būti tik pakartojimas, kadangi jau pats kultūrinio kūrinio palaikymas yra savotiškas jo atkūrimas, todėl jos linkimas į originalumą pasidaro jai esminis, o tradicijų peržengimas virsta nuolatiniu jos uždaviniu. Istorija mums nuolatos neša sustingusių kultūros kūrinių, kuriuos mes priimame ir kuriais mes apsprendžiame savo gyvenimą. Tačiau gyvoji dvasia nuolatos kuria naujų gėrybių, kurios pralaužia tradicines sienas ir gyvenimą atpalaiduoja nuo sustingimo. **Kultūroje vyksta tyli, bet nuolatinė revoliucija prieš visa, kas yra sena.** Žmogus yra amžinas sukilėlis. Jis kelia maištą prieš praeitį, prieš savo dvasios varžtus, prieš tradicijas, prieš visa tai, kas yra išėję ne iš jo giliausiojo Aš. Ir juo labiau kultūriniai kūriniai gyvenimą sukausto, juo šita revoliucija yra gilesnė ir intensyvesnė. Kiekvienas naujas ir originalus kūrinys yra parako pundelis po sus-

tingusio gyvenimo sienomis. Kiekvienas kūrėjas neša savo dalį šitoms sienoms sugriauti. Po kiek laiko, kai pakankamai susirenka tokios sprogstamosios medžiagos, sustingusios sienos griūva, ir žmogui vėl atsidaro kelias į laisvę. Iš šitos laisvės gimę nauji kūriniai vėl sustingdo savo ruožtu gyvenimą ir vėl jį sukausto. Tada žmogus vėl kuria naujus pavidalus ir šituos varžtus vėl ardo. Tuo būdu kultūros istorija banguoja tarp sustingimo ir laisvės, tarp tradicijos ir originalumo. Kultūrinė kūryba yra valdoma nuolatinio griovimo ir nuolatinio statymo. Revoliuciją H. Freyeris yra pavadinęs kultūrfilosofine problema. Tas pat reikia pasakyti ir apie tradicijas. Jos taip pat yra gili kultūrfilosofinė problema. Kultūra negali būti nė tik revoliucija, nes tuomet jai stigtų pastovumo. Revoliucinė iš esmės yra tiktai subjektyvi žmogaus dvasia savo gelmėse. Bet kultūra negali būti nei tik tradicija, nes tuomet jai stigtų originalumo. Tradicija iš esmės yra tiktai gamta. Kultūra gyvena viduryje tarp revoliucijos ir tradicijos, nes ji yra esmingai susijusi iš vienos pusės su revoliucine žmogaus dvasia, iš kitos — su tradicine gamta. Revoliucija ir tradicija kultūroje savotiškai susitinka ir susijungia, kaip joje susijungia dvasia su gamta.

Šita išvidinė kultūrinio kūrinio priešginybė parodo, kad kultūrinis gyvenimas niekados neina lygaus ir nuoseklaus išsivystymo keliu. Jis visados banguoja, jis turi savotiškų spragų, peršokimų, prarajų ir pavojų. Tradicinė kultūros pusė linksta gyvenimą per daug sukaustyti. Tradicijų apspręsti kultūros tarpsniai pasidaro sustingę, nebeoriginalūs, tačiau turi savyje praeitį ir ją gertią. Pasisukus gyvenimui priešinga linkme, revoliucinė kultūros pusė linksta gyvenimą per daug atpalaiduoti. Revoliucija visados yra tam tikra rizika, kuri nežinia kuo pasibaigs ir kuriuo keliu nueis. Sulaužydama tradicijas, revoliucija paneigia senas vertybes ir kuria naujų. Be abejo, šitos naujosios taip pat atsiremia į tam tikras senąsias. Tačiau revoliucijos metu kaip tik pasidaro neaišku, į kokias senąsias vertybes naujoji kūryba galutinai atsirems ir kiek ji jomis pasinaudos. Revoliucija visados prisiima tik dalį senųjų vertybių. Visos kitos yra atmetamos, paneigiamos ar net pamirštamos. Ir juo revoliucija yra gilesnė, juo pavojus pamiršti yra didesnis. Krikščionybė buvo revoliucija antikiniame pasaulyje. Ji perkeitė žmogaus santykius su šia tikrove ir todėl į viduriniųjų amžių kultūrą įėmė tik kai kurias klasikinio gyvenimo vertybes pvz., platoniškąją filosofiją. Tuo tarpu graikų menas ir romėnų teisė net buvo visiškai pamiršti. Reikėjo tūkstančio su viršum metų, kol šitos vertybės atsigavo Europos gyvenime. Renesansas buvo revoliucija naujajame pasaulyje. Jis suardė viduriniųjų amžių kultūrą ir pradėjo naują gyvenimą. Jis taip pat atsirėmė į kai kurias viduramžių vertybes, kaip filosofija, suaugusi su Platonu ir net su Aristoteliu. Tačiau gotiškasis menas ir korporacinė santvarka buvo visiškai pamiršti. Vėl reikėjo kelių šimtų metų, kol romantika prikėlė viduramžių meną, o pastarieji metai prieš praėjusį karą atsigrįžo į bendruomeninę viduramžių santvarką. Šiandien taip pat vyksta didelė ir gili revoliucija, besireiškianti radikaliu nusigrįžimu nuo devynioliktojo šimtmečio materializmo ir mechanizmo. Ką mes iš ano laiko pasiimsime su savimi į ateitį, o ką paliksime ir net pamiršime, šiandien dar neaišku. Viena yra tik tikra, kad mūsų ateitis bus kitokia. Kultūroje nėra pasikartojimo, kaip gamtoje. Kultūroje kiekvienas tarpsnis yra naujas ir originalus, nors savo šaknimis ir suaugęs su praeitimi. Revoliucija tradicijos nenaikina. Ji tik ją pakeičia. Todėl kultūrinis išsivystymas darosi judrus, gyvastingas, banguojantis. Jame esama iškilimų ir nuosmūkių. Jokiais griežtais dėsniais jis nėra apsprendžiamas, nes jame dalyvauja neapskaičiuojama kūrybinė gyvosios dvasios laisvė.

Gyvenimo sustingdymas, kaip matome, yra tragiškas, bet ne fatališkas. Tragiškas jis yra todėl, kad yra neišpaneigamas ir skaudus. Gyvoji dvasia turi sustingti pati ir sustingdyti ateitį, kad galėtų istorijoje išsilaikyti. Tai yra tragiška, kad ji negali gyventi nemirusi. Tačiau iš kitos pusės šitas sustingimas nėra fatališkas ta prasme, kad jis nėra amžinas ir nepakeičiamas. Pats sustingimas pažadina gyvojoje dvasioje jėgų kovai už kūrybinę savo laisvę. Originaliais laimėjimais gyvoji dvasia suardo sustingusius tradicijų uždėtus varžtus. Dideli kultūriniai kūriniai visados atneša ir didelę laisvę. Tačiau savo įtaka jie labiausiai apsprendžia ateinančias kartas, kad šios savoje kovoje vėl laimėtų naują laisvę. **Kova už kūrybą, už savo minčių bei veiksmų originalumą virsta vienu iš pagrindinių kultūrinio išsivystymo principų.**

Stingdanti kultūros įtaka gyvenimui kaip tik davė pagrindo Nietzschei ir Klages kritikuoti kultūrą ir kurti naujas pažiūras į žmogaus ir gyvenimo santykius. Ir Nietzschė, ir Klages išeina iš fakto, kad gyvenimas kultūros įtakoje sustingsta, pasidaro nebejudrus ir nebekūrybiškas. Skirtumas tarp jų pažiūrų yra tik tas, kad Nietzschė sustingimo priežastimi laiko kultūrinį kūrinį, vadinasi, dalyką, kuris yra objektyvuojamas, o Klages tokia priežastimi laiko dvasia, vadinasi, dalyką, kuris pats objektyvuojasi. Be abejo, Klages eina giliau. Jeigu jau kas dėl sustingimo kaltas, tai tik dvasia, nes ji yra objektyvinių kūrinių kūrėja ir jų palaikytoja. Ji padaro, kad gyvenimas yra įdedamas į medžiaginius objektus, kad medžiagos jis yra nešamas ir išreiškiamas, todėl joje netenka gyvybės ir tapsmo. Į dvasią tad ir yra nukreipti pagrindiniai Klagės priekaistai. Tuo tarpu Nietzschė savo priekaištus taiko daugiausia tradicinei kultūros pusei, reikalaudamas gilios revoliucijos.

Savo veikale „Also sprach Zarathustra" Nietzschė veda savo išminčių per „išsilavinimo šalį", vadinasi, per kultūrą ir leidžia jam pasibaisėti tuo, ką čia randa. Kultūros gyvenimas jam atrodo kaip nepaprastas margumynas. Jau ankstesniame savo veikale „Unzeitgemäße Betrachtungen" dabartinę kultūrą Nietzschė laikė „žybčiojimu ir blykčiojimu begalybės akmeniukų ir gabaliukų, kurie yra pasiskolinti iš ankstesnių kultūrų", tarsi „margų skudurų drabužis nuogajam ir šalančiajam" (4 Betr.). Zaratustros lūpomis jis reiškia tą pačią mintį, tik žymiai stipriau: „Penkiasdešimčia kleksų išsitepę savo veidus ir sąnarius, sėdėjote mano nustebimui jūs, dabartinieji. Ir su penkiasdešimčia veidrodžių aplinkui, kurie pataikavo jūsų spalvų žaismui. Pilni prisirašę praeities ženklų ir šituos ženklus apteplioję naujais ženklais, jūs gerai pasislėpėte nuo kiekvieno ženklų aiškintojo... Visi laikai ir tautos žiūri iš po jūsų uždangų. Visi papročiai ir tikėjimai tauškia iš jūsų judesių". Zaratustra pasibaisi šituo margumynu. Jis norėtų juoktis, bet jį užgula kažkoks sunkumas. Jis dairosi, kur galėtų pasislėpti nuo šito gėdingo maskarado. „Ak, kur aš galiu eiti su savo ilgesiu. Nuo visų kalnų dairausi savo tėviškės. Bet niekur jos nerandu. Neramus esu visuose miestuose ir paklydėlis prie visų vartų". Zaratustra neišsitenka kultūroje. Jis ilgisi kažko kito, kažkokios kitos tėviškės, negu žmogaus sukurtas kultūrinis pasaulis. „Pasuksiu aš vienišas-galop nusprendžia Zaratustra, į savo vaikų šalį, į neatrastąją ten tolimose jūrose; į ją aš tiesiu savo bures".

Zaratustra čia, kaip ir visur kitur, kalba poetiniais simboliais. Tačiau juose slypi Nietzschės kultūrinės pažiūros. Nietzschė buvo didelis dabartinės kultūros kritikas ir jos galo skelbėjas. M. Havensteinas jį vadina Spenglerio pirmataku, tiktai kalbančiu iš kitokio pergyvenimo. Spengleris, pasak Havensteino, pasirodo kaip pažinimo demonas. Sklendendamas geležinėje aukštumoje viršum laikų, jis žvelgia blaivia akimi žemyn, konstatuoja ramiai, kas buvo ir kas bus. Tuo tarpu Nietzschė žiūri į viską piktai ir skausmingai. Jis dega noru išgydyti laiko žaizdas ir priversti vystantį mūsų kultūros augmenį iš naujo pražysti. Todėl Spengleris niekur nebėga. Jis ramiai laukia pranašauto galo

ir ramiai gyvena paskutinį kultūros tarpsnį civilizacijos pavidalu. Tuo tarpu Nietzschė ieško išeities. Jis ieško tėviškės, kurioje galėtų nusikratyti sustingusia, marga ir neorganiška kultūra. Šitą tėviškę jis mato Zaratustros vadinamoje „vaikų šalyje". Kas yra šita vaikų šalis? Tai ne kas kita, kaip pats gyvenimas, tačiau suprastas ne dvasine, bet biologine prasme. Vaikai gyvena ne kultūra ir ne kultūroje, bet savo gyvybėje ir savo gyvybe. Gyvybinis gyvenimas ir yra toji vaikų šalis, toji tėviškė, į kurią Zaratustra skleidžia savo bures. Priešais visa, kas sustingę, neorganiška, nevieninga, abstraktu, svetima Nietzschė stato gyvenimą. Gyvenimas jam yra kultūros priešginybė. Kultūra savo margumynu iškreipia gyvenimą, aptepliodama jį visų laikų ir visų tautų ženklais. „Vaikų šalis", toji nekalta gyvybė, tegalinti išgelbėti žmogų iš to nenatūralumo, iš to sustingimo ir juokdariškumo, kurį pagamina kultūra ir kuriuo naujųjų laikų žmogus taip didžiuojasi. Iš Nietzschės kultūros kritikos byloja pirmykščio, nesustingusio, organinio gyvenimo pasiilgimas.

Tas pat yra ir su Klages. Tik jis, kaip sakėme, kritikuoja ne tiek pačią kultūrą, kiek kultūros šaltinį — žmogaus dvasią. Dvasia, pasak jo, yra žmoguje savarankiškas pradas, nesusietas su gyvybe, prisijungęs prie jos tik iš viršaus, tik įsiveržęs į žmogų, todėl gyvenimui svetimas ir esmingai priešingas. Šitą priešginybę Klages reiškia tokiomis antitezėmis: dvasia būna, gyvenimas pergyvena tapsmą ir tt. Iš šitų antitezių jau galima nujausti, kad Klages dvasiai priskiria tas pačias savybes, kuriomis yra būdingas kultūrinis kūrinys. Savaime aišku, kad šitokia dvasia sustingdo gyvenimą ir jį nužudo. Todėl istorinio žmonijos vyksmo, Klages supratimu, esmė ir yra nuolatos laimimti dvasios kova su gyvenimu, pramatant šio pastarojo sunaikinimą. **Istorija einanti kiekvieną kartą vis didesnio sudvasinimo, vadinasi, sustingimo kryptimi.** Galų gale tampantis, pergyvenantis ir praeinantis gyvenimas bus sunaikintas ir nebeturės pasaulyje vietos. Dvasia savo pastovumu ir savo būsmu pridengs žmonijos istoriją ir ją visiškai sukaustys. Todėl Klages kviečia gintis nuo šitokio galo. Reikia, pasak jo, atsigręžti į gyvenimą, pasinerti gamtoje, susilieti su visuotine gyvybe. Žmogaus Aš yra sykiu ir gyvybės, ir dvasios nešėjas. Todėl nuo jo apsisprendimo priklauso, kam jis atiduos pirmenybę. Norint išsigelbėti nuo sustingimo, reikia pergalėti dvasią, reikia atsigręžti į tapsmą, kuris yra esminė ne dvasios, bet gyvenimo funkcija.

Vadinasi, tiek Nietzschei, tiek Klages gyvenimas yra kultūros priešginybė. Jame abu jie ieško priebėgos nuo kultūrinio pasaulio. Taip pat abu jie gyvenimą supranta biologinės gyvybės prasme. Savo gyvenimu žmogus yra susijęs su gamta. Dvasia ir kultūra atitraukia žmogų nuo gamtos. Tuo tarpu gyvybė jį su ja suriša. Todėl, bėgdamas nuo kultūros, žmogus savaime artinasi prie gamtos. Gamta yra toji „vaikų šalis", toji tėviškė, kurioje žmogus išsivaduoja iš kultūrinio margumyno ir sustingimo, iš žudančios dvasios veikimo. Ir Nietzschė, ir Klages abu skelbia revoliuciją. Tačiau jų filosofijoje revoliucija įgyja principinę reikšmę. **Tai nėra revoliucija kultūroje, bet revoliucija prieš kultūrą, kaip tokią.** Gyvenimo sustingdymas, kuris kyla iš kultūrinių kūrinių, Nietzschės ir Klages yra padaromas principiniu ir pagrindiniu kultūrinės kūrybos rezultatu. Todėl ir kova prieš šitą sustingimą jau peržengia kultūros sienas. Nietzschė ir Klages kovoja ne prieš tą ar kitą paveldėtą kultūrinę tradiciją, kad ją sugriautų ir jos vietoje statytų naują, bet jie kovoja prieš pačią kultūrą jos visumoje, kad jos vietoje pastatytų gamtinį gyvenimą. **Nietzschės ir Klagės revoliucija yra gamtos sukilimas prieš kultūrą ir gyvybės sukilimas prieš dvasią. Tai revoliucija pačioje žmogaus būtyje.** Jungdamas savyje abu pradus, žmogus yra sykiu ir gamtos, ir dvasios nešėjas. Tačiau jau nuo antikinės senovės žmonija laikėsi įsitikinimo, kad gamta žmoguje yra palenkta dvasiai, kad dvasia yra valdantis ir tvarkantis pradas. Nietzschė ir Klages kaip tik vykdo revoliuciją tuo, kad jie apkreipia šituos santykius. Dvasia čia paskelbiama dvasios priešininke, ir žmogus yra raginamas padėti gamtai pajungti dvasią. Nietzschės ir Klagės filosofija pasidaro revoliucinė metafizine prasme, nes ji kėsinasi pakeisti žmogaus prigimties sąrangą. Ji jau peržengia kultūros filosofijos ribas ir pereina į žmogaus filosofiją arba į antropologiją. Tačiau su kultūriniu gyvenimu ji pasilieka esmingai susijusi, nes gyvenimo sustingimo niekur kitur nėra, kaip tik kultūroje.

Nietzschė ir Klagės pagrindinė klaida yra ta, kad jie nė vienas nepastebėjo revoliucinio principo pačioje kultūroje, pačiame nuolatiniame žmogiškosios kūrybos originalume, kuris neleidžia gyvenimui pastoviai sustingti, bet kiekvieną kartą jį vis atgaivina ir atnaujina. Jie taip pat nepastebėjo, kad pati dvasia nepakenčia jai uždėtų varžtų ir juos sprogdina, nes iš tikro ji nėra būsmas, kaip teigia Klages, bet tapsmas ir praeinamumas. Kova prieš dvasią, kaip prieš esmingai sustingusį, nekintantį pradą, yra iliuzinė, nes realybėje neturi pagrindo. Bet tuo pačiu atkrinta ir šauksmas grįžti į gyvybinį gyvenimą, kaip į gelbinčią tėviškę. **Atsinaujinimo principą neša pati dvasia savyje ir jį perteikia saviems darbams.** Kultūra atsinaujina kaip tik iš dvasios tapsmo. Todėl gamtinės paramos ji nėra reikalinga.

(B. d.)

M. Alseikaitė-Gimbutienė

PRIEŠISTORINIU LAIKU RYŠIAI SU LIETUVIU LIAUDIES KULTŪRA

Kokius ir kaip senus laikus siekia turtingoji, archajiškoji lietuvių liaudies kultūra? Ar jos šaknys glūdi tik toje „senovėje", kuri dažnai teapima mūsų daugelio suvokimu vos 100—200 metų, ar jos tesiekia tik 19 amž. „balanos" gadynę, kada lietuvis žibinčiais tesišviesdavo, vyžas dėvėjo, o jo dvasinis pasaulis buvo pilnutėlis prietarų, burtų, kiekviena diena lydima įvairiausių papročių ir sutartinių? Kokia medžiaginė ir dvasinė kultūra buvo dar ankstyvesniais laikais?

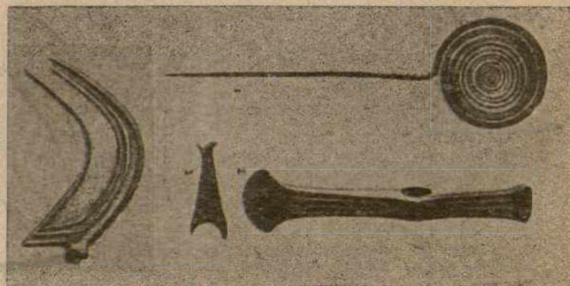
Iš ankstyvųjų Lietuvos istorijos šimtmečių mums daugiausia tepažįstamas miesto ar dvaro kultūros palikimas, o rašytiniai šaltiniai apie liaudies kultūrą šykščiai mums tepaliko žinių. Kaimo gyvenimas ėjo savu keliu, savo pasauliu visiškai atsiskyręs nuo valdančiojo luomo, bajorijos pasaulio, savo gyvenimą formuluodamas iš protėvių paveldėtomis tradicijomis, jų konservatyviai prisilaikydamas ir labai nežymiai tesikeisdamas.

Kokie šaltiniai mums atskleidžia mūsų protėvių senojoj kultūroj vaizdą? Kokia mokslo šaka nustato mūsų žemėj išlikusio kultūrinio palikimo gimimo datas ir amžių?

Ilgai mūsų žemės iškasenos nebuvo suprantamos, įvairiai interpretuojamos. Į jas beveik iki 19 amž. buvo žiūrima kaip į kurijozus, randami senų laikų žmonių kaulai buvo laikomi milžinų kaulais. Pvz. mūsų kronikininkas Dlugošas 15 amž. rašo, kad Lenkijoje dedasi stebuklingi dalykai: žemėse auga puodai be jokios žmonių pagalbos. Jie silpni ir minkšti, kol yra žemėje, iškasti sutvirtėja. Jų prigimtas vislumas nemažėja... Tik 19 a. pradžioje priešistorinių laikų medžiaginės kultūros paminklai pradėti traktuoti kaip istoriniai šaltiniai. 19 amž., greta praeičiai pažinti labai svarbių kalbotyros, tautotyros, religijų istorijos ir kitų mokslų, proistorės mokslas atsistoja ant kojų, ir šiandien jau pasiekta tiek, kad mūsų žinojimas nebesiriboja vien Lietuvos valstybės susikūrimo pradžia; į lietuvių kilties ir bendrai baltų giminės istoriją, jos medžiaginę ir dvasinę kultūrą dabar žiūrime, turėdami daug didesnę laiko perspektyvą, nes ji, kiek dabartiniai duomenys leidžia sakyti, siekia ne 700—800 metų, o ca 4000 m. atgal. Kaip žmogus, taip ir tauta savo charakterį išugdo per visą savo gyvenamąjį laiką, bet patys charakterio pagrindai esti paveldėti iš tėvų ir protėvių protėvių.

Patys pirmieji žmogaus gyvenimo pėdsakai Pabaltijy siekia apie 18.000 metų pr. Kr., kada pasitraukus į šiaurę ilgai mūsų krašto paviršių dengusiems ledynams, žmogui gyventi susidarė palankesnės sąlygos. Žmogaus kultūros istorija Pabaltijy per ca. 20.000 metų išgyveno įvairius kultūrinės raidos etapus. Priešistoriniai laikai schematiškai skirstomi į tris pagrindinius periodus: į akmens amžių, žalvario amžių ir geležies amžių. Pirmasis ir ilgiausias (apie 16.000 metų tęsęsis), lėtai evoliucijonuojantis akmens amžius savyje apima visą eilę elementariausių atradimų: išmokta vis tobuliau ir tobuliau gamintis akmeninius ar medinius įrankius, ginklus, skelti ir nugludinti akmenį, pradėti lipdyti moliniai puodai, galop sekė vieni iš didžiausių atradimų — prisijaukintas gyvulys, pradėta dirbti žemė ir t.t. Metaliniai dirbiniai Pabaltijy pasirodo apie 1800 metų pr. Kr., ir nuo to laiko, kai krašto medžiaginę kultūrą charakterizuoja žalvariniai ginklai, įrankiai ir papuošalai, laikortarpis, apimąs apie 1300 metų laiko tarpą, vadinamas žalvario amžiumi. Kai ginklams ir įrankiams gaminti atsirado praktiškesnė, pigesnė geležis, tolimesnę kultūrą iki pat istorinių laikų pradžios vadiname geležies amžiaus vardu. Mūsų krašto priešistorinė kultūra nebuvo tokia, kaip kad ir dažnas pagalvoja, — nepereinamose, neprieinamose giriose užsikonservavusi, nuo kitų atsiskyrusi kultūra — ne, ji nebuvo atsiribojusi nuo bendro Europos pasaulio. Visa šiaurinė Europa, kartu su Pabaltijo kraštu, išgyvena maždaug tuos pačius kultūrinius pakilimus ir nusileidimus, maždaug tuo pačiu laiku kultūra plačiuose plotuose pražysta ir vėliau vėl tuose pačiuose plotuose ji sumenksta. Toji priešistorinių laikų Pabaltijo, kaip ir Šiaurės Europos, kultūra, ypač jau metalus pažįstanti kultūra, neišauga vien tik iš savęs, kaip augalas iš savo gimtosios žemės. Tam augalui, kad jis pasireikštų kiek įvairesnėmis, tobulesnėmis formimis, reikėjo vis kaskart naujų trąšų. Ir tos trąšos per ištisus ilgus priešistorinius amžius buvo įgyjamos įvairiais keliais: ar kultūrinės difūzijos būdu, ar, pvz., laimingai susidėsčius politinėms — geografinėms aplinkybėms ir t. t. Senaisiais laikais stambesni žmonijos laimėjimai daugiausia prekybos būdu pasklisdavo plačiai po pasaulį. Tik, žinoma, ne mūsų laikų tempu. Pvz., žalvaris Mezopotamijoje pažįstamas jau 3300 m. pr. Kr., iš kur per Troją, Kipro salą apie 2000 m. pr. Kr. patenka į Pietų Europą ir tik apie 1800 m. į Šiaurės Europą. Klestint prekybai su kaimyniniais ir tolimais pietų ar pietų-rytų kraštais, klesti ir medžiaginė kultūra, nutrūkus prekybiniams santykiams, medžiaginės kultūros žibėjimas išblėsta.

Iki maždaug 200 m. pr. Kr. mūsų krašto žmogus dar klajoklis, medžiotojas. Nuo vad. naujojo akmens amžiaus — neolito žmogaus gyvenimas gan radikaliai keičiasi: jis dirba žemę, auginasi gyvulius, kartu keičiasi ir jo gyvenimo filosofija, nes kitoks žvilgsnis į gyvenimą ir jo aplinkumą; medžiojamasis gyvulys pasitraukia iš dėmesio centro, ir vietoje jo plačiau stebimi gamtos reiškiniai, ypač tie, kurie susiję su jo naujuoju užsiėmimu. Šis kultūrinio gyvenimo pasikeitimas Rytų Pabaltijy yra siejamas su indoeuropiečių išsiplėtimu

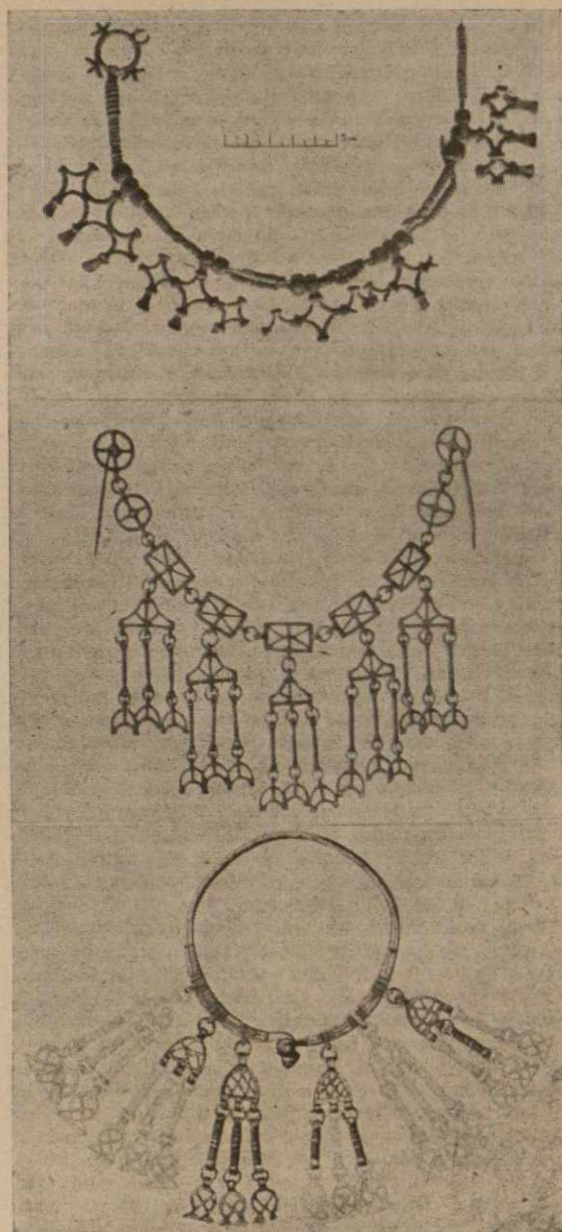

Pav. 1. Žalvario amžiaus papuošalas — smeigtas drabužiams susegti, kirviai ir piautuvas. 1-2 Varnių vls., 3 Marijampolės vls.

Baltijos pajūryje. Tas laiko taškas (maždaug 4000 m. atgal) ir yra ta bazė, į kurią ypač remiasi mūsų liaudies dvasinės ir medžiaginės kultūros konservatyvūs reiškiniai, tą patį laiką siekia ir seni iš indoeuropiečių prokalbės paveldėti lietuvių kalbos žodžiai. Žemdirbio pasaulėvaizdis kinta iš lėto, nes sutapęs su tais pačiais tikslais, tais pačiais vaizdais ir veiksmais. Indoeuropiečų protautės kultūrinį lygį mums nušviečia ne vien tik iš naujojo akmens amžiaus išlikę gražios formos gludinti akmeniniai kirvukai, titnaginės strėlės ar meniško pavidalo ornamentuoti moliniai puodai. Pilnesnį vaizdą atkuria iš indoeuropiečių prokalbės kilę žodžiai, liečią žemės ūkį, gyvulininkystę, socialinius santykius, religiją ir kt. Taip, kaip turime žodžių, kurių kilmė siekia indoeuropiečių protautės laikus, taip dar daugybė gyvų pagoniškojo tikėjimo likučių, archaiškų papročių ir įvairių tautosakos dalykų irgi neabejotinai remiasi į žemdirbio ir gyvulių augintojo kultūros užuomazgos laikus.

Mūsų kalbos patys elementariškiausi žemės ūkio terminai yra kilę iš indoeuropiečių protėvynės laikų: arti, arklas, akėti, akėtės, jungas, sėti, sėmens, javai, malti, dalgis ir kt. Indoeuropietis šalia jau žymiai ankstyvesniais laikais prisijaukinto šuns auginasi avis, ožkas, galvijus, kiaules. Iš avių vilnos audžiasi drabužius. Kiek vėliau už kitus prisijaukintas arklys (ašva). Iš pradžių buvo naudojamas jojimui ir gal mėsai, o ne arimui. Alkoholiniai gėrimai, ypatingai midus, kuriam dar iki šiai dienai buvo ištikimi baltai ir slavai, savo tvirtas šaknis turi indoeuropiečių protautės laikuose. Indoeuropiečiai jau skirsto metus į atskirus metų laikus. Laiko suskirstymo pagrindu yra pagal mėnulį pavadintas mėnuo. Pažįstami dienos ir nakties pavadinimai. Turėta ir skaičiavimo sistema. Dešimtainė sistema, kuria ir šiandien mes naudojamės, indoeuropiečių plačiai vartota (plg. visoms ide kalboms bendrus žodžius dešimt, šimtas, tūkstantis). Kaip medžiaginės kultūros paminklai, taip ir seni žodžiai sako apie mainų prekybą ir matus. Matuojama buvo kūno dalimis pirštais, plaštakomis, uolektimis. Indoeuropietis gyvena aplink pilį įsikūriose sodybose, mažesniuose ar didesniuose kaimuose, mediniuose keturkampiuose, greičiausiai iš vienos patalpos, viduryje su vieta židiniui ir prieangiu, namuose. Pažįsta klėtis ir pirtis. Kaime gyvenantieji žmonės, kaip kad dar ir mažne mūsų laikų primityviam kaime, sudarė labai vieningą bendruomenę, kuri buvo drauge ir ūkio ir teisės, ir religinė bendruomenė. Patriarchalinė mūsų kaimo šeima su plačiais giminystės ryšiais (plg. daugybę giminystės terminų: dėdė, dėdienė, teta, tetėnas, uošvis, uošvė, šešuras, anyta, dieveris, moša, laigonas, svainis, svainė, žentas, marti ir kt.) turi savo tiesiogines šaknis ide protautėje, kuri kaip tik tuo ypač skyrėsi nuo kitų kaimyninių tautų giminių matriarchalinės šeimos sistemos. Visa eilė mūsų liaudžiai pažįstamų senovinių papročių, kaip, pvz., vestuvės su žmonos pirkimo, vogimo papročių prisiminimais ar daugybė su vestuvėmis susijusių burtų ir prietarų siekia protautės laikus. Įvairių metų laikų papročiai, šventės, kurių turinys daugiausia pasižymi tuo, kad stengiamasi ugnies, vandens, triukšmo, geležies ir kt. pagalba apsiginti nuo piktųjų dvasių, blogį ir mirtį nešančių, ir palenkti sau palaimą nešančias jėgas, žemės vaisingumą užtikrinant įvairiausiais burtais, imitatyvinės magijos veiksmais ir pan., savo šaknis turi neabejotinai senuose laikuose. Plačias šių papročių paraleles turime beveik visose žemdirbių tautose. Indoeuropiečių religijai charakteringas yra dangaus dievo, Perkūno, dangaus kūnų, žemės (žemynėlės) garbinimams, medžių ar ugnies kultas, kurio taip aiškius pėdsakus randame nesenų laikų lietuvių liaudies tikėjime, tautosakoje.

Indoeuropiečių tautos, išplitusios greičiausiai iš platesnių vidurinės — pietų-rytinės Europos plotų plačiai po Europos ir Vakarų Azijos kontinentą, iš protautės

Pav. 2. Krūtinės papuošalai ir antkaklė iš pirmųjų amžių po Kr. a. Pajuostė, Panevėžio aps., b. Labatikiai, Klaipėdos aps., c. Pleškučiai, Klaipėdos aps.

paveldėtąją kultūrą kiekviena savaip plėtojo. Baltai — lietuviai, per ilgus amžius būdami sėsliausi, mažiausia judėdami ir keisdami savo gyvenamąją vietą, stipriausiai yra išlaikę tos senosios indoeuropietiškosios kultūros pažymius.

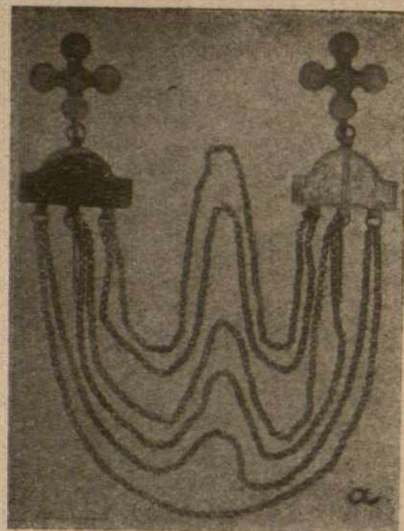
Baltiškoji kultūra, nuo maždaug 1800 m. pr. Kr. pradėjusi eiti vis labiau savarankišku keliu ir išplitusi nemažuose plotuose (vakaruose susikūrimo pradžioje ji apėmė ne tik Rytprūsius iki Vislos, bet ir Pamarį, rytuose, be etnografinės Lietuvos-Latvijos, plačias Gudijos ir Rusijos sritis iki Okos upės aukštupio, Tulos-Kalugos linijos, pietuose iki Pripetės balų), per 3000 metų laikotarpį (skaitant iki istorinių laikų pradžios) ne visiškai ramiai ir tolydžiai vystėsi. Medžiaginė kultūra reiškėsi bangavimais. Žalvario amžiuje (1800—500 m. pr. Kr.) medžiaginė kultūra pasi-

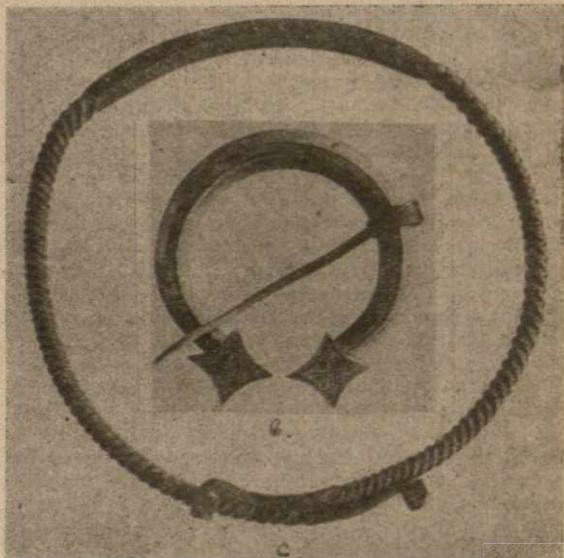
reiškia žalvariniais skoningais papuošalais, ginklais, įrankiais... Vietoje pasigaminami net tokie metaliniai įrankiai, kaip, pvz., piautuvai (pav. 1). Vėliau, prieškristiniais laikais, kai gal dėl ilyrų, germanų ir keltų kovų ir kilnojimosi suiro senieji prekybiniai ryšiai su Pietų Europos sritimis, mūsų krašto kultūra ilgesniam laikui užsidaro savo kiaute. Kai didžioji Romos Imperija išplečia savo kultūrinę įtaką už provincijų ribų ir dėl gintaro prekybos pradeda bendradarbiauti su Baltijos pajūrio tautomis, ir vėl pirmaisiais amžiais po Kr. atgyja baltų metalinė kultūra, pasireikšdama nuostabiai įvairomis formomis, kurų prototipais ne vien tik įvežtiniai pavyzdžiai buvo; reiškėsi ir grynai vietinis skonis (pav. 2), Tautų kraustymosi laikotarpyje baltai nejuda iš vietos ir vysto savo kultūrinį gyvenimą labiau savarankišku keliu. Apie 5 amžių rytiniai baltai susikristalizuoja į atskiras kiltis, kurios yra mums pažįstamos dar istorinių laikų pradžioje. Nuo to laiko galime konstantuoti labai apčiuopiamus ryšius su dabartimi net ir medžiaginėje kultūroje. 9—12 amž., kai išsivysto prekyba su vikingais, medžiaginė mūsų krašto kultūra stebina savo turtingumu, klesti ir vietinė pramonė (pav. 3).

Karinga lietuvio dvasia, kuri savo apogėjų buvo pasiekusi mūsų tautos istorijos pirmaisiais šimtmečiais ir kuri anaiptol nėra išnykusi ir nūdien, reiškėsi ir priešistoriniais laikais. Nuo pat savo susikūrimo pradžios baltai turėjo nuolatinių susidūrimų su labai agresingais vakarų kaimynais germanais, o pradedant 6 amž. po Kr. — su nemažiau agresingais pietų-rytų kaimynais slavais. 9—12 amž. atkaklios abipusės kovos vyksta su švedais ir danais. Tą karinį priešistorinių laikų nusiteikimą rodo beveik kiekviename vyro kape randami ginklai, ypač ietys, kovos kirviai, skydai, tą patį rodo ir gausybė mūsų krašto piliakalnių.

Priešistorinių laikų kultūriniams ryšiams su dabartimi pailiustruoti duosime šio straipsnio rėmuose tik keleta konkretesnių pavyzdžių tiek iš materialinės, tiek iš dvasinės kultūros srities.

Iš šio labai trumpo žvilgnio į Lietuvos priešistorinius laikus matėme, kad m e d ž i a g i n ė k u l t ū r a n e b u v o l a b a i p r i m i t y v a u s l a i p s n i o k u l t ū r a. Ji vis evoliucijonavo, tik ne visais laikais vienodai: kartais gan staiga pakildavo, karties kiek nusileisdavo. Priešistorinių laikų medžiaginė kultūra blizgėjo savo žalvariniais, sidabriniais ir auksiniais dirbiniais ir, jei mes norėtume tą senąją metalų kultūrą lyginti su istorinių ar dabartinių laikų liaudies kultūra, tektų sutikti, kad dabar ji menkesnė. Tačiau šitoks palyginimas nebūtų logiškas, nes priešistorinių laikų kultūros neskaidome į liaudies kultūrą ir aukštesniojo luomo kultūrą. Kiek mes iš atkastų kapų sprendžiame, anais laikais nėra buvę ypatingai didelės socialinės nelygybės, kokia išsivystė istoriniais laikais, privedusi prie visiško liaudes nuo bajorų luomo atsiribojimo, nors jau ir žalvario amžiuje būta turtingųjų, kilmingųjų, kunigaikščių. Visi, atrodo, dirbo tuos pačius darbus ir tais pačiais, tos pat medžiagos įrankiais, visi kariavo tos pat rūšies ginklais, žibančiais papuošalais puošėsi visi, tik vieni nešiojo jų daugiau, kiti mažiau. Ir šiandieninis ūkininkas, -ė, ir anų laikų ūkininkas, -ė dirbo universalius darbus: dirbo žemę, dirbo įrankius, lipdė puodus, audė, nors ir priešistoriniais laikais (jau net žalvario amžiuje), kaip ir dabartiniame kaime, yra buvę atskirų amatininkų. Paskutiniųjų šimtmečių liaudis nebesipuošia metaliniais papuošalais, jos skonis, meninis sugebėjimas reiškiasi audiniuose, juostose ar medžio dirbiniuose, kurių mes, deja, iš priešistorinių laikų turime labai nedaug teišlikusių. Tačiau ir tie skuteliai drabužių, juostų ši tą pasako apie senųjų laikų nešioseną. Buvo nešiojami vilnoniai drabužiai, austi iš stipriai susuktų siūlų, buvo mėgiami vilnoniai apsiaustai, apsiūti avių kailiais, avių kailio kailinukai, mėgiami irgi šiais laikais. Šių laikų primityviame kaime vartojamųjų įrankių vystymosi tempui pailiustruoti imkime pora pavyzdžių iš pirmųjų pokristinių šimtmečių: (žiūr. pav. 4—5). Ir piautuvai, ir dalgiai ar peiliai, galastuvai, varpsteliai, ylos iš prieš 1700—1500 m. pr. Kr. nedaug kuo tesiskiria nuo nesenų laikų mūsų liaudies įrankių. Lietuvai dar nesvetimi senoviški rąstiniai, iš apvalių rastų pastatyti, viduje su stogą remiančiais stiebais trobesiai, kokie kituose kraštuose traktuojami kaip didžiausia retenybė arba rekonstruojami pagal iškasenas iš geležies amžiaus (plg. Daniją, Skandinavija). Mūsų klėties forma pagal vokiečių tautotyrininką H. Naumanną esanti pati pirminė daugybės pastatų forma, iš kurios Lietuvoje liko klėtis ir taip pat išsivystė į trilypį gyvenamąjį namą, o kitur išsivystė į šventyklą ar bažnyčią. Naujojo akmens amžiaus indoeuropietiškieji trobesiai ant nalstų (kurių ypač daug rekonstruota Šveicarijoje) irgi buvo artimi mūsų klėčiai ar pirčiai. Primityviuose Lietuvos kampeliuose randame dar daug archaiškų dalykų, kuriuos galėtume perkelti į laiką, pvz., prieš 2000 metų

Pav. 3. Krūtinės papuošalas, antkaklė ir segė iš ca 11 amž. a. Lieporiai, Šiaulių aps., b., c. Stačiūnai, Šiaulių aps.

ar prieš 4000 metų, beveik nebūkštaudami, kad jie netiks tarp dokumentališkai tikrųjų. Šie keli pavyzdžiai mums rodo, kad n e v i e n t i k p r i m i t y v i o j e f o r m o j e s l y p i d a i k t o k i l m ė s d a t a. Kasdieninio vartojimo dalykai — įrankiai, ūkio padargai — panašiose formose laikosi labai ilgus amžius. Yra daiktų, kurie tūkstančius metų jokių esminių pakitimų nerodo. Tik šiandien, kai jų gamyba iš ūkininko rankų perėjo į fabriko rankas, jų pavidalas radikaliau keičiasi, ir net kuriasi visiškai naujos formos.

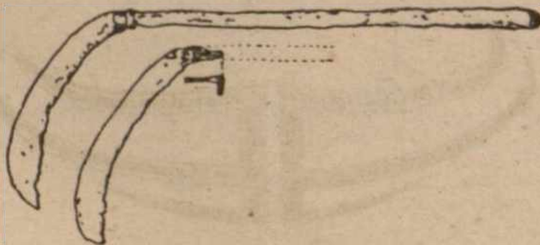
Liaudies meno, ypač ornamentikos, ryšiams atsekti turime lobius medžiagos. Priešistoriniais laikais mūsų protėvių meninis sugebėjimas reiškėsi plačiai, jis tapo įkūnytas ir į metalinius dirbinius. Tų senųjų laikų gyvenime nebuvo, tur būt, tokių baisių atsitikimų, kaip kad 19 a. Muravjovo laikais, kada buvo griežtai uždrausti statyti lietuviškieji pakelės kryžiai ar koplytėlės, kurių statymas spontaniškai veržėsi iš meniškai nusiteikusios lietuviškos dvasios.

Dabartinių mūsų audinių ir juostų raštų užuomazgos galime ieškoti pirmuosiuose amžiuose po Kr., nors jau ir apie 1500 m. prieš Kr. žalvariniai papuošalai ir ginklai buvo labai skoningai ornamentuojami (pvz., spiralių motyvais), tačiau tų senųjų dirbinių ornamentai nebuvo grynai vietoje išaugę, ir jų kilmės tenka ieškoti ten, iš kur ir pro kur keliavo į mūsų kraštą žalvaris. Beveik kiekvienas papuošalas ornamentuojamas. Iš visų papuošalų ornamentavimui labiausiai tiko apyrankė (pav. 6). Baltiškajai kultūrai per visus priešistorinius laikus tepažįstami tik g e o m e t r i n i a i raštai. Pirmaisiais amžiais po Kr. apyrankė papuošiama labai nekomplikuotai, pasitenkinama brūkšnelių, pynelių, taškučių ar akučių eilėmis (pav. 7). Nuo 3—4 amž. prasideda įvairesnis ornamentavimas, atsiranda rombinis, pintas plokštumos puošimas, tie patys brūkšneliai ar taškeliai imami grupuoti įvairiomis figūromis (pav. 7a 16—25 nr., pav. 7b). Kaskart juo toliau į vėlyvesnius laikus, juo raštai sudėtingesni. Ir apyrankių, ankaklių, ir kitų papuošalų ornamentai iš 9—12 amž. rodo labai artimą ryšį su mūsų juostų, audinių ar medžio drožinių raštais (pav. 7c, pav. 3 : b, c, pav. 6).

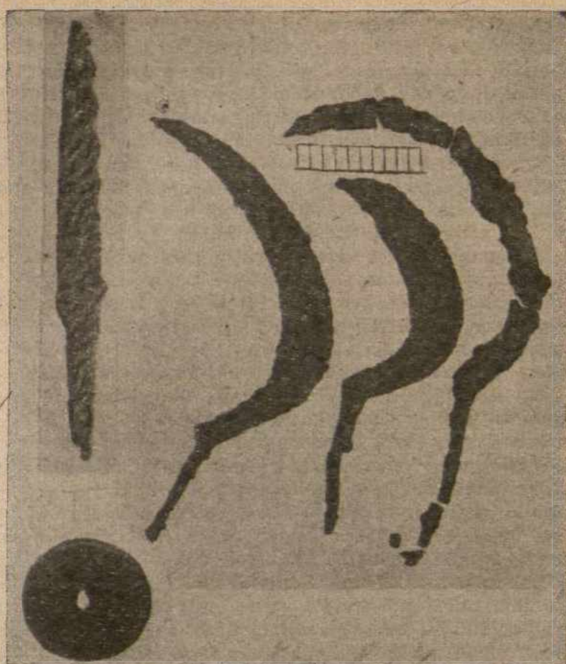
Iš duotų pavyzdžių galime matyti, kad dabartinės liaudies ornamentikos šaknys glūdi tūkstančius metų praeityje. Nors įvairiais laikais į mūsų kraštą įplaukdavo daug kultūrinių paskatų, kurios pasėdavo sėklas naujoms dirbinių formoms susikurti, smulkusis dirbinių ornamentavimo būdas visad yra išlikęs vien tik mūsų giminei ir tautai charakteringas ir savarankiškas, kuo ji ilgus priešistorinius šimtmečius skyrėsi nuo kaimynių kraštų, kuo taip pat skiriasi ir šiandien. Tam tikroms formoms kurtis buvo stiprių įtakų, pvz., ir Romos Imperijos kultūros žydėjimo metu iš pietų, tautų kraustymosi laikais per gotus iš rytų, iš Vakarinės Azijos ar vikinginiame lakotarpyje iš šiaurės, o istoriniais laikais — gotiko, baroko ar rokoko laikais. Visiems priešistorinių laikų dirbiniams, kuriuos traktuojame kaip lietuvio meniškosios dvasios pasireiškimo objektus, būdingos yra ne kokios nors labai fantastiškos, neišbaigtos ar neramios formos. Mūsų protėvis, paėmęs apyrankėlę, smulkiai ir kruopščiai dailino, gražino, įdėdamas į tą puošimą visą savo sielą, panašiai, kaip kad mūsų kalba ir daina išpuošta mažybiniais, maloniais žodeliais, epitetais, palyginimais, panašiai, kaip kad dabar išdailinamos verpstės, kultuvės ar kt. namų apyvokos daiktai, panašai, kaip ypatingai smulkiai yra išpuošiami kapinių kryžiai, koplytėlės. Visa tai, kas nepriklauso nuo atskirų laikotarpių veiksnių medžiaginei kultūrai, nuo medžiagos rūšies ir nuo išorinės iš svetur atsineštos formos, priešistorinius laikus artimai sieja su dabartimi.

Lietuvių liaudies dvasia, kurią mes ypatingai jaučiame visoje tautosakoje, tikėjime, papročiuose, iš protėvių paveldėta, savo daugeliu bruožų mus grąžina į senuosius laikus. Gyvenimo tempas beveik iki pat 20 amž. buvo žymiai lėtesnis, negu tas, kokį mes šiandien išgyvename, todėl ir dvasios pasaulyje atmainos vyko lėčiau. Senųjų priešistorinių laikų dvasiniam gyvenimui atstatyti daugiausia medžiagos kaip tik ir suteikia dar lig šiol gyvi mūsų laudies dvasinio gyvenimo pasireiškimai, kaip lygiai ir kalba, nes priešistorinių laikų paminklai neduoda mūsų protėvių dvasinio pasaulio visumos vaizdo, o tik atskiras detales. Dėl to tad tenka eiti retrospektyviniu keliu ir iš viso to, ką mūsų archaiška liaudis yra išlaikiusi, atrinkti tai, kas tikrai sena. Šiandienio lietuvio liaudies dvasinio gyvenimo reiškiniai jau yra gana stipriai naujų motyvų apipavidalinti, interpretuojami pagal naujų laikų dvasią. Tačiau, atskyrus naujus motyvus nuo senų, mūsų liaudies tautosakoje, papročiuose ir kt. galime surasti visą eilę neabejotinų priešistorinių — pagoniškųjų laikų liekanų. Daug senų dainų, raudų, tikėjimų, pasakų ar papročių mus pagauna savo gilia praeitimi dvelkiančiu turiniu. Rašytinės ankstyvųjų istorinių laikų žinios (pvz., iš 13—15 amž.) apie lietuvių tikėjimą papročius palengvina susekti ryšį tarp priešistorinių ir dabartinių laikų. Šiek tiek, tačiau maža rašytinių paliudijimų apie mūsų papročius turime jau ir iš 1 amž. (romėnų rašytojo Tacito žinios apie aisčių gimines) ir ypač iš 9 amž. (anglo-saksų keliautojo Wulfstano prūsų papročių aprašymas). Dvasinio gyvenimo reiškinių senoviškumui nustatyti didelę reikšmę turi palyginamoji medžiaga kitose tautose, ypač giminingose, pvz., indoeuropiečių tautose, ir tose, kurios istorinius laikus pradėjo gyventi keliais tūkstančiais metų anksčiau, negu šiaurės tautos (pvz., indai, graikai ar priešindoeuropietiškos Viduržemio pajūrio tautos). Tokie dvasinio gyvenimo, tikėjimo pasireiškimai, kurie sau paralelių randa daugumoje tautų, savo šaknis turi gilioje praeityje. Gyvenimo ir mirties problemos, kūno ir sielos, miego ir sapno, žmogaus ir gyvulio ar augalo įsivaizdavimas visai primityvaus laipsnio žmonijai yra bendri. Plačiuose plotuose reiškiasi panašios idėjos, tik atskiros žmonių grupės jas savaip išgyvena, savaip interpretuoja ir ilgainiui išugdo būdingomis savo dvasiai. Net tokiuose visuotiniuose, visai žmonijai bendruose papročiuose, kaip, pvz., laidojimo papročiuose, atskiros giminės, kiltys išvysto vis šiek tiek, bent smulkmenose, skirtingus niuansus.

Pačiais klasiškiausiais pavyzdžiais iki šiol išlikusio tikėjimo ir papročių archaiškumui įrodyti būtų vienas

Pav. 4. Dalgiai iš pirmųjų amžių po Kr.

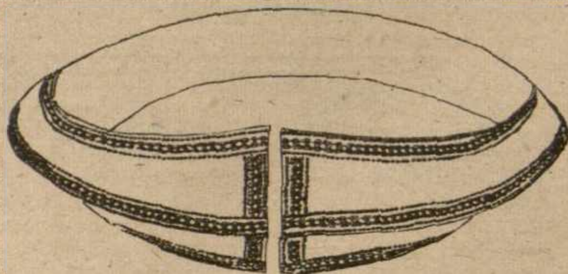

Pav. 5. Peilis, varpstelis ir pjautuvas iš 4—6 amž. a. Žiguliai II, Kauno aps. b. Uogučiai, Kretingos aps. c. Rytu Lietuva

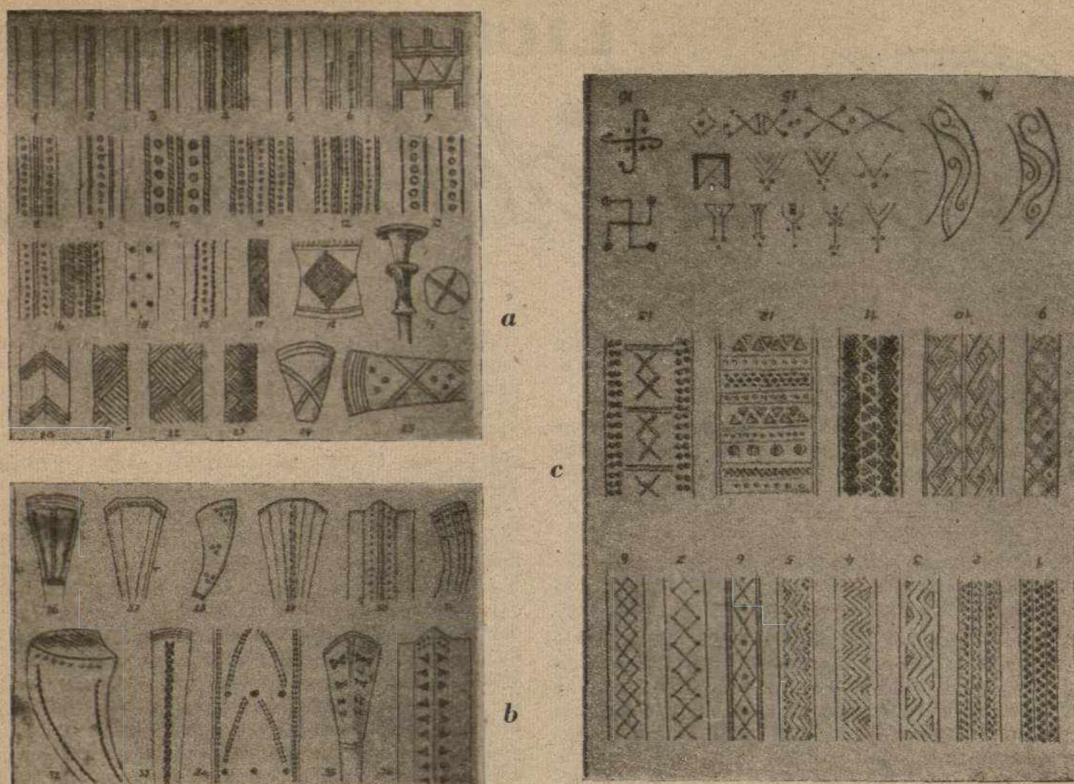
kilas pavyzdys iš mirusiųjų kulto, vieno iš dvasinio pasaulio paminklų, kuris tiek daug medžiagos paskui save yra palikęs iš gilių ir datuojamų priešistorinių laikų. Prieš dešimtis tūkstančių metų (paleolite) žmonės savo mirusiuosius laidojo gyvenamojoje vietoje, juos valgydino, girdė, šildė, nes tikėjo, kad mirusysis *ir po mirties gyvena lygiai tokį patį žemės gyvenimą.* Panašus mirusiųjų valgydinimas, girdymas ir kartu dėjimas įkapių į kapą tęsiasi ištisais šimmečiais tiek priešistoriniais laikais, tiek istoriniais laikais, nors tuos papročius visomis priemonėmis stengėsi išrauti naujai įvestoji krikščionybė. Ir mūsų kaime dar iki D. Karo buvo dedama nabašnikui ir duonos abrakėlis, ir degtinės bonkutė ar pypkoriui pypkė. Pomirtinio pasaulio įsivaizdavimas ar visi kiti su mirusiųjų kultu susiję dalykai — įvairūs papročiai, šermenys, aukavimai — tarp priešistorinių laikų ir nesenų laikų yra stebėtinai maža tepasikeitę. Didelį archaiškumą rodo ir kitos pagoniškojo tikėjimo šakos, pvz., medžių, gyvulių ar ugnies kultai, kurių gili senovė įrodoma pagal kitų tautų, ypač senų istorinių tautų, palyginimąją, medžiagą, tik jos nėra taip ryškiai pagal konkrečius paminklus atsekamos ir datuojamos iš priešistorinių laikų. Lietuviams, kaip ir latviams, labai būdingas tikėjimas *į žmogaus sielos įsikūnijimą į augalus, paukščius ar* gyvulius. Mūsų dainose tūno begalės žmogaus gyvenimo sugretinimų su gamtos gyvenimu. Gausybė paralelizmų, kurie mums šiandien gal teatrodo kaip dainų puošmena, užuomazgoje turėjo savo prasmę. Mažosios Lietuvos ir Latvijos protestantų kapų augalų ir gyvulių pavidalo antkapiniai paminklai mums labai akivaizdžiai rodo, kaip stipriai iki mūsų dienų tikėta į mirusiojo sielos įsikūnijimą medžiuose, paukščiuose ir kt. gyviuose. Tikėjimo kilmė į mirusiojo sielos metamorfozę nėra vėlybos datos; labai plačios paralelės įvairiausiose tautose sakyte sako, kad ji gali siekti ne šimtą ir ne tūkstantį, o tūkstančius metų atgal. Mūsų tautosakoje, papročiuose skaičiai 3 ir 9 turi kažkokią magišką prasmę, ypač dainose dažnai sutinkame tris seseles, tris liepeles, tris gegeles, liepelę devyniom viršūnėlėm ir t.t. Trijulės reiškiasi net ir liaudies architektūroje: plg. lietuviškus triaukščius kryžius, koplytėles ar triaukštes senas medines varpines. Mūsų protėviai *žalvario amžiuje pildavo trijų pakopų milžinkapius.* Triaukštes šventyklas sutinkame ir pas indus, ir pas japonus, ir pas senuosius egiptiečius (plg. triaukštes piramides!) Prisiminkime nuolat pasakose sutinkamas trijų laipsnių kliūtis, aukso, sidabro, vario kalnus, žirgus, drabužius. Šis platus išplitimas įvairiais laikais ir įvairiose dvasinio gyvenimo srityse rodo senus laikus. *Ir Katalikų Bažnyčioje skaičius trys turi mistinę* prasmę (plg. Šv. Trejybė ir t. t.).

Todėl, pvz., mūsų triaukščių koplytėlių ar kryžių netenka laikyti išsivysčiusiais iš paprastesnių — vienaaukščių; t i p o l o g i n i s k i l d i n i m a s n e v i s a d o s y r a t e i s i n g a s. Daugumo liaudies meno elementų kilmės paslaptis glūdi sename tikėjime, o nėra *atsiradus tik šiaip sau puošybos sumetimais,* kaip, pvz., namų stogų žirgeliai (dažnai aptinkami ir ragų, gaidžių, ožių pavidalu) sietini su saulės kultu ir gyvulių aukojimais, kuriuos mūsų protėviai praktikavo jau senais priešistoriniais laikais.

Norėdami nujausti mūsų *liaudies dvasinio gyvenimo* reiškinių užuomazga, daugiausia dėmesio turime kreipti į tuos dalykus, kuriuos vadiname pagoniško tikėjimo likučiais. Pati daina, pasaka, padavimas ar, pvz., liaudies meno kūrinys nebūtinai turi rodyti labai ankstyvą kilmę, tik jų atskiri ruožai, atskiri motyvai kartais siekia ne tik tautos susikūrimo amžių, bet net *ir primityviausią žmonijos kultūros fazę. Pasigavę* pagoniškąjį motyvą, visados turėsime reikalo su gilios praeities liekana, nes per amžius susikūręs pagoniškasis tikėjimas iki krikščionybės įvedimo Lietuvoje neišgyveno didesnių revoliucijų. Sėslusis baltas — lietuvis buvo tiek sutapęs ir suaugęs su savo iš protėvių, ypač jau žemę dirbančių ir gyvulius auginančių, paveldėtu pasaulėvaizdžiu, kad *jo atsisakyti staiga jis* nieku būdu negalėjo. Per 500 su viršum metų nuo krikščionybės įvedimo lietuvis vis dar neatsisakė kai kurių senųjų papročių, vidaus pasaulyje paliko pagoniškojo nusiteikimo galvojimo likučiai, kad ir išorėje pasireikšdami visai krikščioniškomis formomis. Piktos

Pav. 6. Apyrankė. Strangai, Klaipėdos aps. VDKM, Inv. nr. 758:12 Apyrankė yra 8×7 cm.

Pav. 7. Žalvarinių papuošalų ornamentų pavyzdžiai. a. Iš 2—4 amž. po Kr. b. Iš 4—8 amž. po Kr. c. Iš 9—12 amž. po Kr.

dvasios imtos vadinti velnių vardu, įvairios pagoniškosios dievybės tapo susietos su šventųjų vardais, senosios metų laikų šventės sutapo *su krikščioniškomis* šventėmis, plg., pvz., Velykas — iš gilios senovės paveldėta pavasario švente, kuri liaudies papročiais dar akivaizdžiai įrodo senuosius, pagoniškuosius bruožus. Smulkiai analizuojant mūsų archaiškosios liaudies dvasinį gyvenimą, galima būtų pririnkti daug senųjų laikų elementų dabartyje, jų užtektų nemaža ir įdo*miai atskirai studijai.*

Lietuvių liaudies kultūroje nuostabiai atsispindi gili senovė, siekianti ne šimtus, bet tūkstančius metų praeityje. Naujausieji laikai ir naujas nepaprastas gyve*nimo tempas* tačiau šios archaiškosios kultūros veidą keičia. Daina, senieji papročiai, visa, kas susiję su pagoniškuoju tikėjimu, ir primityvūs materialinės kultūros elementai šių laikų akivaizdoje susilaukė merdėjimo etapo. Visa tai, kas dar nežuvo, dabar pereina į muziejus, į knygas, į chorus. *Bet kai tauta liks gyva,* liks su ja, nors kitokia forma, ir iš gilios praeities atsineštasis turtas — jos religinis nusiteikimas, jos gabumai, meninis jausmas.

LIUDAS DOVYDĖNAS

Yra dėdė Amerikoj

— Kaip tu, Tomai, manai, rašyt visą tiesą, ar, taip sakyt, puse lūpų?

— Dėdei rašyk nuogą teisybę, kaip vyšnią.

— Bet jis manęs nesupras. Žinai, Amerikos gyventojui tai bus sunkiai suvirškinama. Bet ir meluoti negaliu, — atsakė Jonas.

— Ir drožk iš peties. Gavai dabar adresą, tai ko laukti, o kareivis nuveža.

— Žinai ką, parašyk ir tu mano dėdei apie savo gyvenimą, juk mudu visada buvome kartu. Manau, kad ir kartuvių virvės būtų vienos užtekę.

Tai buvo Würzburgo D.P. lageryje 1945 rugsėjo mėnesį. Jonas BALEIŠA per vieną USA karį iš Brooklyno gavo savo dėdės Jono Baleišos adresą. Kelias dienas Jonas patylomis svarstė, galvojo, kaip, ką parašyti. Taip daug knietėjo parašyti — pasakyti, kad jis sau norėjo mesti arba labai trumpai: „Mielas Dėdė, esu gyvas ir sveikas Vokietijoje. Lageryje. Lietus lyja. Noriu rūkyti. Tavo brolio Pijušo sūnus Jonas." Bet Tomas DALYS, geras Jono draugas, suniekino; girdi, tai būtų įžeidimas dėdės amerikono, kuris jau kelinti metai negauna jokios žinelės.

Vieną vakarą, per dviaukštės lovos kraštą persisvėręs, Tomas kalbėjo Jonui:

— Tu, brolyt, pasitempk. Pagalvok, koks bus džiaugsmas dėdei, kaip jis kiekvieną žodį apsvarstys, taip sakyt, čiulpte nučiulps.

— Kad visko tiek, nežinau, kaip ir pradėti, — susirūpinęs atsakė Jonas.

Bet šiandien jie turi gražaus laiko. Ilgas rudens lietus lyja ir lyja, o jų medinio barako kambarėlio stogas visai kiauras. Tik vienoje kertėje dar nevarva. Todėl ton kertėn atsinešė aukštą dėžę, kuri atstoja stalą. Abu sutarė rašyti, pasidėjo kėdės vietoj medinį lagaminą ir ėmėsi plunksnų. Geras dvi valandas šniokavo, nuo plunksnų rašalą kratė, kol ant Jono popieriaus nuo lubų nukrito didelis vandens lašas ir raides ištėškė kaip melsvą vorą.

— Aš jau baigiau, — išsitiesdamas tarė Tomas.

Baigė ir Jonas, todėl jis, kaip grynas dėdės giminė, pirmas skaitė:

„Didžiai gerbiamas ir mielas Dėde. Ar tu, Dėde, atsimeni mane, Pijušo sūnų Joną? Kai Dėdė buvai Lietuvoje 1926 metais gražią vasarą, tai aš buvau septynerių metų. Atsimeni, gal būt, sekmadienio rytą, kai aš su tėčiu tau patepiau degutu ratus, o Tu išdardėjai į Panemunį. Tai buvo šventos Trejybės atlaidai. Tu tada pavėžėjai ir mane ir davei pinigą su prezidentu Amerikos valstybių, ir aš labai dėkojau, o Tu, Dėde, pasakei: „Okey, Johni, užaugsi šaunus voikeris." Aš ne visai supratau ir net dabar nežinau, ką tai reiškia, bet tų žodžių niekad neužmiršiu. Tur būt, Dėdė dar neužmiršai išleistuvių, kai tėtis papiovė dveigę telyčią, o muzikantas buvo Jeronimas Liolys su savo keturiais muzikantais. Tu, Dėde, pasilipęs ant kėdės išdėjai „spyčių", taip sakyt, gražią kalbą ir pasakei, kad laisvė ir teisybė yra šviesiausios žvaigždės mėlynam pasaulio danguje. Tai buvo geri žodžiai, Dėdė. Tada, žinoma, aš buvau tikras snarglius, nepajėgiau suprasti, apimti šių dviejų auksinių žodžių. bet dabar, kai aš esu D.P. lageryje, kai aš tiek visko patyriau, sakau, kad laisvė yra brangiausias daiktas.

Dabar, Dėdė, pats metas pasakyti, kaip aš atsidūriau Vokietijoje. Oho, Dėdė, tai ilga kalba. Jeigu atvažiuotum pas mane, mudu, atsisėdę lovoje, suremtum pečius, o aš apsakyčiau per ilgą rudens naktį. Nors trumpai papasakosiu savo vargų ir džiaugsmų kelius. Tur būt, dar meni, Dėde, mūsų šeimą: tris dukteris ir tris brolius. Dabar sudreba mano ranka, kai aš prisimenu saviškius. Dėdė, žinoma, girdėjai, kad 1940 metais birželio mėnesį mes praradom laisvę. Galima sakyt, praradom gyvenimą, nes atėjo svetimieji. Jie viską aukštyn kojomis apvertė. Ir čia, kaip ir visų kitų, prasidėjo mūsų nelaimės. Tais 1940 metais liepos mėnesį jie paskelbė rinkimus į tokį seimą. Atvyko į mūsų mielą Panemunį toks kalbėtojas. Agitatoriumi jį žmonės vadino, bet nežinojo, ką jis gali. Taigi, vieno mitingo dieną pasiūlė kaimynai į tą Liaudies seimą ir mano brolį Jeronimą. Dėdė jį pažinai, nes buvo vyresnis už mane ir aukštas, gražus šatenas. Tiek to, dėl to gražumo ar aukštumo, bet žmonės, kaimynai užsispyrė, kad jis būtų išrinktas. O po trijų dienų atvyko policija ir Jeronimą suėmė. Nesakė, už ką, bet mes sužinojom, kad už tai, kam jis sutiko būti žmonių siūlomu į kandidatus. Ir taip iki šios dienos nėra žinios, kur Jeronimas.

Tai buvo pradžia nelaimių. 1940 pabaigoje liepė vežti tokias pyliavas; žmonėms aiškino, kad tai savo noru, ir mes davėm dešimtį centnerių. Už tai atvažiavo ir išpylė visus grūdus. Sesuo Adelija ėmė ir pasakė: „Tai tokia jūsų laisvė", ir už tai ji buvo tardoma. Ji tai labai pergyveno ypač Jeronimo nelaimę, tai ji pamišo. Negali sakyti, kad ji jau visai sukvailiojo, bet vaikšto po laukus, gėlėmis kiekvieną kupstelį kaišo ir užklausta atsako: „Čia guli mano dienos, čia aš visa atsigulsiu." Žinai, Dėde, nei šiaip, nei taip — griaudoka. Bet aš per smulkiai pasakoju. Vienu žodžiu, kaip ir daugumai, mums teko nuo raudonųjų nukentėti. Tiesa, kitais metais, birželio mėnesį, buvo atvykę mūs išvežti į šiaurę, kažin kur ten net užu Sibiro, bet mes išsislapstėm. Atėjo 1941 metais vokiečiai. Manėm, bus geriau, bet, kaip sakoma, iš pamazgų patekom į paplavas. Vokiečiai užkrovė baisias rekvizicijas, uždraudė be jų žinios ir kiaušinio kevalą pralupti. Bet maža to — ėmė vežti į Vokietiją darbams. Aš ir mano brolis, dar kiek jaunesnis, visaip slapstėmės, bet seserį, kuri dabar gyvena taip pat čia, Vokietioje, sugavo vokiečiai 1943 metais Devintinių šventės dieną, einant iš bažnyčios. Ta sesuo vadinasi Irutė ir turi jau 19 metų. Ji yra prancūzų zonoje, todėl gyvenam atskirai. Bet, kaip Dėdė žinai, vokiečiai subyrėjo. Vėl atėjo raudonieji. Tai mus su jaunuoliu broliu Povilu ir kaimyno Dalio sūnumi Tomu išvarė į pastotes vokiečių partiniai, kuriuos mes vadinom rudžiais. Mano brolį Povilą nuvarė prie Tilžės ir ten, sako žmonės, jų vežimus užpuolė lėktuvai .Miręs nuo žaizdų.

Teisybė, būčiau ir pamiršęs mano tėvo žodžius. Keturias dešimt ketvirtųjų metų liepos 27 dieną, po pietų, kai man vokiečiai, liepė važiuoti pastotin, tėvas pasakė: „Traukitės visi trys: tu, Povilas ir Dalio Tomas vis toliau į Vakarus. Vokietija bus suvaldyta — ateis amerikonai ir anglai ir jus išvaduos. Tie patys amerikonai išvaduos vėliau ir mus. Tu Jonai, tuojau parašyk dėdei į Brooklyną, kaip kas pas mus dėjosi. Parašyk, kad Lietuvos laisvę davė Vilsonas, tai tegu dėdė ir broliai amerikiečiai prašo Roozveltą, kad jis vėl mums laisvę atgrąžintų. Ir kol bus nelaisva mūsų tėvynė — negrįžk. Sveikink Dėdę. Sudie, sūnau." Tai, Dėde, tėvo žodžiai, kuriuos aš gerai atsimenu. Taigi, tėtis, mama, Adelija kvaištelėjusi ir Danutė likosi naujoje vergijoje. Aš apie tai labai daug mąstau ir manau, kad Dėdė išpildysi savo brolio ir mano tėvo prašymą, ir šis laiškas tebūnie gera pirmoji žinia.

Kitą kartą parašysiu daugiau, o dabar jau krinta lašai už kaklo, todėl baigiu laišką. Esu sveikas, valgyt duoda UNRRA, sargyba lagerį saugo. Jeigu Dėdė kaip nors galėtum, prašyčiau atsiųsti kojinių ir kokio tabako. Liūdnam gyvenime noris rūkyti. Dar pridedu ir savo draugo, mūsų kaimyno Tomo, laišką.

Labai laukdamas atsakymo

Jūsų Jonas Baleiša."

Tomas pagyrė Jono laišką, bet jam nepatiko, kad pirmajame laiške tiek daug politikos. O juk yra ant balto juodu parašyta ir užkabintas ant visų lagerio sienų UNRRos įsakymas: D.P. draudžiama bet kokia politika.

— Tu, Tomai, griežtas, kaip senas rabinas, jeigu aš pasakoju savo brangiam dėdei, kad sesuo išėjo iš proto, brolį kažin kur nudangojo, kad mes turėjom kentėti nuo rudųjų ir raudonųjų, tai kokia čia politika, — širdo Jonas.

Tomas šypsojosi ir aiškino: „Matai, brolyti, sąjungininką šmeiži. Raudonieji buvo su anglais, su amerikonais draugai, tai viską, ką darė raudonieji, reikia priimti miela širdim... Guostis, liūdėti negalima, nes tai bus politika.

— Skaityk, skaityk savo laišką, tu viskuo juokauji, — dirbtinai piktai subarė Jonas.

„Gerbiamas mūsų kaimo Jonai Baleiša", skaitė Tomas Dalys. „Tamsta manęs, žinoma, nepažįsti. Aš esu Baltraus Dalio antrasai sūnus. To Dalio, kurio šulinys yra visai prie kelio ir kur visi pakeleiviai atsigeria. Man pasakojo mama, kad ir Tamsta, atsilankęs mūsų kaime anuose metuose, atsigėrei karštą dieną ir pasakęs, kad už tokį vandens gurkšnį Amerikoje galima sumokėti visas četvertokas! Aš jus atsimenu, nes jau buvau aštuonių metų, ir Jūs man kartą pasukot už ausies. Atsimenu, Jūsų ranka kvepėjo geru muilu, kokiu mazgojasi klebonas ir aptiekorius. Kodėl aš menu muilą, nes turiu Jums į ausį pasakyti, kad mes esam pakankamai murzini, apiplyšę, nes dirbom miške, trečiajam reichui malkas kirsdami. Ten apie drabužį ar muilą nebuvo kalbos, mes tetroškom kokios bulvės ar duonos kriaukšlelės. Bet dabar mes ir vokiečių negalim peikti, nes jie pyksta ant mūsų ir sako, kad auslenderiai su savo priešnaciška politika privedė vokiečius prie karo pralaimėjimo . . .

Taigi aš geriau parašysiu, kaip mums sekėsi Vokietijoje. Kai mano ir Jono arkliai ir vežimai pasiliko anapus Nemuno, vokiečių rudžiai (partiniai) pristatė Blombergo stotyje traukinius pakrauti. Ten mes dirbom keturias savaites. Dieną ir naktį teko dirbti, bet pikčiausia — lėktuvų puolimai. Manėm, kad jau kaulelių neišnešim. Iš to pragaro pabėgom. Bet Vokietijoje sveikas vyras toli nenubėgsi, tuojau mus sugriebė du ūkininkai ir pristatė policijai. Policija mus nugabeno į Frankfurtą a. Main kalėjiman. Po keturių savaičių mus nugabeno į Fuldą, miesto griuvėsių atkasinėti. Po savaitės tokiam pat užgriuvusių slėptuvių ir dvokiančių lavonų atkasinėjimui mudu su Jonu nuvežė į Schweinfurtą. Mes atkasinėjom iš griuvėsių atkasinėtojus. Matai Tamsta, beatkasinėjant miesto griuvėsius, vėl puolė lėktuvai ir užversdavo pačius atkasinėtojus. Mano akyse žuvo du lenkai atkasinėtojai, bombai sprogus griuvėsiuos. Gal būtų ir mudu užmušę, bet tuo metu mudu buvom kiek pasitraukę vandens atsigerti. Taip dažnai puolė lėktuvai, kad nespėdavo aliarmo skelbti ir atšaukti.

Tamsta, mielas Kaimyne, gyveni laisvės ir teisybės šalyje Amerikoje, ten Jums laisva spauda ir žodis. Mūsų džiaugsmui nebus ribų, kai mes sulauksim žinių iš Jūsų, kai Jūs parašyšit, kada mūsų tėvynei grįš laisvė, kada mūsų tėvų namus paliks svetimieji ir mes galėsim grįžti. Neturiu žodžio nusakyti džiaugsmui, belaukiant Jūsų malonaus laiško.

Tuo kartu sudievu. Laukdamas Jūsų laiško, Jūs labai gerbiąs

Tomas Dalys."

* * *

Praėjo ruduo, žiema, bet dėdės laiško nesulaukė. Jonas Baleiša ir Tomas Dalys dar porą laiškų prieš pat Naujus Metus pasiuntė per vieną moterį, sanitarę, kuri Jonui Baleišai atsakė trumpu laišku:

„Gerbiamas Tautieti Jonai,

Tavo dėdę radau, Tavo ir bičiulo Tomo Dalio laišką įteikiau. Jis, tai yra tavo dėdė, atsakė vieną žodį: „Paveizdėsim". Ir viskas.

Labai Jus gerbianti Katherina Želvys."

Abu vyrai nebesitikėjo jokio atsako, nes jiems nusibodo spėlioti, svarstyti. Viskas buvo apsvarstyta, iškalbėta. Ilgais žiemos vakarais, gulėdami triese vienam lentiniam kambaryje, dienomis ir naktimis apgalvojo. Kartais Jonas sau vienas tardavo, kad dėdė nenori užmegzti ryšių dėl savo šykštumo. Gal jis mano ateityje reikėsiant kuo nors padėti, sušelpti, gal jis bijo, kad nepaprašytų pinigų, drabužių, valgio? Ir gailėdavosi Jonas neparašęs pačiam pirmam laiške. kad ne tai traukia prie saviškio. O gal dėdė supyko, kad anuose metuose, gyvenant tėvynėje pas tėvus, retkarčiais teparašydavo laišką, o gal dėdė jau užmiršo rašyti tėvų kalba, gal jis virto milijonieriumi, ir nepritinka rašyti kažin kokiam pabėgėliui — valkatai, nors ir brolvaikiui? O gal dėdė mirė, susirgo, gal jis apako, o gal pakvaišo?

Visas šias galimybes aptarė su bičiuliu Tomu, taip ir su Algirdu Vadeika, naujuoju bendru po vienu stogu. Vadeika, matininkas, jau pagyvenęs, pluoštais pražilusia galva, kartą po ilgų svarstymų ir aptarimų prasitarė: „Tavo dėdė mirė arba pamišo. Kitaip negali būti.

— Kaip tai suprasti, Algirdai? — kiek nustebęs ir susirūpinęs paklausė Jonas.

— Kaip gi kitaip, mielas prieteli. Mes gi pagalvokim bombų ir lazdų aptrankyta galva. Juk esam tiek netekę, neaiškus rytojus, mėtomi kaip valkatos, o čia saviškis neatsako. Dėdė, tikras dėdė, karų nematęs, laisvai nukilęs kiton šalin, nė žodeliu neatsiliepia. Jis, tur būt, mirė, o kaip žinom, su dangum ryšis prastokas, arba jisai bus pamišęs, taigi tokio atsakas — dūmai vandenyje. Šiaip ar taip sutarkim: dėdė mirė arba pamišo.

Jonui buvo koktu klausytis. Jis sėdėjo ant lovos ir, vieną koją supdamas, žiūrėjo į kertę, nes pavakario saulė tvieskė į veidą iš tos pusės, kur ant skardinės sėdėjo Algirdas, lopydamas didelius, senus batus.

— Sapnavau aš keistą, sakyt, kvailą sapną — prabilo Jonas —. Vakar nakt, grįžęs iš cirko. Rodos, aš patekau į didelę salę, pilną žmogysčių vienodo ūgio, vienodo ilgumo nosimis. Visi kalbėjo vienu balsu, visi buvo žvilgančiais raudonais plaukais. Ir aš susirūpinau, ieškojau veidrodžio, norėdamas įsitikinti, ar ir aš turiu

galvą svogūno spalvos. Salėje bangavo raudonai liepsnojąs galvų ežeras. Gale salės kabėjo sunki, juoda uždanga, prie jos stovėjo baltai apsirengęs, labai ilga ir smaila nosimi ūsuotas vyras, taip pat rudaplaukis. Ir jis salės raudonoms galvoms visa gerkle šaukė: „Ten, užu šitos uždangos, yra naujas pasaulis. Ten nėra vilkų, gyvačių, ten ganosi balti romūs avinai ir avys, beragiai jaučiai; ten upės tarp medaus krantų teka pienu, o pakrančių medžių šakos linksta nokstančiu vaisium ir keptų balandžių kekėmis." Salė plojo, šaukė, galvų variu bangavo, lyg ugnins ežeras. Visi džiaugėsi ir tikėjo, ką kalbėjo vyras, visa gerkle šaukiąs juodos uždangos banguojančiuos kvolduos. Aš slapčia įsibroviau už juodosios uždangos ir nustebau — ten buvo vilkai, gyvatės, krūvos skeletų, surakinti grandinėmis vyrai, moterys, vaikai. Bado ir darbo išvarginti, svyravo pakelėje, kaip pilksvi šešėliai, šimtų šimtai žmonių. Aš pamačiau baltuojančią, baisią stirtą kaukuolių, kurios juokėsi piktu, baisiu juoku, o kiaušuose švietė skylės, matyt, kulkos ar durtuvų atvertos. Aš tuoj pamaniau: jie buvo per viršugalvį pribaigti.

Visa tai matydamas, išbėgau išsigandęs į salę ir visą gerkle šaukiau: „Melas, melas, melas! Užu juodosios uždangos vargas ir kiauri viršugalviai! Kiauri viršugalviai: Netikėkit!" Ir sujudo varinių galvų ežeras, vieni klausėsi manęs, kiti puolėsi mane mušti, šaukti: „Melagis, melagis!" Kur aš tai sužinojęs? Ir kaip keista: iš varinės salės galvų jūros išnėrė mano dėdė iš Brooklyno: tokia pat varinė galva. Ir jis sustojo priešais mane. Valandėlę žiūrėjo į mane ir užsimojo ilga, sunkia ranka. Aš jo neišsigandau, bet buvau labai nustebintas, ir sušukau: „Dėdė, tu klysti, tu klysti!" Ir nuo to šauksmo — pabudau.

— Girdėjau, tu subliovei, it už kojų kariamas, o aš subariau, kam miegą nutraukei, — paaiškino Tomas, piaustydamas naminį tabaką, apsižergęs ilgą suolą.

— Mano teta sakydavo: sapnuoti raudonus plaukus — ženklina pavojingą beprotystę, pamišimą, — patylomis kalbėjo Algirdas, žiūrėdamas į lagerį supančią spygliuotą tvorą. Tiek to, mes visi plaukom beprotybėse. Rytoj į baseino tvarkymo darbą nekilsiu-sergu. Akyse žibutės skraido, galva svaigsta. Velniškai nuobodu be ko nors aiškesnio.

— Tai ko dar tau? — paklausė Tomas, nežinia ar juokomis: — Ar jūs tikite, kad pasaulis kada nors išeis iš tos salės, kur meluoja suktas ponas, prie juodosios uždangos.

— Aš tikiu, vyrai, nesgi kas mums beliktų, jei ne tikėjimas. Tikėjimas — bus kada kitaip, bus geriau.

Suskambėjo mušamas, viduryj kiemo pakabintas tuščias artilerijos sviedinys — šaukė vakarienės kavai.

* * *

Rytojaus dieną Tomas pilstė žvyrą plačiuos baseino takuos, kaitri Bavarijos saulė degino nuogus pečius. Juodaplaukis, gražiai nuaugęs Amerikos karys pasistatė ant tramplino galo kėdę — paaukštinimą ir šoko į baseiną. Tramplino išmesta kėdė nukrito pavymui kareivio ir tėškė į vandenį visai arti nušokusiojo galvos. Baseiną apsupę kariai juokėsi sruviu, vaikišku juoku. Netoli baseino, skroblų ir liepų miške, atsiliepė juokas popietės ramioje kaitroje, svaiginančioj žmogų ir gėlės žiedą. Tomui patiko tas nerūpestingų, karą baigusių karių juokas, ir kažin kodėl jam graudu radosi. Tokio juoko jis jau keleri metai negirdi, ir jis pats nebegali taip kvatotis... Klausydamasis karių klegesio, Tomas pasirėmė ant kastuvo, žiūrėdamas tolumon skrendančiu žvilgsniu.

Tai pastebėjo darbą nurodąs seržantes Sidney, jaunas šviesiaplaukis, gelsvus pusaulius pliaukšėdamas karklo vytinėle. Jis paklausė vokiškai:

— Warum Sie, Tomas, so scheu?

Tomas atsakė, miela esą pasaulyje girdint besijuokiančius. Seržantas porą kartų pliaukštelėjo vytele į batą, bet po valandėlės jis atsistojo greta Tomo, vytele paliesdamas nuogą petį ir klausdamas, kodėl Tomas negrįžtąs į namus, kur gal dar skaidresnių juoku aidi karo atstatomos sodybos, atkasami šuliniai.

— Ten sėdi okupantas, — atsakė Tomas.

— Ne, tai mūsų sąjungininkas, — atžėrė seržantas — Taip gali kalbėti tik mūsų visų priešas. O ten ne priešas, ten demokratai.

— Kas Jums tai sakė, seržante? — ramiai paklausė Tomas.

— Prezidentas Roozveltas. Jis nebūtų su nedemokratais į jokį karą keliavęs. O jeigu jums nepatinka dabartinė valdžia, tai jūs nusibalsuokit kitokią — geresnę, valdžią, — labai paprastai, vis į pusaulį pliaukšėdamas, kalbėjo seržantas.

— Ten yra viena partija, už ją tegalima balsuoti. O ta partija-valdžia. Ir vis ta pati, ji visada daro, ką nori, — aiškino Tomas.

— Bet jūs įkurkit kitą partiją ir už ją balsuokit.

— Neleidžiama kurti nauja partija.

— Tai jūs paprašykit, kad leistų, o jeigu neleis-skųskitės policijai, — visai užtikrintai, su vaikišku tikrumu aiškino seržantas.

— Ten valdžia, partija, teismas, policija yra viena ir ta pati valdžia, ten yra diktatūra, ponas seržante. Reikia pamatyti, pagyventi, tada galima suprasti, kas yra mūsų tevynės okupantai, — taip pat ramiai, kiek liūdnokai susirūpinusiu balsu dėstė Tomas. Jam buvo nuostabu ir širdu — kas užbūrė šiuos puikius karius, kodėl jie taip keistai, neteisingai sprendžia apie raudonuosius.

Bet jie pietų metu ilgai ir atvirai kalbėjosi; seržantas susidomėjęs paklausė- ar turįs Tomas giminių Amerikoje. Juk Vokietijoje esą neįmanoma pasilikti, o jeigu negrįžti ir nenori grįžti į savo tėvynę, tai reikia kur nors dėtis. Kodėl nepabandyti į Ameriką! Seržantas pasisakė esąs iš Brooklyno, po kelių dienų grįžtąs į savo tėvo alaus bravorą. Seržantas davė popieriaus ir ragino būtinai parašyti, nes pats nueisąs pas Tomo kaimyną Joną Baleišą ir priversiąs atsakyti. Tomas pasisakė jau tris laiškus parašęs, kaip ir jo bičiulis Jonas Baleiša, bet brooklynietis Jonas Baleiša dar nieko neatsakęs.

— Šiur, tai didelis galvijas. Palauk, aš jį prigriebsiu, tai negražu visai Amerikai, — juokavo seržantas, stačias žiūrėdamas į Tomą, pievutėje, guobos pavėsyje ant pilvo gulintį ir rašantį kaimynui Jonui Baleišai laišką.

Tomas, plačiai aprašęs darbą, bičiulio Jono gyvenimą, didelį norą gauti kokią nors žinią iš užu marių, priminė neseniai girdėtą Amerikos karių juoką.

„...Tai buvo seniai Europoje negirdimas ir negreit girdėsimas dienos įvykis. Kai aš, Kaimyne, pamanau, kad mes, jaunieji, tik įžengę pradžion gyvenimo lauko, jau nebegalim linksmintis, tai man nėra kaip ir žmogui sakyti. Nuo to meto, kai pas mus buvo raudonieji, tai yra 1940—41 metais, mes jau nebepajėgėm nusijuokti. Jeigu kas gatvėje būtų ėmęs ir nusijuokęs arba kokioj sueigoje, tai tokius būtų įtarę pamišėliais arba piktais priešais, kokiu nors agentu esant. Tas pats buvo ir vokiečių valdymo metuose. Ir mes be saiko ir laiko surimtėjom, veidų raukšlėse atsirado pilkų dulkių, kurios gal yra iš sugriautų miestų ir sudegusių sodybų. Taip pat mes ir verkti nebegalim, nes nebespėjam, nebeištesim viską apverkti — taip daug mes visko netekom, perkentėm.

Taigi, Kaimyne, kai išgirstam Jūsų šalies vyrų juoką, kai mes pamatom jaunus, be tų šykščiai piktų rūpesčio raukšlių jaunųjų antakius, lūpas, mes galvojam, net svajojam apie Jūsų kraštą — Ameriką. Tai yra kaip — saulėtas kraštas tamsoje gyvenantiems, kaip vieta, kur žmogus gali būti žmogumi, kur dar gyvena senos, geros

viltys. Tai todėl mums ir bus mielas Jūsų, žodis, Jūsų, kurį mes mylim, gerbiam, kaip ir tai, kas sutelpa į tą žodį Amerika.

Taigi, šit kodėl imuosi dar kartą rašyti, nes aš tikiu, kad ir mes dar kada nors galėsim juoktis ir verkti, kaip tik Jūs temokat."

Seržantas pavakariop išėjo į savo kareivines, pažadėjęs pats nueiti pas Tomo kaimyną Brooklyne.

Saulei užkliuvus ant medžių, Tomas, linksmas ir savaip pasitenkinęs geru laiško persiuntimu, patylomis švilpiniavo. Bet sustojo švilpti artėdamas prie lagerio, nes sirgo Jonas. Be to, švilpimas neša nelaimę.

* * *

Rugsėjo pabaigoje Jonas su Tomu sėdėjo ant baseino krašto, žiūrėdami į skaidrų dangų spindintį vandenyje. Trys klevo lapai plaukė labai iš lėto, arti jųdviejų, žemyn galvomis atsimušusių labai giliam danguje. Baseiną supo skroblų, liepų miškelis, atitolusiam užmiestyje apstodami vandenį nedrumsčiamai tylai. Pietų pusėje, saulės nužertas, skardiniu stogu švitėjo eglinių lentų lyg vaskinis rūbinės namelis. Tarp Baseino ir namelio lentinės verandos slidžiais akmenukais išbertam plote strikséjo žvirbliai, skubiai ieškodami, sakytum, praėjusios vasaros dienų, kai daugybė šlapių kojų gugždėdamos mynė plotą tarp medžių vandens ir dangaus pripildymi juoko, klegesio ir šiam kraštui nepaprastos kalbos.

Jonas žiūrėjo į žvirblius ir mintimis grįžo į birželio mėnesio popietę. Tą dieną vienas Amerikos karys pagavo jauną žvirbliuką. Dešimtys jaunų vyrų susimetė ant žvyro, šokdami iš vandens, palikdami saulėtus guolius krante ir bėgdami prie žvirblio savininko.

Jonas nesuprato kleganćios kalbos, juoko, bet vėliau pats žvirblio sugavėjas, lieknas juodaplaukis, labai plonais nuželdintais ūsiukais po platoka nosimi, vokiškai Tomui nusiskundė, kad jis šiandie rašysias panelei Edy antrą laišką, — ryte išsiųstam laiške nebuvo parašyta apie žvirblio sugavimą. Žvirblio, kuris labai norėjo išsprukti ir kalbėjo tik vieną žodį: čir, čir.

Jonui buvo miela, kad su juo Amerikos karys pasidalijo tokia žinia, ir jis džiūgavo, matydomas arti išdegusio miesto griuvėsių vyrą, mokantį vaikiškais įvykiais džiaugtis.

— Tu nežinai, Jonai, kada mes baigsim čia tarnybą?

— O ko, ar čia tau bloga?

— Man rūpi, kur mus nukiš, kai šito baseino sandėlis su trimis maudymosi kostiumais ir kiaura baidare nebereiks saugoti, — patylomis kalbėjo Tomas.

— Kur nors, kaip nors, — po valandėlės atsakė Jonas.

Stojo tyla. Tomas atsistojo, pasiraivė.

Toje tyloje išgirdo tarp medžių žingsnius. Jš po liepų šakų išlindo Algirdas, vienmarškinis, suprakaitavęs.

— Vyrai, vos suradau. Spėkit, ką aš jums atnešiau? — paklausė Algirdas, laikydamas dešinę už nugaros.

— Nuorūką, — Jonas greit atsakė.

— Bonkos kamštį, — Tomas pridūrė.

— Neatspėsit. Pasiusit, vyrai, iš džiaugsmo!

Tomas su Jonu veltui spėliojo.

— Neatspėsit! — staiga pasakė Algirdas, iškeldamas slėptąją ranką: — Laiškas! Iš Amerikos!

Jonas pagriebė laišką, perskaitęs savo ir siuntėjo adresą, kaip išsigandusio nuostabos akimis greit žvilgtelėjo į Tomo ir Algirdo akis ir suriko laukiniu balsu:

— Laiškas!!!! Vyrai, rupūžės, laiškas!

— Nuo kaimyno Baleišos iš Brooklyno, — patylomis, tarsi dar netikėdamas, prašapeno Tomas.

— Atvyko paštininkas, dviračiu, ieškojo tavęs, Jonai, bet, neradęs, supranti, man patikėjo, — Algirdas paaiškino.

— Labai gerai padarei, kad paėmei. Visai gerai, — atplėšdamas voką, kalbėjo Jonas. — Na, vyrai, ar aš nesakiau, mano dėdė neapsikiaulins! O jūs netikėjot.

— Nu, kad ilgai užtruko, brolyti, — teisinosi Tomas. — Gal ir man bus pora žodžių.

Jono veidas, skaitant laišką, tarsi ištįso, apatinė lūpa stiro ir smuko žemyn.

— Negali... negali būti!! — Jonas dar kartą pradėjo nuo pradžios... Žiūrėkit, vyrai, — visai sugniužusia ranka padavė Tomui laišką.

— Ar tai tikrai, tavo dėdės? — perskaitęs laišką, Tomas nežinojo kur dėtis, kol Jonas perdavė Algirdui.

Šisai, pažvelgęs į abiejų akis, lyg norėdamas atspėti iš veidų, valandėlę atokiau laikė didelį, čiužantį laišką.

— Pamišo. Visiškai pamišęs, — lyg pats tuo netikėdamas ką sakąs, Algirdas pradėjo balsu skaityti:

Brolio Pijūšo Sūnau!

Prirašei gromatą, bet aš nenoriu su tavim susirašyti, ba esi tikras nacis, fašistas. Mūsų du saldotai, veteranai, atvežė laiškus, bet man pikta, kad jie tavęs nepaėmė už kalnieriaus ir nepasiuntė tavęs į krajų, t. y. į sovietišką Lietuvą, tave tenai būtų gerai pačiupę ir išvarę visą fašistinę dvasią. Kol nevėlu, grįžk į tėvynę ir atpakūtavok už visus savo griekus.

Kol nepasiprovysi, kol negrįši į savo tėvynę, kol nedirbsi darbo žmonių valdžiai, tol man nerašyk, ba esi čyst paklydęs ir mano partijos priešas. Ir taigta.

John Balleich.

— Ir baigta, — klausė ir teigė Tomas, sakytum, abejodamas. Stojo tyla. Visi trys žiūrėjo į pilkus, žvilgančius akmenukus. Jonas, nieko nesakęs, priėjo prie savo drabužių, pasiėmė degtukus ir kojomis iš akmenukų sukasė krūvelę. Ant jos greit suplėšęs laišką ir voką uždegė. Vos įžiūrima ugnelė ryte surijo skiautelius, ir ploni dūmų kaspinėliai popiečio tyloje išsiskleidė po klevo šakomis.

— Kaip seniau degindavo raganą, Jonai, — tarė Algirdas.

— Ir baigta, — atsakė Jonas kažin kam, gal būt, dėdei už tolimų vandenų.

Atrodė, Jonas buvo ne tiek nustebintas, kiek jam buvo koktu, gėda prieš draugus. Tomas, tai pajutęs, mostelėjo ranka ir šoko į baseiną. Po valandėlės, kaip pasekdamas gerą pavyzdį, pokštelėjo į vandenį ir Jonas.

— Gaila, kad aš su rūbais, išsimaudyčiau — žiūrėdamas į bičiulius, nardančius baseine, atsisėdo ant žvyro Algirdas, greta mažyčio laužo, kur dūmu į kažin kur nukilo John Balleich'os žodžiai, atplaukę iš už vandenyno.

St. Barzdukas

Auklėjimo ir visuomeninio brandinimo reikalai tremties mokykloje

Jau pats (šio straipsnio) antraštės suformulavimas rodo, kad jame turės būti keliami tie dalykai, kurie yra aktualūs praktinį auklėjimo darbą mokykloje dirbant. Prieš akis bus turima daugiausia mūsų gimnazija, bet daugelis dalykų bus svarbūs ir kitų rūšių mūsų mokykloms. Vietos apribojimas klausimą verčia panagrinėti tik konspektiškai.

I. Mokymo persvara prieš auklėjimą

Mokyklos uždavinys dvejopas: ji jaunimą moko ir auklėja. Kaip mokymo įstaiga mokykla turi ugdyti mokslo pamėgimą, suteikti kultūringam žmogui būtinų žinių visumą ir paruošti aukštojo mokslo studijoms, kaip auklėjimo įstaiga ji turi ugdyti pagarbą gerosioms tautos tradicijoms, žmoniškumą, valstybingumą, dorovingumą, darbštumą ir pareigingumą, blaivumą, pozityviąją iniciatyvą (Lietuvių tremtinių švietimo nuostatų §3 ir 5). Kas arčiau pažįsta mūsų mokyklą, bus pastebėjęs, kad auklėjimo reikalas joje niekados nebuvo kaip reikiant sutvarkytas. Jei dėstomieji dalykai turi aiškią savo vietą pamokų lentelėje ir seniai jau turi programas, tai „auklėjimo pusvalandžiams" visados buvo skiriama paskutinė vieta, nuo kitų dalykų likusi laisva šeštoji pamoka, o auklėjamiesiems pasikalbėjimams ir pratyboms temos buvo paskelbtos tik paskutinio karo metu. Jei mokslo dalykams buvo rūpinamasi pasirengti vadovėlių ir daugelis dalykų jau turėjo ne vieną, du, bet net kelis vadovėlius, tai auklėjimo pamokoms medžiagą susirankioti buvo palikta pačių auklėtojų iniciatyvai. Ir būdavo gerai, jei auklėtojas šį tą savo gera valia susirasdavo ir mokiniams duodavo, bet taip pat lygiai gerai būdavo, jei dažnas auklėtojas per visą gimnaziją — per visus aštuonerius metus! — tenkindavosi tik „einamaisiais" mokyklos tvarkos ir drausmės dalykais. Vargu ar suklysiu tvirtindamas, kad daugumas mokytojų buvo nusiteikę mokyklose daugiau „profesoriauti", o auklėjimo momentą nustumdavo į antrą ar net ir tolimesnę vietą. Štai vienas kitas pavyzdys, imtas iš paties patyrimo. Dažnas mokytojas labai kruopščiai ir sąžiningai ištaiso savo mokinių rašomuosius darbus ir labai atsidėjęs juos įvertina, bet ar dažnas su lygiu atsidėjimu išreikalauja, kad ir mokinių sąsiuviniai būtų tvarkingi, kad juose būtų paliktos paraštės, įrašytos datos, kad pats raštas būtų drausmingas ir tvarkingas? O reikalauti iš mokinio rašto drausmės ir tvarkos reiškia padėti jam įsigyti būsimam gyvenimui gerų ir reikalingų įpročių. Bet dažnas mokytojas šitos drausmės ir tvarkos net nepajėgia reikalauti, nes pats ja nepasižymi. Rūpindamasis mokėjimu ir žiniomis, jis apleido ar net visai užmiršo skonio ir grožio dalyką. Bet eikime toliau: dažnas mokytojas labai sąžiningai pasirengia pamokoms ir rūpestingai jas atlieka, bet ar dažnas su tokiu pat uolumu atlieka ir įvairias budėjimo pareigas mokykloj ir už mokyklos sienų? Pamokų darbas organizuojamas rūpestingai, o ar matome tokį pat rūpestingumą pertraukų laisvalaikiui? Ar tik nebūna per dažnai mokiniai čia patys vieni sau paliekami? Ar jie, vieni likę, daug išmoksta mandagumo, ar daug paiso švaros ir tvarkos, ar labai gerbia mokyklos turtą?.. Arba: dažnas mokytojas pasirūpina, kad pats įmanomai dalyką išdėstytų, bet ar dažnas paslenka sekti, kaip dirba jo mokiniai, kaip jie atlieka savo namų darbus ir pratybas? Tenka matyti sąsiuvinių, kurių mokytojo akis nėra mačiusi net kelis mėnesius ar ir visus mokslo metus. Dažnai kyla net abejonė, ar pats mokinys gyvena savo protu, ar minta nusirašinėjimais ir kitų darbu. Neprižiūrimas mokinys gali ir apsileisti. Kad ne vienas mokytojas linkęs daugumą savo sugebėjimų ir pastangų, daugumą savo energijos ir laiko skirti tik mokymo, o ne auklėjimo darbui, rodo ir tas faktas, kad ne vienas labai atkakliai kratosi klasės auklėtojo pareigos, ypač kai auklėjimas pasidarė menkai arba visai neapmokamas. Čia dažnai užmirštamas net pagrindinis dėsnis: kas nenori būti auklėtoju, vargu ar gali būti ir mokytoju. Pagaliau ar visi atsimename tą tiesą, kad vaikai daugiau mokosi akimis, o ne ausimis: ne tiek klauso, ką mokytojas sako, kiek žiūri, ką jis pats daro. Ar visi mes savo pavyzdžiu mokiniams šviečiame?

Kad savo mokyklos auklėjimo vaisiais negalime per daug džiaugtis, rodo pats gyvenimas ir mūsų inteligentinės visuomenės, iš mūsų mokyklos suolo išėjusios, reiškimasis. Ar labai daug, pvz., turime žmonių, kurie būtų mokslą pamėgę ir jam atsidėję? Ar daug mūsų mokiniai, išeidami iš mokyklos, išsineša pozityviosios iniciatyvos ir veiklumo? Gal vienas kitas. Daugumas skendi abejingume, abuojume, maža kuo, gal daugiau tik šokiais ir kinu, domisi ir interesuojasi. Ar ne čia šaknys, kad mūsų šviesuomenės didelė dalis taip sunkiai įviliojama į pranešimų, paskaitų, minėjimų, akademijų sales? Ar ne mokyklos vidutiniškumo dvasia kalta, kad mes tiek maža turime darbščių ir pareigai atsidėti galinčių žmonių? Ar įpratimas pamokas ir kitas pareigas praleidinėti mokykloj tuo pačiu vėliau neatsiliepia ir gyvenime? Jei mokykla neišmoko ir neįpratina mokinio branginti ir gerbti savo knygos, sąsiuvinio, mokslo priemonės ir mokyklos turto, ar galima norėti, kad vėliau žmogus mokėtų gerbti ir branginti visuomenės ir valstybės nuosavybę. Štai kodėl prof. K. Pakštas vienoj paskaitoj dar Kaune skundėsi, kad lietuvių per didelis procentas, jei nevagia, tai vagiliauja, o M. Pečkauskaitė rašė: „Jei iš tos pusės pažiūrėsime į savo šalį, nuliūdę turėsime pasakyti, kad joje be galo maža tikrai išlavintų ir dorų žmonių, nes vargiai tėra pasaulyje kita tauta, kurioje rastumėm daugiau įvairių svetimos nuosavybės naikintojų" (Mot. aukl., 137). Šią padėtį paskutinis karas bus dar daugiau pabloginęs.

II. Reikalas suintensyvinti auklėjimą

Iš to, kas čia buvo pasakyta, galime pasidaryti išvadą, kad į auklėjimo reikalą mūsų mokykloje reikia atkreipti daug daugiau dėmesio, negu kad ligi šiol buvo kreipiama. Jeigu ligi šiol mokykloje turėjo aiškią persvarą mokomasis momentas, tai ateity ir auklėjimas turi gauti sau prideramą, bent jau lygią, vietą. Šito reikalauja gyvenamasis metas ir mūsų tautos ateitis. Savo laiku jau M. Pečkauskaitė iškėlė auklėjimo aktualumą: „nedorovingas žmogus, rašė ji, juo yra mokytesnis, juo jis baisesnis, nes, turėdamas išmiklintą protą, gali be galo daug žalos padaryti" (Mot. aukl., 49). Prof. St. Šalkauskis skundėsi, kad kiekviena naujesnė mintis ar pažangesnis sumanymas atsimuša į mūsų visuomenės inertingumą ir abejingumą. Tad ateities kūrybos darbui, jei tikrai ir nuoširdžiai norime pažangos, turime pasirengti ir tinkamų darbininkų. Juk tokios žmogaus vertybės kaip pareigingumas ir darbštumas, tiesumas ir dorovingumas, iniciatyva ir veiklumas, pagarba valstybinėms ir tautinėms tradicijoms, žmoniškumas ir taurumas gyvenime ir darbe yra net svarbesnės ir reikšmingesnės nei žinių gausumas ar išplėtoti protiniai gabumai, nors nereikia mestis taip pat į kitą kraštutinumą ir susilpninti protinį lavinimą. Taigi gyvenimui reikia ir išmokslintų, ir valingų, ir taurių asmenybių. „Be tvirtos

valios niekai mūsų visi geriausi norai, niekai visi talentai ir gabumai. Visa tai yra lyg tos žaltvykslės, kurios nei šviečia, nei šildo. Tiktai tvirtos valios žmogus tėra naudingas sau ir kitiems, tėra laimingas pats ir duoda laimės kitiems" (M. Pečkauskaitė, Mot. aukl., 48). Sugebėti klausyti, sugebėti prisiversti, mokėti atsisakyti ir savo įgeidžius nugalėti — štai siekiamasis auklėjimo idealas (Paulsen). Mūsų švietimo nuostatai dar nustato, kad tremtinių mokykloje auklėjimo kryptis turi būti tautinė krikščioniška (§ 5). Suintensyvinti auklėjimą — reiškia jį mokykloje taip tvarkyti, kad mokiniai ko aukščiausiu laipsniu pasisavintų čia iškeltas ugdymo vertybes ir įsigytų ko daugiausia tų gerųjų įpročių, kurie palengvintų jas paversti prasmingo gyvenimo turiniu.

III. Auklėjimo darbo organizavimas

Reikia pažymėti, kad tremties sąlygomis, kada bet kuris darbas negali būti normaliai dirbamas, ir auklėjimo klausimo pagrindinai, visoj jo apimty išspręsti negalėsime. Jeigu laikysime teisingu prof. Kerschensteinerio teigimą, kad charakterio ugdymas yra galimas tik tam tikru pastoviai pasirinktu, pamėgtu ir nuolatiniu darbu, tai rimtas auklėjimo darbas tegali būti tik ten, kur mokiniai po mokyklas pasisklaido pagal savo gabumus ir palinkimus. Tremtyje, turint prieinamą tik vieną mokyklos rūšį — gimnaziją, apie tokį pasisklaidymą negali būti nė kalbos, nes joje reikia laikyti ir tokius mokinius, kurie būsimoms universitetinėms studijoms netinka, gimnazijos darbas jų dvasiai visiškai svetimas, jie negali jam nė atsidėti, o be tokio atsidėjimo charakterio formavimas visai negalimas. Reikia čia pastebėti, kad ir nepriklausomoj Lietuvoj į šią aplinkybę per maža buvo kreipta dėmesio, dėl to nemaža buvusių gimnazistų į gyvenimą išėjo su gerokai sužalotu savo charakteriu: į viską, net į darbą ir pareigą, jie buvo įpratę žiūrėti su lengvapėdišku paviršutiniškumu ir nerūpestingumu. Turėjau progos ir pats mokykliniam darbe su tokiais žmonėmis susidurti. Juo skaudžiau, kad šituo pasižymėjo visai jauni žmonės, tik gavę mokyklų baigimo pažymėjimus. Dėl to, darbą laikydami pagrindine charakterio ugdymo priemone, ateity turėsime susidaryti tokią švietimo sistemą, kur mokinys galės dirbti pagal savo gabumus, palinkimus ir potroškius.

Palikdami šiuo metu šią sudėtingą problemą nuošaly, pažiūrėkime, kaip mes galime auklėjimo darbą dabar organizuoti.

*

Reikia pastebėti, kad gimnazijų ir progimnazijų darbo taisyklės, paskelbtos 1946m. lapkričio 10d., nors ir nėra be spragų, rodo žymią pažangą palyginus su tuo, ką turėjome kad ir pačioj Lietuvoj. Tokie nauji dalykai, kad auklėjimo darbo vieningumui išlaikyti visų klasių auklėtojai daro nerečiau kaip kas dvi savaitės klasių auklėtojų pasitarimus, kuriems pirmininkauja direktorius arba vicedirektorius (§ 22), kad mokytojų taryba svarsto mokymo ir auklėjimo reikalus ir nustato auklėjimo programą, kad svarsto mokinių pažangumo, visuomeninio subrendimo ir kitus reikalus, susijusius su mokymu ir auklėjimu (§ 34), turėtų auklėjimo sėkmingumui daug duoti. Atrodo, reikėtų žengti dar toliau ir į pamokų lentelę įrašyti vieną privalomą visuomeninio ugdymo pamoką. Tačiau kad ši pamoka save pateisintų, reikia jai duoti ir tam tikrą programą. Pirmieji žingsniai ir čia jau žengti: praėjusio karo metu paskelbtos temos auklėjamiesiems pasikalbėjimams ir pratyboms (jas pakartojo ir „Tremtinių Mokykla" Nr. 2, 79-82 psl.). Bet šios programos paskelbimas dar ne viskas. Ją reikėtų dar svarstyti, patobulinti ir nedelsiant pagal ją parašyti ir išleisti visuomeninio ugdymo vadovėlį ar vadovą dviem leidimais: vieną žemesniųjų klasių mokiniams, antrą — vyresniųjų. Šie vadovėliai galėtų būti parašyti talkos būdu, darbą organizuoti turėtų Švietimo Valdyba. Be tokių vadovėlių, kaip jau patyrimas rodo, ugdymo darbas mokykloj negalės gauti nei sistemingumo, nei intensyvumo, nei konkretumo ir bus, kaip ir buvę, be mažų išimčių, daugiau atsitiktinių paškesių ir nuolatinių „tvarkos ir drausmės" taisyklių aiškinimų šiupinys. Nėra gi paslaptis, kad be vadovėlio dažnam klasės auklėtojui būna nelengva savo auklėjimo pamokoms ir medžiagą susirankioti. Ir mokinys, nieko po ranka neturėdamas, turi tik tam tikromis iš auklėtojo girdėtomis nuotrupomis verstis, ir nieko gilesnio, nieko sistemingesnio nei jo galvoj, nei širdy nelieka. Šios rūšies leidiniai turėtų būti taip parengti, kad padėtų tvirtus lietuviško charakterio pagrindus ir nurodytų, kaip susidaryti gerus įpročius. Laikau, kad ši priemonė būtų pats pirmasis žingsnis, sprendžiant tautinio charakterio ugdymo ir išlaikymo problemą tremtyje. Kitos auklėjamosios knygos galėtų būti kaip pagelbinė ir papildomoji medžiaga.

Visas auklėjimo svoris ir toliau guls ant klasės auklėtojo pečių. Jis vykdys auklėjimo programą, tirs mokinių nepažangumo priežastis ir stengsis jas pašalinti, lankys mokinių butus, stengsis pažinti mokinių gyvenimo aplinką ir reaguoti į jos neigiamybes, palaikys nuolatinį kontaktą su savo auklėtinių tėvais ir t. t. Ne čia vieta plačiau kalbėti apie klasės auklėtojo kvalifikacijas, bet viena aišku, kad jis turi būti dvasinė ir dorinė asmenybė, turinti autoritetą.

Pats auklėjimo darbas gali būti dirbamas šiais būdais: 1. klasių auklėtojų auklėjamaisiais pasikalbėjimais, 2. pačių mokinių žodžiu ir raštu atliekamomis pratybomis, 3. visiems mokiniams rengiamomis paskaitomis (prelegentais net galėtų pasikeisti gimnazijos tarp savęs). 4. proginėmis mokytojų, klasių auklėtojų, vicedirektorių, direktoriaus ir bendrabučio personalo, kur bendrabučiai yra, pastabomis, nurodymais bei pamokymais.

Tremtinių švietimo nuostatai reikalauja, kad auklėjamai veiktų visa mokykla: mokomoji medžiaga, mokytojai, mokyklos aplinka.

Mokomoji medžiaga taip parenkama ir pateikiama, kad ugdytų mokinio religinius, tautinius, valstybinius, dorovinius, estetinius nusiteikimus.

Klasės pozityvumas ir didelis darbingumas, kaip teisingai „Tremtinių Mokykloj" pastebi P. Maldeikis, retai išauga pačioje klasėje savaime. Juos reikia pažadinti. Tai turi atlikti tie, kurie tą uždavinį pasima. Pirmiausia klasės auklėtojas, bet už klasės dvasini lygi yra atsakingi ir visi — toje klasėje dėstą mokytojai. Jų darbo planas ir sistema turi mokinį iš jaunų dienų įpratinti taip pat sistemingai ir metodiškai dirbti, nes, pasak prof. St. Šalkauskio, tik sistemoje ir metode yra žmogaus jėga. Suprantama, toks darbas iš mokytojo reikalauja daug atsidėjimo ir energijos, daug patvarumo ir kruopštumo, daug atidumo ir budrumo, bet kad jau toks iš viso mokytojo pašaukimas. Kas pats dirba, turi teisės darbo reikalauti ir iš kitų. Tai viena. Antra, Iš visų mokytojų reikalaujama vieningo ir suderinto ugdomojo veikimo. Tas mokytojas, kuris dedasi nematąs mokinių nusikaltimų ir nusižengimų ar tariasi, kad ne jo, o kažkieno kito reikalas į juos reaguoti, auklėjimo atžvilgiu daro nusikalstamą darbą. Tačiau šitokių atsakomybės išskydimo reiškinių mūsų mokykloje gana gausu, ypač padaugėjus mokomojo personalo skaičiui, kai į mokyklas dirbti atėjo nemaža pedagoginiam darbui nesirengusių ir neturinčių jam reikalingų nusiteikimų žmonių. Reiškinys labai nesimpatingas dar ir dėl to, kad vieni mokytojai mokykloje pasidaro labai „geri", nes niekam nieko nesako, o kiti tampa „blogi", nes viską mato ir stengiasi nieko dovanai nepraleisti. Apie pavyzdingą drausmę tokioj mokykloj negali būti nė kalbos. Nenorėčiau būti čia klaidingai suprastas, kad mokytoją mokykloje noriu matyti lyg kokį žandarą ar policininką. Tačiau jei sutiksime su Komenijum, kad gera drausmė mokykloje svarbiau už gerą doktriną, jei pripažinsime, kad mokykla be drausmės yra blogiausia mokykla, nes nedisciplinuotumas sugriauna visus auklėjimo pagrindus, tai visų mokykloje dirbančių mokytojų

uždavinys ir pats didysis rūpestis turi sudaryti savo auklėtiniams tokias sąlygas, juos taip rūpestingai visados prižiūrėti ir saugoti, kad jie nusikalsti negalėtų ir net progos neturėtų. Būtų pasiekti idealūs auklėjimo vaisiai, jei mokyklos mokytojų pastangos šia kryptimi apsivainikuotų tuo, kad drausmės ir tvarkos reikalavimai įaugtų į pačią auklėtinio sielą, į jo protą, valią ir jausmus — į visą jo asmenybę, kad drausmė ir tvarka pasidarytų ne prievartos ir baimės, bet paties auklėtinio dvasios apsisprendimo reikalas.

Pagaliau aplinka. Nesam namie, tad aplinką tvarkyti taip, kaip norėtume, nelengva. Tačiau kai-kurios mūsų mokyklos ir čia yra parodžiusios gražios iniciatyvos: mokyklų sienose randi tautos veikėjų, kultūros darbininkų ir didvyrių paveikslų, tėvynės vaizdų, tautinių ornamentų ir kitokių papuošimų, randi tvarkingus užrašus, iš viso — tvarkančią ranką, lietuvišką širdį. Auklėjimo reikalui taip pat labai reikšmingos ir svarbios gerai panaudojamos tokios progos kaip mokyklos pamaldos, mokslo metų pradžios ir pabaigos iškilmės, tautinės ir religinės šventės, trimestrų baigimo susirinkimai, atskirų klasių rengiami pasirodymai, įvairūs minėjimai ir akademijos, ekskursijos ir iškylos, įvairios mokyklos tradicijos ir kita. Čia mokytojui atsiranda puikiausių momentų susitikti su savo mokiniais, juos veikti ir kreipti jų dėmesį į ugdomąsias vertybes, žadinti jų širdyse gėrį ir grožį, skatinti jų iniciatyvą ir veiklumą, plėsti jų visuomeninius nusiteikimus ir kt. Didelę auklėjamą reikšmę mokyklose gali turėti būrelių ir organizacijų veikla, mokytojų nuoširdžiai paremiama ir padedama.

Baigiant kalbėti apie auklėjimo darbo organizavimą mokykloje, reikia dar pastebėti, kad jam įkvėpti, vienodinti ir derinti labai svarbi vadovaujamųjų švietimo organų iniciatyva, turinti pasireikšti be kita ko ir konkrečia programa.

IV. Visuomeninio mokinių subrendimo vertinimas

Vertinga naujove auklėjimo srity reikia laikyti Švietimo Vadybos dar Lietuvoj įvestą visuomeninio mokinio subrendimo vertinimą pagal jo elgesį, drausmingumą, tvarkingumą ir darbštumą. Kaip kiekvienas naujas dalykas, taip ir visuomeninio subrendimo vertinimas dar nėra gavęs išbaigtų formų ir mūsų mokyklose daugiau mažiau įvairuoja. Artimiausios ateities uždavinys būtų ir šį dalyką išaiškinti, susisteminti ir suforminti. Vieną kitą pastabą šiam reikalui noriu čia ir iškelti.

Kaip patyrimas rodo, nekartą būna sunku nustatyti, kuriam atvejui mokinio nusikaltimas priklauso. Ypač yra neaiški riba, kur baigiasi drausmingumas ir prasideda elgesys. Praktikoje čia elgiamasi įvairiai. Būna ir tokių atvejų, kai elgesio pažymys, pvz., mažinamas tik tada, kai drausmingumo pažymys jau yra sumažintas iki kraštutinės ribos — iki dviejų. Ar nebūtų tiksliau elgesiui ir drausmingumui skirti imti tokį kriterijų: jei mokinys savo nusikalstamu veiksmu grubiai pažeidžia kurią nors dorinę normą ar nustatytos drausmės bei tvarkos dėsnį ir jei tame veiksme pastebima dar jo pikta valia, arogancija ir sąmoningumas, tokį veiksmą reikia žymėti elgesio pažymiu; jei mokinio nusikaltime negalima įžiūrėti piktos valios, arogancijos ir sąmoningo noro kenkti — tokį veiksmą reikia žymėti drausmingumo pažymiu. Čia reikėtų dar pridėti ir pastabą, kad, sumažinus mokiniui elgesio pažymį, jo ir drausmingumo pažymys neturėtų būti bent jau didesnis, nes, kas nepavyzdingai elgiasi, tas negali būti ir drausmingas.

Priėmus čia siūlomą kriterijų, mokinio e l g e s y s turėtų būti vertinamas pagal tokius mokinio nusižengimus kaip svetimos nuosavybės negerbimą, gadinimą ir apsivogimą, melą, apgaudinėjimą ir sukčiavimą, dokumentų klastojimą, dorovės dėsnių ir padorumo reikalavimų pažeidimą, nepateisintą pamokų praleidimą ir kitų mokinio pareigų savanaudišką neatlikimą, girtavimą ir rūkymą viešose vietose, veiksmus, kurie kenkia kitų labui, ir kt. Būtų racionalu iš mokyklų griežtai reikalauti, kad už ypač grubius ir pasikartojančius šios rūšies nusikaltimus mokiniai būtų iš mokyklų atleidžiami ir į kitas mokyklas jų priėmimas apsunkintas. Griežtumas šiais visuotinės netvarkos laikais būtinas, nes gresia pavojus mums nueiti į visišką palaidumą. Kaip teisingai pastebi M. Pečkauskaitė, baisiausios nedorybės ir prasideda kokiu mažu apsileidimu ar nusikaltimu, jei į juos laiku nebūna atkreipiamas dėmesys ir reaguojama.

D r a u s m i n g u m a s vertinamas pagal mokinio savitvardą mokykloje pamokų, pertraukų, pramogų ir pasirodymų metu ir už mokyklos sienų, pagal jo mokėjimą paklusti mokyklos drausmei ir įsakymams, vyresniųjų nurodymams, pagal jo toleranciją svetimai nuomonei ir apskritai sugebėjimą gyventi ir dirbti bendruomenėje. Drausmingumo sričiai reikėtų priskirti ir mandagumo reikalavimus: kaip mokinys kalbasi su kitais, kaip jis sveikinasi, kaip laikosi ir kt.

T v a r k i n g u m a s vertinamas pagal mokinio išviršinę kultūrą: kūno, drabužių ir gyvenamosios aplinkos, kiek ji nuo jo paties priklauso, švarą, pagal plaukų laikymą, pagal savo knygų ir mokslo priemonių priežiūrą ir sąsiuvinių bei užrašų tvarkingumą ir rašto drausmę. Ypačiai į šį paskutinį momentą mokykla turėtų daug dėmesio kreipti, kad mokinys visam savo vėlesniam gyvenimui įsigytų vertingų įpročių ir nusiteikimų.

D a r b š t u m a s vertinamas pagal mokinio stropumą rengiant pamokas, knygas skaitant, atliekant namų darbus, pagal tikslingą ir sąmoningą laiko naudojimą darbui ir poilsiui.

Visuomeninio subrendimo vertinimą mokykloje reikėtų taip tvarkyti, kad jis a) ko mažiausiai būtų atsitiktinis, b) kad jame būtų aktyvūs visi mokyklos darbininkai: mokytojai, kaip dalyko dėstytojai, klasių auklėtojai ir bendrabučių personalas, mokyklos vadovybė ir pagaliau mokytojų tarybos. Vertinimas būna atsitiktinis, kai nerenkami apie mokinį duomenys ir tik trimestro gale išvedamas pažymys. Žinau atsitikimų, kad šiuo atveju pačiam mokiniui būna neaišku, kodėl jam parašytas toks ar kitoks pažymys, nes jis niekeno per trimestrą dėl savo laikymosi nebuvo įspėtas. Susidaro įspūdis, kad pažymys kartais būna ir nuotaikos padiktuotas. Suprantama, kad tokio pažymio ir auklėjamoji reikšmė labai maža arba net lygi nuliui. Kitas jau dalykas, kada mokinys, pvz., savo rašomųjų darbų sąsiuviny randa mokytojo mokinio labui tvarkingumo vertinimą. Šiam reikalui gali labai praverstų ir mokytojų pastabos, rašomos apie mokinius tam tikroje žurnalo vietoje. Kad visi mokyklos darbininkai būtų aktyvūs, reikia juos įpareigoti mokinių visuomeninį subrendimą trimestro pabaigoj įvertinti savo pažymiais. Iš šių pažymių klasės auklėtojai išveda trimestrinius pažymius. Ypatingesni atvejai svarstomi mokytojų taryboje. Trimestrinį ar metinį darbštumo pažymį vedant, turėtų būti dar atsižvelgta ir į trimestrinius bei metinius mokinio dėstomųjų dalykų pažymius. Dvejetukus rankiojančių mokinių nereikėtų leisti gerais ar ir labai gerais darbštumo pažymiais atestuoti. Išimtis turėtų svarstyti vėl mokytojų taryba. Reikia dar ir tai pastebėti, kad nerimtą daro įspūdį, kai kuriam nors mokytojui visi be išimties mokiniai labai drausmingi, tvarkingi ir darbštus. Nereikia nė aiškinti, kad jo pažymiai neturi jokios auklėjamosios reikšmės ir parašyti tik dėl to, kad jis tokią teisę turi.

Iškeltinas dar vienas aktualus momentas — tai visuomeninio subrendimo pažymių teisinė reikšmė. Atsimenu, Lietuvoje aplinkraščiu buvo pažymėta, kad jie lygūs su kitais pažymiais. Kai kurios mokyklos ir čia, tremtyje, juos įskaičiuoja, išvesdamos pažymių vidurkį. Šiuo atveju jie sprendžia ir dažnai net nulemia mokinių atleidimą nuo keliamųjų ir baigiamųjų egzaminų. Atrodo, taip daryti nėra tikslu. Viena, kažkodėl skaičiuojami tik drausmingumo, tvarkingumo ir darbštumo pažymiai, o išskiriamas elgesio pažymys, nors elgesys taip

LIETUVIŲ TAUTOS VALSTYBINĖS SĄMONĖS REIKŠMINGIEJI ETAPAI

Zenonas Ivinskis (2)

7. Lietuvių valstybingumo pastangos rytų erdvėje ir totorių sulaikymas.

Tuo pačiu laiku, kai lietuviai vedė atkaklią gynimosi kovą vakaruose, jie pajėgė skleisti savo valstybingumą į rytus ir iš jų semtis jėgos prieš vakarus. Į tuos plotus, kur anksčiau lietuvių protėviai buvo gyvenę, jie buvo pradėję plėstis prieš pirmąjį savo karalių Mindaugą, t. y., dar 12-tame amž., o puldinėjo jie tas sritis jau 11-tame amž. Gal būt, dar ir anksčiau būta karinio pobūdžio santykių, bet apie tai neturime žinių.

Eidami Nemuno aukštupiu prieš srovę, lietuviai anksti įkėlė koją į taip vadinamą Juod. Rusiją (gudus), nes suskilusios dalinių kunigaikštijų rusų žemės nerodė didelio atsparumo.

Pagaliau kai 13-tojo amž. pradžioje didelė dalis rusų žemių buvo iš Azijos įsiveržusių mongolų kilmės totorių porai šimtmečių pavergtos, lietuviai stojo kaip užtvara prieš šitą azijatų tautą, griaunančią europėjinės kultūros pagrindus.

Jau Mindaugas pajėgė atsispirti prieš totorių veržimąsi į vakarus ir juos sulaikyti. Tiesa, keršydami tam karaliui už jo puolamuosius žygius, totoriai (1258) nusiaubė rytinę Lietuvos dalį, bet toliau prasimušti į vakarus totoriams nepasisekė. Paprastai Europos vidurio tautų istorijoje iškeliamas 1241 prie Liegnitz'o Silezijos ir kitų kunigaikščių susitikimas su totoriais. Lietuvių pastangos labai menkai teužsiminamos arba nutylimos.

Lietuviams daug labiau sekėsi tvarkyti tą plačią rytų erdvę ir santykius su totoriais, negu tai buvo pajėgusi senoji rusų (Kijevo) valstybė. Ji buvo juk turėjusi daug vargo tvarkydama iš Azijos stepių plūstančias (pečeniegų, polovcų) tautas. Viena iš priežasčių tos garsiosios Kijevo valstybės žlugimo ir buvo rusų nesekmė atsispirti prieš minėtų nomadų veržimąsi į turtingą Kijevo valstybę. Jie sugriovė ją ir apiplėšė. Lietuvių santykiavimas su nomadais buvo laimingesnis.

Pažymėtinas yra Algirdo nusistatymas rytų erdvės ir totorių atžvilgiu. Jis buvo pareiškęs, kad „visa Rusija turi be niekur nieko (tiesiog) priklausyti Lietuvai" („Omnis Russia debet ad Litwinos simpliciter pertinere", Scriptores rerum Prussicarum, II, 79). Stambius tėvo laimėjimus rytuose ir pietuose jis žymiai padidino, užimdamas Dniepro-Desnos upyną (Brianską, Trubčevską, Novgorodą Sieverską ir kt.), išplėsdamas savo įtaką į Pskovo ir Novgorodo respublikas, Tverės kunigaikštiją, laikinai įsitvirtindamas Smolenske.

Bet Algirdo laikais Lietuva nuėjo dar toliau ir į stepę. Su totoriais Gediminaitis rungėsi ir pietų Rusijoje, tikroje šios raitelių tautos žemėje. Sulaužydamas totorių galybę prie Mėlynųjų Vandenų (ant Dniepro) 1362, Algirdas atėmė Kijevą ir Podoliją, kurią jie patys buvo betarpiškai valdę.

Kaip totoriai, taip ir lietuviai, siekią užvaldyti visus rusų plotus, vienas kitą būtinai turėjo pašalinti. Lietuviams, kurie nesuardydavo rusų žemių vieningumą ir institucijas, labai sekėsi rinkti tas rusų žemes, senosios Kijevo valstybės likučius, nes jokio vidurio kelio nebuvo. Priklausyti Lietuvai — reiškė būti laisvam nuo totorių valdžios, nepriklausyti jai — reiškė pasirinkti azijatų jungą.

Tad lietuviai erdves rusų žemes užiminėjo ne vien karu, bet ir taikiu būdu, net šeimyniniais ryšiais. O taikos keliu prijungimai rusų žemių prie Lietuvos, suprantama, vykdavo todėl, kad rusai mieliau rinkdavosi lietuvius, negu totorius. Savo valstybingumą rytuose paskutinieji pajėgė skleisti labai tolerantiška politika, kuriai tvirtus pagrindus buvo padėjęs Gediminas.

Daugiausia totoriams tvarkyti prisidėjo Vytautas. Nežiūrint jo pralaimėjimo (1399) prie Vorkslos (kairysis žemutinio Dniepro prieupis), jis atėmė iš jų ne vien rusų žemes, bet vertė pripažinti viršenybę, skyrė jiems chanus. Pietų Rusijoje jis saugojo Europą nuo tų azijatų naikinančių puolimų, statė tvirtoves, kolonizavo pačius stepės gyventojus nomadus—totorius, susiskaldžiusių giminių puolimus atremdamas pačiais totoriais. Šitaip Vytautas įveikė stepę ir jos klajoklius. Jis pasiekė Juodąją jūrą, išlygindamas Lietuvos valstybės perdėm kontinentalinį charakterį. Ten turėjo būti suorganizuotas ir ekonominis gyvenimas. Šalia statomų tvirtovių buvo įtaisytos ir dvi muitinės (Tavan, Chortica). Ten dar 17-tame amž. buvo likę Vytauto veiklos atminimų. Apie tai rodė Dniepro žemupio vietovių pavadinimai „Vytauto Pirtis", „Vytauto Brasta" ir t. t.

Vytauto laikais Lietuva rytuose pasiekė ir didžiausio išsiplėtimo. Jis labiausiai buvo perėmęs dėdės Algirdo užsibrėžtąją programą. Kairysis Okos prieupis Ugra, toli anapus Dniepro, buvo padarytas Maskvos ir Lietuvos žemių riba. Vytauto autoritetas čia buvo pajungęs daug vasalinių kunigaikštysčių. Dar Kazimieras Jogailaitis (1492) pajėgė išlaikyti jo palikimą ir pusiausvyrą. Bet šitas labai tolimas periferines žemes apginti, kurių gyventojai ir tikyba, ir etniškai buvo tie patys, kaip ir stiprėjančios Maskvos, palikuoniams ėmė darytis sunku.

---

pat priklauso visuomeniniam subrendimui, antra, atleidimas nuo egzaminų yra grynai mokslo pažangumo reikalas, tad ir tereikėtų imti tik dėstomųjų dalykų pažymius (taip buvo numatyta ir 1946. XI.—10. paskelbtų Gimnazijų ir progimnazijų darbo taisyklių § 51, tik žodžiai „dėstomųjų dalykų" buvo vėliau išmesti). Elgesio, drausmingumo, tvarkingumo ir darbštumo pažymiai mokinį atestuoja jau kitu atžvilgiu, tad turi turėti savas sankcijas ir padarinius. Pvz., mokiniui, turinčiam sumažintą metinį elgesio pažymį, būtų galima neleisti išduoti brandos atestato; turinčiam sumažintą bet kurio visuomeninio subrendimo dalyko pažymį, pvz., iki trijų ar dviejų galima būtų neleisti būti būrelių ar organizacijų valdybose ir kituose vadovaujamuose postuose; tokių mokinių būtų galima neatleisti nuo mokesčių, suvaržyti jų persikėlimą į kitas mokyklas, suvaržyti jų dalyvavimą pasilinksminimuose ir t. t. Šiuo tarpu man nerūpi smulkesnių nuostatų išdirbimas, keliu tik patį principą ir siūlau paveikti Švietimo Valdybą' kad ji šį reikalą sutvarkytų čia iškelta prasme.

Pabaiga

Štai tos kelios mintys, kurias norėjau čia pateikti. Jos nėra naujos, bet autoriui atrodo, kad jos aktualios. Mokykla turi turėti sistemingą ir mokymo, ir auklėjimo planą. Būsiu patenkintas, jei būsiu prie jo išdirbimo kiek prisidėjęs. Teorinių studijų ir straipsnių mums niekados nestigo. Jų reikia, bet dar labiau reikia praktinio darbo, praktinio teorinių auklėjimo taisyklių pritaikymo, praktinio pedagoginių priemonių panaudojimo. Į šią praktinę pusę ir mėginau pasukti. Jei reikėtų atsakyti tik vieną klausimą: koks pirmasis ir svarbiausias šio meto mūsų tremties mokyklos uždavinys, atsakyčiau, kad tai ugdymas, gilinimas ir saugojimas lietuviško charakterio ir lietuviškos tautinės sąmonės. Mūsų idealas: taurus, pareigingas ir veiklus lietuvis šviesuolis. Šiam uždaviniui ir turi būti paskirtos geriausios lietuvio mokytojo pastangos ir panaudotos sėkmingiausios priemonės.

8. Maskvos veržimasis į Lietuvą.

Ten labai toli rytuose, ant Maskvos upės kranto, 14-tajame amž. ėmė bręsti toks politinis branduolys, su kuriuo nuo 16-tojo amž. pradžios tik beveik vienai Lietuvai reikės turėti pastovių karinių reikalų. Tiesa, Lietuvos valstybė — tos Maskvos akimis — buvo s u l ė t i n u s i Rusijos žemių susibūrimą ir ilgam laikui ją atstūmusi nuo Baltijos ir Juodosios jūros. Todėl beveik iki Petro Didžiojo laikų „Moskowiter" — maskviečiai buvo Europai ir jos kultūrai visai svetima tauta. Bet toji Maskva tapo Rytų Romos — Bizantijos palikimo saugotoja. Ji tai simbolizavo išoriniai dvigalviu Bizantijos ereliu. Jei Lietuva-Lenkija saugojo vakarų Romos katalikybę ir stengėsi ją n u s t u m t i, kiek galima toliau, į rytus tarp savo gyventojų rusų stačiatikių bažnytinės u n i j o s pavidalu (1596), tai Maskva savo uždaviniu laikė perkelti ortodoksinių stačiatikių tikėjimą labiau į v a k a r u s arba bent jį apsaugoti.

Bet po šitais jos tariamais konfesiniais persekiojamųjų stačiatikių reikalais buvo užmaskuoti grynai politiniai ir aneksiniai teritorialiniai interesai. Todėl ir ginkluoti susibūrimai 16-tame amž. pasidarė neišvengiami ir tokie dažni. Lietuvai vokiečių ordino vietą užėmė Maskva. 16-tojo ir 17-tojo amž. karuose Lietuva turėjo kęsti nuolatinį t r u p i n i m ą tų rytinių plotų, kurie buvo už labai nenatūralių sienų beribėje erdvėje anapus Dniepro.

Kaip karai su ordinu buvo suvedę 14-tojo amž. pabaigoje Lietuvą į personalinę uniją su Lenkija, taip 16-tajame amž. varginančios ir daug lėšų reikalaujančios (samdyta kariuomenė) kovos su Maskvos valstybe Lietuvos smulkiajai bajorijai sudarė įmanomas sąlygas jungtis su Lenkija. Jai vienai atrodė per sunku nešti gynimosi jungą. Toji būsimosios pagalbos viltis ir rodė kelią į uniją.

9. Lietuvių pastangos išlaikyti savarankišką valstybę.

Tiesa, nuo Vytauto mirties Lietuvoje buvo stipri nepriklausomybės, vad. „separatizmo" srovė. Vytautiniais laikais valstybinė sąmonė labai išryškėjo. Ji atsispindėjo net jo metu kilusioj istoriografijoje. Lietuvių didikai tas pastangas palaikė per visą 16-tąjį amžių. Jos ypač pasireiškė per unijinį seimą Liubline (1569). Ten lietuviai didikai buvo ypač priešingi lenkų unijiniam projektui, stipriai pažeidžiančiam Lietuvos savarankiškumą. Sudarydami su lenkais realinę uniją, jie tesijungė kaip l y g u s s u l y g i u. Bendras ryšys tos susijungusios valstybės buvo karaliaus asmenyje, bendrame senate ir seime. Bet Lietuvai liko ir toliau atskira vyriausybė, atskira kariuomenė, atskiras iždas.

Politinio lenkėjimo procesui dar labiau buvo uždarytos durys. Tiesa, pagal Lietuvos įstatymus net unijinės Lenkijos piliečiai negalėjo gauti vietų ir įgyti turtų Lietuvoje. Taip pat ir Lenkijos ministeriai bei valdininkai prie Lietuvos sienų nustodavo savo teisių. Bet šalia šito aukšto laipsnio politiškai valstybinio į s i s ą m o n i n i m o, vis tik ėjo pamažu kultūrinis suartėjimas. Ir Lietuvos bajorija, Lenkijos pavyzdžiu, ėmė transformuoti Lietuvą į gryną luominę valstybę, kurioje vienas luomas turėjo visas teises, bet mažiausiai pareigų. Bajorijos vaidmuo visame valstybiniame gyvenime (ypač seimuose) pasidarė toks reikšmingas, jog visai nebebuvo surasta kelio iš tos grynai luominės respublikos į absoliučią monarchiją. Tas bajorijos nepaprastas įsigalėjimas vyko tuo metu, kai kaimynuose (Rusija, Prūsija, Austrija) sustiprėjo valdovo absoliutizmas, kai ten buvo įveikti luomai, kai ten vis buvo didinamos nuolatinės kariuomenės.

Nuostabu, kad viena pagoniškoji Lietuva anksčiau buvo pajėgusi ir spirtis prieš vokiečių agresiją, ir skleisti savo valdžią rytuose. O abi susijungusios valstybės nebeįstengė kovoti prieš stiprėjančios Maskvos galybę. Tai buvo laikoma unijos padaru.

Į tą uniją lietuvių tauta jau nuo seniai žiūrėjo, kaip į jai nenaudingą politinį žingsnį, didelę praeities klaidą. Kiekviena pastanga nuo tos unijos pasitraukti buvo laikoma labai pozityviu ir sveikintinu dalyku. Todėl ir suprantama, kodėl visais laikais lietuvių tautoje buvo toks populiarus Vytautas Didysis, kiekviena proga ieškojęs paardyti unijos ryšį. Ir 15-tojo, ir 16-tojo, ir 19-tojo amžių lietuviui visada i m p o n a v o, kad tas Kęstutaitis, nors formaliai ir unijinėje valstybėje, pajėgė i š k o v o t i Lietuvai faktinį politinį nepriklausomumą, kurį užbaigti karaliaus vainiku jam sutrukdė mirtis.

Lietuvis visada ž a v ė j o s i Vytauto žygiais, persunktais nuolatine kova už politinę Lietuvos valstybės laisvę. Šito valdovo politinėje mokykloje išaugę Lietuvos bajorai 15-tojo amž. gale sėkmingai kovoja už Lietuvos „separatizmą". Dar 16-tojo ir 17-tojo amž. lietuvių didikams Vytauto kovos už nepriklausomumą, kovos panaikinti arba susilpninti n e p o p u l i a r ų unijos ryšį, vis būdavo kelrodžiu ar tai Liublino seime (1569), ar vėliau (17-tame amž.). (O patys bajorai iki pat 18-tojo amž., kai tik reikėdavo įrodinėti ar apginti savo teises į bajorystę, dažniausiai teismams bei įstaigoms pateikdavo popierius ar jų nuorašus (neretai ir falsifikatus), jog jie tą bajorystę yra ištarnavę ar gavę iš Vytauto.).

Liublino seimas parodė visiškai s k i r t i n g ą nuo lenkų lietuvių pažiūrą į uniją. Kad ir daug buvo dedama vilčių, tačiau lenkiškoji tezė, sudaryti „vieną nedalomą kūną", n e p r a ė j o. Liublino unija buvo kompromisas, įkūręs dviejų valstybių f e d e r a c i j ą.

Ano meto Lietuvoje susiduriame su savotišku reiškiniu. Kai Lietuva tapo krikščioniška, Gediminaičiams valdant Lenkijos karalystę, ji savaime pasidarė v i e n i n t e l ė valstybė, iš kurios lietuviai galėjo imtis vakarietiškos santvarkos pavyzdžius. Todėl savos vidaus santvarkos atžvilgiu Lietuva, ypač po 1563—66 m., p e r f o r m u o j a m a pagal lenkų, t. y., k r i k š č i o n i š k o s valstybės modelį. Ir taip — nota bene — Lietuvos bajorams nuolat veržiantis prie lenkų šlektos laisvių, vis daugiau ir daugiau atsiranda lenkiško tipo organų, panašių į „Karūnos" valstybines institucijas. Kai abiejų valstybių bajorija, išeidama iš savų luominių nusistatymų, jautėsi sudaranti vieną socialinį sluoksnį — tikrąją visuomenę ar „tautą", tai ir Lenkijos institucijos sukuriamos ar p e r k e l i a m o s į Lietuvą, nes Kunigaikštystės aukštesniesiems luomams jos atrodė labai naudingos. Jos nesiaurino jų laisvių, nedėjo naujų prievolių. Šitoji žymė išliko iki pat Rzeczpospolitos (bendros respublikos) galo. Bet šalia to lenkų santvarkos persodinimo, iš kitos pusės labai ryškiai krinta į akis buvimas v a l s t y b i n ė s s ą m o n ė s. Lietuvos didikai ir bajorai turi aiškų savo valstybės pajautimą ir ilgai rūpestingai saugoja jos savarankiškumą. Šitoji valstybinė sąmonė aptinkama iki pat respublikos galo, bet labiausiai ji reiškiasi poliublininiais dešimtmečiais.

Štai keli faktai. Per pirmuosius trejis karalių rinkimus (po Liublino unijos) Lietuva vis išsiskiria iš Lenkų: ji arba stato savo atskirus kandidatus, arba derasi su jais atskirai, su lenkais palaikydama ryšį tik per pasiuntinius, savo reikalus svarstydama atskiruose savo seimuose, atskirai prašydama tvirtinti Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės privilegijas. Ir vėliau išliko faktų, rodančių net a t s k i r ą Lietuvos valstybės užsienio politiką.

Steponą Batorą lietuviai pripažino savo valdovu, kai jis Lietuvos delegacijai padarė atskirą priesaiką ir atskirai patvirtino lietuvių pirvilegijas. Trečioje elekcijoj, kai buvo renkamas Žygimantas Vaza, lietuviai taip pat išėjo a t s k i r a i. Jie pripažino Vazą savo valdovu tik tada, kai naujasis kandidatas patvirtino Lietuvos S t a t u t ą (1588).

Tas aukštos teisinės kultūros paminklas, žinomasis Lietuvos įstatymų rinkinys, patiektas trečioje redakcijoje, išbuvo Lietuvoje galioje iki 1840 m. Pirmą savo teisės kodifikavimą lietuviai buvo atlikę 1529 m. Pirmojo Lietuvos Statuto spragos buvo pataisytos taip va-

Juozas Bagdonas — Po pamaldų

dinamoje antroje jo redakcijoje (1566). Tretysis Statutas buvo išleistas žymiojo Lietuvos valstybininko Leono Sapiegos, kuris, kaip anksčiau kunigaikštis Mykalojus Radvila Juodasis, rūpestingai saugojo Lietuvos valstybinę individualybę.

Pagal Lietuvos Statutą aiškiai buvo nusistatyta, jog Lietuvos valstybės sienose, kurios po ilgų ginčų tiksliai buvo pravestos, vietas tegali gauti tik Lietuvos piliečiai, ir, pavyzdžiui, 18-ką metų Lietuvos vyriausybė 16-tojo amž. gale atkakliai vedė ginčą dėl lenko vyskupo perkėlimo Vilniaus vyskupijon. Tas paskyrimas buvo buvęs, be to, atliktas ne Lietuvos kanclerio antspauda. Tad ginčas įgijo dar didesnį aštrumą. Pagaliau lietuviai bylą laimėjo.

Labai budriai pagal Statutą taip pat buvo žiūrima, kad karaliui iš Lenkijos pervažiuojant į Lietuvos valstybę, nuo pasienio į Lietuvą oficialiai jį jau lydėtų Lietuvos ministeriai ir kiti palydovai. Net medžiokliniai šunes turėdavo būti pakeičiami lietuviškais. Šitaip lietuviai užsibarikadavo tuo Statutu. Tas su unijos dvasia nesiderinąs Statutas pasidarė bajorų Evangelija 300 metų. Juk ant to Statuto paguldę bajorai ir savo vaikus krikštydavo.

Jau iš anksčiau minėtų faktų gali būti aišku, jog Lietuva ne tik turėjo savo vyriausybę, bet ši veikė lietuvių tautai ir tam tikroje aiškiai nustatytoje teritorijoje. Lietuviai, pvz., yra turėję eilę konfliktų Lietuvos-Lenkijos pasienyje, kai lenkų administracijos bei mokesčių pareigūnai įsiveržêtre į Lietuvos sritį. Pagaliau, kai buvo laimėta Livonija, ji buvo abiejų valstybių bendrai valdoma (condominium). O ginčuose dėl teritorijų Lietuva apgynė savo teises ir 1611—1613 m. iš Maskvos atgautoms Smolensko ir kitoms teritorijoms. Vadinasi, Lietuvos teritorija buvo aiškiai atskira. Tik tokioje aiškiai apibrėžtoje teritorijoje buvo galima vykdyti „indigenatą", t. y., teisė gauti vietas tik tiems, kurie yra tenykščiai, ten turi savo žemes.

Lietuvai pasiliko ir toliau atskiros teisės, atskiri jos įstatymai. Tiesa, buvo bendras įstatymų leidimo organas — seimas. Bet jis turėjo leisti kiekvienai valstybei atskirus įstatymus. Lietuviai nepriėmė ir bendro valdovo koncepcijos. Jie buvo šventai įsitikinę, kad tas bendrasis abiejų valstybių valdovas Lietuvą valdo tik Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio titulu, o ne kaip jungtinės valstybės monarchas.

Reikia pažymėti, jog tada buvo dar visa eilė kunigaikščių — magnatų šeimų, kurios įkūnijo lietuvių valstybinę sąmonę: Radvilai, Chodkevičiai, Giedraičiai, Valavičiai, Oginskiai, Pacai, Sapiegos ir t. t. Tų magnatų šeimų istorija parodė, kad per 16—17 šimtmečius Lietuvai labiau vadovauja vis kuri nors viena didikų giminė, politiniame gyvenime prasikišdama savo svoriu. Liublino unijos metu labai dominavo Radvilų šeima, paskui atėjo Pacų gadynė, vėliau prasikišo Sapiegos. Tai giminei pralaimėjus kovą su jos priešų sukurstyta bajorija, Lietuvos interesus ginančios šeimos nebeatsirado. Vėliau stambieji Lietuvos magnatai (Visniovieckiai, Čartorickiai), būdami abiejų valstybių piliečiai, stengėsi įgyti svorį visoje respublikoje. To meto politinės partijos ir šalininkai jau nesibaigdavo vienoje valstybėj. Bet ir tokiose sąlygose Lietuvos valstybinė individualybė tebėra gyva ir neginčijama, tik ji mažiau beakcentuojama.

Iki pat jungtinės valstybės galo, nors, tiesa, trijų iš eilės Vazų laikais abi valstybi susigyveno ir kultūriškai suartėjo, lietuviai vis jautėsi skriaudžiami, kad jų didysis kunigaikštis nuolat rezidavo Lenkijoje. Buvo reikalaujama, kad valdovas kas t r e t i metai gyventų Lietuvoje, kur jis atvykdavo tik medžioti ar šiaip trumpai užvažiuodavo. Bet lietuviams pavyko iškovoti, kad nuo 1663 m. kas trečias seimas vyktų Lietuvoje, taip kaip kas trečio seimo maršalka buvo lietuvis.

O tie ano meto jungtiniai seimai buvo greičiau panašūs į kongresą, kur derasi dviejų valstybių atstovai. Tuose bendruose seimuose „Koronos" reikalais lietuviai nesidomėdavo. Jie savo reikalus svarstydavo atskirai, nes ir bendrų įstatymų abiems valstybėms nebuvo: kaip taisyklė — atskiros konstitucijos Lietuvai ir atskiros Lenkijai. Bendros konstitucijos (t. y. įstatymai) yra labai retas dalykas. O lenkų priimta konstitucija Lietuvoje tol negaliodavo, kol jos atskiru nutarimu Lietuvos atstovai nepriimdavo.

Apie konfederencinius seimus, kuriuose negaliojo „Liberum Veto", žinome, kad juose būdavo renkami du maršalkos (seimo pirmininkai): vienas — Lenkijai, kitas — L i e t u v a i. Toks seimas skaitėsi susidėjęs iš d v i e j ų tautų konfederacijų. Pažymėtina dar, kad Lietuva ir vėliau išlaikė visiškai atskirai organizuotą kariuomenę. Iš Lietuvos į Lenkiją ir priešingai ji tegalėjo pakliūti tik kaip t a l k i n i n k ė, pakviesta abiejų valstybių suvereninio seimo.

10. Tolimesnis valstybinės sąmonės palaikymas.

Šitaip Lietuva nesidavė įglaudžiama į bendrąjį junginį — Rzeczpospolitą. Jos bajorai saugojo savo valstybinę sąmonę, vis besireiškiančią įvairiais skirtingumais. Įdomu pažymėti, kad lietuviai darydavo bendro seimo metu atskirus savo posėdžius, organizuodavo atskirus priešseiminius suvažiavimus ir apskritai šaukdavo atskirus Lietuvos seimus, taip vadinamas konvokacijas. Ir po Liublino unijos Lietuva buvo tiek savarankiška, tiek ji pati rūpinosi savo reikalais, kad dažnai Batoras ir visi trys Vazos šaukdavo atskirus Lietuvos seimus. Per Batoro valdymo dešimtmetį (1576—86) tokių suvažiavimų buvo 6—7.

Kai stipri magnatų poliublininė opozicija ėmė netekti savo aštrumo, 16-tojo ir 17-tojo amž. sąvartoje ir vėliau atsirado bajorijoje lietuviškų tendencijų, kurias galime pavadinti lietuvišku patriotizmu. Jis reiškiasi reformacijos metu katalikų kunigų ir protestantų tarpe. Čia paminėtini Abraomas Kulvietis, G. Petkevičius, K. Širvydas, Jaknavičius ir t.t. Bet juos pereina Žemaičių vyskupo Arnulpo Giedraičio bendradarbis, kanauninkas Mykalojus Daukša, dideliu uolumu raginęs viešajame gyvenime n e n i e k i n t i lietuvių kalbos. Bet ir priimdama lenkų kultūrą, to meto Lietuvos visuomenė, t. y., bajorija palaikė v a l s t y b i n ę sąmonę. Per kelis šimtus metų ji įsirėžė į smegenis net etnografiškai Lietuvos kūnui nepriklausantiems gyventojams. Štai 16-17 amž. yra daug pavyzdžių, kaip Lietuvos rusas, jausdamasis Lietuvos piliečiu, buvo solidarus visiems jos reikalams, o ištikus pavojui traukdavo prieš Maskvos rusus ginti Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės sienų. Šitoji Magni Ducatus Lithuaniae piliečio „Civis Lithuanus" sąvoka išliko kai kur iki 19-tojo amž. galo, net iki šių laikų.

Mokslinėje istorinėje literatūroje yra išlikęs klaidingas vaizdas, būk Liublino unija Lietuvą ir Lenkiją suliejusi krūvon. Ypač tas vaizdas buvo gilinamas, kai lenkų kultūrininkai - istorikai, informuodami anglosaksų ir prancūzų kultūrų visuomenę, darydavo sugestijų ir ateičiai. Istorikas profesorius I. I. Lappo, savo dešimtmečius trukusiose studijose apie tretįjį Lietuvos Statutą ir Liublino uniją yra atidengęs į Lietuvos ir Lenkijos valstybinius santykius tiesai artimesnę pažiūrą. Atskiruose stambiuose moksliniuose veikaluose jas yra originaliai tyrinėję du lietuvių istorikai (Dr. A. Šapoka ir Dr. K. Avižonis).

Vadinasi, Lietuvos valstybė ir po Liublino unijos ilgai išlaikė s a v a i m i n g ą tipą, ir veltui prieš šimtą metų, rašydamas devynių tomų Lietuvos istoriją, Teodoras Narbutas užbaigia sakiniu, „laužau savo plunksną ant Zygimanto Augusto grabo". Ano meto romantikai dar negalėjo tinkamai pažinti tų dviejų valstybių santykių. Jie nepastebėjo, pvz. kad iki 18-tojo amž. pabaigos respublikoje n e b u v o nei vieno organo, nei vieno dignitoriaus ar ministerio posto, kurio kompetencijos įgalintų į jį veikti abejose valstybėse. Tik po pirmojo padalinimo (1772) buvo įkurta bendra institucija — Švietimo įstaiga — Edukacijos Komisija, 1776 m. — Nuolatinė Taryba, 1778—92 veikė „Įstatymų Sargyba". Tada iš Lenkijos jau ėjo pastangos sukurti bendrą valstybę. Tos pastangos buvo atbaigtos 1791 gegužės 3 d. konstitucijoje, iššaukusioje reakciją ir Lietuvoje ir Lenkijoje (Targovicos konfederacija).

Toje Targovicos konfederacijoj susipynė Lietuvos savarankiškumo žymės su interesais Maskvos, kuriai buvo labai svarbu nugriauti gegužės 3 d. konstituciją. Vienas iš svarbiausių motyvų Targovicoje buvo, kad V. 3. d. konstitucija, panaikindama Lietuvos savarankiškumą, pavertusi ją paprasta Lenkijos provincija. Lietuvos generalinė konfederacija reiškė protestą, kad „lietuvių tauta, kuri su Lenkija yra surišta iškilmingu aktu, pasidarė tarytum užkariauta provincija, reiškianti ne daugiau, kaip pavergtieji kraštai, nes mato palaipsniui sulaužytas visas savo teises ir į Lenkiją perkeltas magistratūras. Vargas mums, jei ne patys savo likimą spręsime, bet pasidavę despotizmui, leisim svetimiesiems tą daryti . . ." (A. Šapoka, Lietuva ir Lenkija po 1569 metų Liublino unijos. Jų valstybinių santykių bruožai, 1938, 307 p.)

Nors tas atsišaukimas ir buvo inspiruotas Maskvos, tačiau jame atsispindėjo ir tos tendencijos, kurios tuo laiku gyvavo Lietuvos bajorijoje. Tiesa, toji Targovica buvo savotiškas reiškinys. Didysis taip vad. „Ketverių metų seimas" (1788—92) turėjo sustiprinti centro valdžią tame didžiųjų reformų laikotarpyje. Atrodė, kad kiekvienas tikras patriotas turėjo toms reformų pastangoms pritarti. Bet čia buvo kliūtis — Lietuvos v a l s t y b i n i s s a v a r a n k i š k u m a s. Todėl atsirado dalis lietuvių, reformų partijos šalininkų, kurie buvo linkę paaukoti ir dalį to valstybinio savarankiškumo. Užtat jo gynėjai, kovodami prieš Lietuvos įjungimą, tuo pačiu save statė į atsilikėlių, net išgamų padėtį. Lietuvos savarankiškumo siaurinimas atrodė griovimas visos ikitolinės tradicijos.

Vadinasi, ne tik 16-tojo, bet ir 17-tojo ir 18-tojo amž. Lietuvos-Lenkijos respublikos struktūra buvo federalinė ir perdėm dvilypė. O Lietuvos stambieji magnataididikai vis norėjo pabrėžti savo savarankiškumą. Kaip žinome, Lietuvai-Lenkijai netekus savo Gediminaičių dinastijos, kurios ryšiai su įvairiais valdovų dvarais ir kunigaikščiais buvo siekę iki pat Italijos ribų, 1572 m. prasidėjo renkamųjų karalių laikotarpis. Tada dviejų dinastijų priešingumai sudarė turinį dviejų amžių vakar. Europos istorijos. Tai buvo Burbonai ir Habsburgai. Tų dviejų dinastijų priešingumai reiškėsi gana akivaizdžiai ir per karalių elekcijas respublikoje.

Palaikydami santykius su priešinga dinastija, Lietuvos didikai vis sudarydavo karalių opoziciją. Kai lenkai rinko Henriką Valois, lietuviai palaikė Habsburgą Ernestą ir t. t. Norėdami nuspausti karaliaus įtaką kokie nors Pacai, Oginskiai ar Sapiegos pasirinkdavo sau vis priešingą dvarą. Jie būdavo, be kitko, nepatenkinti karalium, kuriam įtakos turėjo tik lenkai dvariškiai.

17-tojo amž. pusėje buvo jaučiama stipri „separatizmo" srovė, kuri paprastai kvalifikuojama magnatų nesantaikos ar neklusnumo vardu. Ir Lietuvos hetmano Jonušo Radvilos 1655 m. sutartis su švedais, n a i k i n a n t i uniją su Lenkija, negali būti vertinama kaip eilinė intryga.

Nors karus abi valstybės drauge vesdavo, bet Lietuva darydavo separatines paliaubas, kada lenkai tebe-

kariaudavo. O 1655 m. Radvila darė ne tik taiką, bet ir naują uniją, būtent su švedais. Ir kito karo metu, taip pat su švedais, vadinamajame Didžiajame šiaurės kare Lietuva laikėsi gana savarankiškai ir atskirai darė sutartis su Petru Didžiuoju.

Tiesa, šiaip jau lietuviai akivaizdoje vis gresiančio rusų pavojaus, nesiryždavo galutinai nutraukti unijos ryšio, nes buvo tikimasi pagalbos prieš stiprėjančią Maskvą, šėlstančius kazokus ir grėsmingus švedus. Bet iš kitos pusės reikia pažymėti, jog tas formalus unijos ryšys nebuvo gilinamas. O buvo jam statoma visokiausių kliūčių dar ir tada, kada pats gyvenimas suartino visuomenes, nors valstybių ir nesuliejo.

11. Rusijos užuomačios ir Lietuvos-Lenkijos padalinimas.

Lietuva, kaip ir Lenkija, 17-tajame amž. išvirto į „auksinių laisvių" respubliką. Karalių rinkimai buvo geriausia proga pasireikšti svetimoms įtakoms. Bet vakarinių Europos valstybių (Habsburgų ir Burbonų) įtaka nebuvo tiek pavojinga, kiek artimiausio rytinio kaimyno, turinčio tiek daug bendrų sienų su Lietuva ir pirmiausia pretenduojančio į stačiatikius, priklausančius tai pačiai etninei grupei.

Po laukiniškai destruktyvių ir respublikos jėgas labai alinančių kazokų maištų Ukrainoj (17-tojo amž. pusėje), lygiai kaip ir po nelaimingų karų su Švedija ir Maskva, 18-tojo amž. pradžiai buvo paveldėtas liūdnas palikimas. Didžiojo Šiaurės karo metu, dar labiau nusiaubusio ir sunaikinusio ypač Lietuvą, politinė rusų įtaka vis augo. Nuo 1717 metų ji nebepasiliovė egzistavusi iki pat respublikos galo.

Verta šia proga atkreipti dėmesį, kad jau labai anksti Rytų Ruropos istorijoje susitinkame su savotišku ir nelengvai suprantamu reiškiniu. Tai pastovi ir nesiliaujanti Rusijos ekspansija į vakarus. Keista! Žemės rusui visada turėjo pakakti. Juk jis paveldėjo arba įgijo sau tokius, tiesiog beribius, plotus rytuose ir Azijoje iki pat Vladivostoko. Bet jis istorijos bėgyje pastoviai vis veržėsi į Vakarus, į Baltiją.

Jau Algirdui Maskva skaitėsi toks priešas, prieš kurį jis žygiavo tris kartus. Nuo 15-tojo amž. galo latentinės Maskvos pavojus perėjo į aktyvią agresiją. Rytuose, anapus Dniepro, tolimose vasalinių rusų kunigaikščiukų žemėse, Lietuva neturėjo pastovių sienų. Todėl prasidėjo jos žemių trupinimas. Tuos beribius plotus apginti, siųsti ten iš tolimo Vilniaus pilių įgulas, apskritai organizuoti tų sienų apsaugą, buvo sunku. Tad per 16-tąjį amžių, pagrobusi Dniepro raktą Smolenską, Maskva grūmojo Lietuvai arba vis skverbėsi į vakarus . . .

Didelėmis pastangomis Lietuvos-Lenkijos valdovas Steponas Batoras buvo užtvėręs kelią Jono IV-jo (Baisiojo) agresijai prasimušti į Livoniją ir jūrą. Bet tos pastangos dar efektyviau atgimė Petro Didžiojo laikais. Tada prasidėjo apgalvota ir nuosekli politika, sistemingas spaudimas link vakarų. Tad ir Rzespospolitos atžvilgiu buvo vedama tokia linkmė, kad šioji nebepajėgtų sustiprinti centrinės, t. y. karaliaus valdžios, nebegalėtų, dėl Liberum veto teisės pagerinti tvarkos, ar sutvarkyti ir padidinti kariuomenės. Rusų caras ėmė ypač reikšti savo įtaką per karalių elekcijas.

Pagaliau tą apgalvotą politiką atbaigė Kotryna II-ji, privesdama prie Lietuvos-Lenkijos padalinimo, kurių pirmame ir trečiame dalyvavo ir Austrija, o visuose trijuose Prūsija ir Rusija. Toks žemių grobimas, didinimas savo valdomų teritorijų ir „dūšių" skaičiaus anais absoliutiškai kabinetinės politikos laikais buvo įprastas dalykas. Bet vis tik ir tada nebuvo randama teisės, kuria remiantis būtų buvę galima pasidalinti valstybę, teisės, kuria naudojantis rusai būtų galėję užimti Lietuvą. Čia tebuvo vienintelė teisė, būtent jėgos, kuri ir vėliau apsprendė lietuvių ir rusų santykius iki pat šiol.

Po pirmojo smūgio, t. y. po pirmojo padalinimo (1772), Lietuvoje ir Lenkijoje visuomenė praregėjo ir atgavo realybės pajautimą. Bet visokiais būdais iš kaimyno ėjo pastangos, besistengiančios nudelsti ar sunaikinti visų reformų bandymus. O, kai sprogdinant valstybę iš vidaus ir nuneigiant bet kokias jos kylančias sustiprinimo pastangas, po Targovicos konfederacijos buvo privesta prie antrojo Lietuvos-Lenkijos padalinimo, šis buvo išreikalautas elementaria jėga Gardino seime (1793).

Čia peršasi tuojau paralelė. Tas inscenizuotas seimas davė respublikos valstybingumui panašų smūgį, kokį lietuvių tauta iš tos pačios Maskvos patyrė už 147 metų, t. y. Kaune 1940 metų „Liaudies Seimo" scenoje. Šis seimas buvo toks pats nebylys kaip ir Gardino. Ano meto visagalė Kotryna turėjo savo įrankį. Brutalus ir su priemonėmis nesiskaitąs Sieversas, kai kuriais atžvilgiais priminęs 1940 metų polpredą Kaune Pozdniakovą, įbauginimui areštavo keletą atstovų, sunaikino kai kurių dvarus. Pats seimas buvo apstatytas kariuomene, o posėdžių salėje rusų karininkas pareiškė, jog atstovai tol negalės išsiskirstyti, kol nutars patį padalinimo pripažinimą. (Be kitko, jiems gulėti į salę buvo atgabenta šiaudų).

Istorija taip pat kartojosi, kai 1940 metų liepos mėn. 21—22 d. Liaudies Seimas, kuriame komunistinio teroro baimės akivaidoje neatsirado jokio protesto, vykdė Lietuvos prijungimą Sovietų Sąjungai. Tada visa Lietuva buvo užtvindyta Maskvos kariuomene (Pati Sov. Rusijos spauda pripažino, jog raudonajai armijai padedant buvo įvykdytas Baltijos kraštų įjungimas). Istorija taip pat kartojosi per naujas generacijas, jeigu dar palyginti Katrynos II-sios manifestą su 1941 metų propagandine deklaracija. Carienės manifeste buvo, be kitko, pasakyta, jog „iš Lenkijos susigrąžintos gubernijos, senos rusų žemės, turi būti rusiškos ne tik iš vardo, bet ir savo dvasia".

Lietuva ir Lenkija nesusitaikė su savo likimu, kuris joms buvo Gardino Seime formaliai neva „patvirtintas". Lietuvos Naugarduko generolas Tadas Kosciuška, pats ne kartą pasivadinęs lietuviu, atsistojo sukilimo priekyje. Įdomu, kad tam 1794 metų sukilimui prasidėjus, pulkininkas Jokūbas Jasinskis visai savarankiškai sudarė laikiną sukiliminę Lietuvos vyriausybę. Bet gen. Kosciuška užėmė centralistinę, t. y. antilietuvišką poziciją. Jis tą vadovybę likvidavo ir Lietuvos sukilimui vesti atsiuntė savus žmones. Šie mėgino atsiremti ir į lietuvišką liaudį, nes sukilimo pozicija Lietuvos bajoruose susvyravo. Tad sukilimo metu pirmą kartą buvo kreipiamasi lietuviškai į lietuvių valstiečius su asmeniškos laisvės pažadais.

Bet ir Kosciuškos sukilimo metu visgi buvo atsisakyta valdyti abi sujungtas valstybes iš vieno centro. Lietuvos reikalams tvarkyti buvo sudaryta vad. Centrinė Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės Deputacija. Ji buvo visai panaši į Lenkijos Vyriausią Tautos Tarybą. Tik joje nebuvo užsienio reikalų skyriaus. Charakteringa, kad net tokiais nepaprastais bei revoliuciniais laikais nebuvo galima aplenkti Lietuvos atskirumo tradicijų. Lietuvos bajorija tik ypatingai sunkiu momentu, veikiant pašalinėms jėgoms ir rūpindamasi savo privilegijų išlaikymu, buvo pasukusi abiejų respublikų suvienodinimo linkme. Bet kai tik pasitaikydavo proga, lietuviai senąjį dualizmą atstatydavo, nuosavos valstybinės organizacijos niekad neatsisakydami (A. Šapoka o. c. 317).

Kai sukilimas tuščiai pasibaigė tik didelėmis kraujo aukomis, Rusija pasiglemžė ir visą etnografinę Lietuvą, iki pat jūros, o prūsai užėmė kairįjį Nemumo krantą, vadinamą Suvalkiją. Tai skaitėsi tretysis padalinimas. Kada Vienos kongrese (1815) Rusija gavo iš Varšuvos kunigaikštijos sudarytą „Lenkų Karalystę", visa buvusi didžioji Lietuvos Kunigaikštija atsidūrė po rusų jungu. Bet ir Rusijos imperijos sudėtyje Didžiosios Lietuvos Kunigaikštijos žemės buvo išskirtos į atskirą administracinį vienetą.

Mistral

POKARINIAI NOBELIO LITERA-

Gabriela Mistral

Tuo metu, kai pasaulis draskėsi neapykantos beprotybėje, buvo žmonių, kurie, įsiklausę į save ir į didįjį gamtos balsą, su dar didesniu atsidėjimu vykdė toliau savo šventąją misiją — duoti pasauliui šviesių meilės pavyzdžių, kurie didingiau už gražiausius žodžius bylotų į moderniojo žmogaus sąžinę. Tiesa, tie meilės pavyzdžiai yra pasaulio šviesą išvydę po ilgo ir sunkaus kelio, yra atpirkti didele aukos ir savęs išsižadėjimo kaina, tačiau čia, tame laisvame aukos pasirinkime ir pilkos kadienybės didvyriškume, kaip tik ir slypi jų magiškoji galia. Ir pasaulis neliko jų balso neišgirdęs: pirmosios po karo Nobelio literatūros premijos paskirtos 1945 metais Čili poetei Gabrielai Mistral ir 1946 m. — vokiečių kilmės, bet jau įleidusiam tvirtai savo šaknis šveicarų žemėje rašytojui Hermannui Hessei.

Kas jie tokie?

GABRIELA MISTRAL

Jai paskyrimas Nobelio premijos už literatūrą eiliniam dvasinio pasaulio piliečiui buvo staigmena. Tokia staigmena, jog spaudos žmonės, gavę greitai telegrafu žinią, šokosi skambinti literatūros kritikams, recenzentams, žinovams, vartyti storiausias enciklopedijas, ieškodami apie ją žinių, bet niekas nieko nerado. Tačiau tai buvo jokia naujiena tiems, kurie apie tai išmano. Vienas iš tokių aiškiaregių, seniai dar prieš premijos paskyrimą „atradęs" naująją laureatę, buvo didysis prancūzų žodžio meistras Paul Valery, pristatęs ją savo krašto ir pasauliniams literatų sluogsniams. Paskiau, paskyrus premiją, apie Mistral buvo tiek prirašyta, jog čia tesinori duoti tiktai kondensuotą apie ją žodį — Valery žodį.

Kažin ar kas būtų ėmęsis pareigos pristatyti skaitytojams — rašo Valery, — autorių, kuris būtų toks tolimas nuo visų polinkių, idealų ir įprastų formų, priimtų laikytis kalbant apie poeziją. Tačiau nieko nepadarysi: tai yra išraiška dvasios, kurią suformavo seniausioji literatūrinė Europos tradicija, išskleidusi vešlų žiedą anapus vandenyno. Žmogus negalėtų gyventi savo gyvenimo, jei jis neįstengtų išgyventi nesuskaitomos daugybės kitų, savo pagrindu skirtingų būties formų. Ir Valery prisipažįsta, kad, jei būtų susidariusios kitokios išorinės aplinkybės, netenka abejoti, ir jis pats savo veikalus būtų parašęs kitokius, negu iš tikro dabar juos turime. Išgyvenęs tokių skirtingų būties lyčių, žmogus, težiūrėdamas į kitus, ir pats į save gali geriau įžvelgti.

Žvelgi tada — ir nustembi, lyg laimės švystelėjimą išvydęs. Tokiu tyru, lyg krikštolas, žybtelėjimu suspindi kad ir garsusis Mistral eilėraštis apie motiną ir sūnų, kur autorė papraščiausiu minties kondensuotumu duoda tiesiog retą poezijos deimančiuką.

Valery sakosi turėjęs garbę Mistral pažinti per tuos suėjimus, kur susirinkę visokiausių pasaulio tautų žmonės mėgino kurti vieną — žmogaus dvasios — tautą; tai buvo bandymas, kurio reikėjo imtis, bet kurį anksčiau ar vėliau ateityje turi ištikti nepasisekimas — dėl to, kad, šiaip ar taip kalbėsim, žmogus ir dvasia turi per daug priešybių, ir tokios tautos sukurti iš tikro neįmanoma. Tuose susirinkimuose ponia Mistral atstovavo savo kraštui su tokiu grakštumu ir paprastumu, jog sukėlė simpatijas ir pagarbą visų, kurie tik dalyvauja rašytojų veikloje. „Aš puikiai jutau, — pasakoja Valery, — kad joje darniai jungiasi tokie būdingi poetišką prigimtį turintiems žmonėms budrumas su svajingumu, visiškas nesidomėjimas aplinkiniu pasauliu ir staigus į jį įsiveržimas, tačiau turiu prisipažinti, kad aš tąsyk apie jos kūrybą dar nieko nežinojau; teko palaukti, kol pasirodė vertimas, jei iš viso yra galimas koks nors poezijos vertimas į svetimą kalbą ir ką jis iš tikro iš tos poezijos vertime palieka. Toks teksto perdirbimas, reikia pripažinti, yra labai rimtas, o kartais net mirtinis ėjimas, nes čia iš esmės tenka išgauti tą patį įspūdį, kurį duoda originalinis tekstas, visai kitokiomis priemonėmis. Tokie bandymai nėra be perspektyvų, jei tenka versti prozą, bet su eilėmis — turint galvoj dėsnį, jog forma yra esmingai neatsiejama

---

Tiek galima paskubomis pasakyti apie valstybinės sąmonės išsilaikymą iki 18-ojo amž. galo. Tai faktai ir trumpa jų interpretacija.

Po rusų jungo prasideda nauji ženklai. Vilniaus universitetas, lituanistinis sąjūdis, du sukilimai (1831, 1863), baudžiavos panaikinimas — vis tai veiksniai, kurie senojo tipo valstybinę sąmonę pamaž transformuoja į tautinę.

Spaudos uždraudimas ir knygnešių kova ją galutinai subrandina, akivaizdžiai parodydama politiniame lietuvių visuomenės išsidiferenciavime, didžiajame Vilniaus Seime. Pagaliau toji tautinė samonė pereina į naujos išraiškos valstybinę sąmonę, besireiškiančią vasario 16-sios aktu. O jis skelbė jokiais pažadais niekam nesuristą Nepriklausomą Lietuvą.

ir Hesse

TŪROS PREMIJOS LAUREATAI

nuo turinio — visai kas kita. Kaip taisyklė, tokiais vertimais netenka džiaugtis..."

*

Ponia Mistral yra čilietė; iš tėvo paveldėjo baskišką kraują, iš motinos pusės — yra čiabuvių palikuonė. Išsyk ji dirbo mokytojos darbą, paskum važinėjo su įvairiomis misijomis po užsienį, galiausiai ėmėsi diplomatinio ir konsularinio darbo. Toji veikla apima tą jos buities dalį, kur neįmanoma atsidėti didžiam vidaus uždaviniui. Tuo tarpu kita jos buities dalis pasireiškė kūriniais, kuriais imama vis daugiau ir vis plačiau domėtis, kurių vardas su laiku nuaidi po visą Pietų Ameriką ir galiausiai laimi visą Europą.

*

Pirmąjį jos eilėraščių tomo padarytąjį įspūdį galima palyginti su tuo efektu, kai žmogus imi ir nelauktai sutinki visiškai svetimą ir nepažįstamą, bet iš esmės vertingą būtybę, tokią nuostabią, kaip gamta, kuri mums įrodo turinti daug daugiau ir įvairesnių buities formų ir vertybių, nei mes galime išsyk tikėtis. Aš sakau gamta todėl, kad niekas negalvotų, jog tas svetimumas remiasi kokiais nors išoriniais efektais arba literatūriniais keistumais. Ne. Gabrielai Mistral nė į galvą neateitų ką nors savo eilėraščiais stebinti; ji nespekuliuoja atsitiktiniais idėjų sąryšingumo efektais nei palaida bala, kurią galima įprastinėmis kalbos formomis išlieti ant popieriaus — juk jis kantrus, ne:ji kuria tiesiai iš tos medžiagos, kuri pasirodo tikra, kokia iš tikro ji ir yra, — sudarydama nepaprastą įspūdį esmingiausiai organiško ir gyviausiai pajausto gyvenimo.

*

Ši moteris apdainuoja vaiką, kaip dar niekas prieš ją nebuvo jo apdainavęs. Juk tiek poetų kalbėjo apie mirtį — ją gyrė, peikė, keikė, jai prisiekdinėjo, pažinę meilės aistrą, bet nedaugelis iš jų, atrodo, mąstė apie tai, kaip iš gyvos būtybės kyla kita gyva būtybė. Ta giliausia išvidinė sąsaja (amžinai neišsemiamas senosios religinės tapybos motyvas) sudaro pagrindą beribiam jausmui. Ponia Mistral paprasčiausiu ir kondensuočiausiu būdu išreiškia gyvenimo jausmą. Jos „K r a u j o d a i n o j" glūdi tiesiog fiziologinė mistika, kur skaistus motinos jausmas išsiveržia krištoline lyrinių ir realistinių sąvokų srove: toji motina jaučia pulsuojant savo pačios kraują naujagimy, tyliai snūduriuojančiame su „pieno ir kraujo skoniu..."

L o p š i n ė j d a i n o j, pavadintoj „M i e g o k", išsakomas visas dviejų būtybių — supančios ir supamosios — švelnumas. Motinos sieloj pražysta didelė svaja — jai ima rodytis, tarytum ji su lopšine migdytų visą

Hermann Hesse

visatą, kuri ją apsiaučia iš visų pusių ir susilieja" su jos kūnu ir visais penkiais jos jutimais."

Toliau norėtųsi atkreipti dėmesys į seriją eilėraščių, pavadintų „P a s a k o t o j a a p i e p a s a u l į". Juose vaizduojama motina, pasakojanti sūnui apie įvairias žemės grožybes: apie orą ir vandenis, apie kalnus ir šviesą... Tik skaitykime, su kokia ji meile aprašo vandenį, „šventąjį vandenį, mums mojantį savo putomis", apie „gyvulius, atėjusius pasaulio papuošti", kokį himną gieda Kolumbijos slėniui, pilnam „mėlynų pasiutusių plaštakių", plevenančių po orą, lyg baltapūkiai giedri debesėliai.

Dar vienas dalykas tarytum kristalu iš tų jos eilėraščių įsirėžia į sąmonę — ne, ne motinos jausmas, bet tokie paprasčiausi dalykai, kaip duona, druska, vanduo, akmuo — kaip juos poetė vaizduoja. Ir jie yra tarytum gyvi ir organiškai su autore suaugę — kaip tie motina su sūnumi, kurie visą laiką jaučiasi esą viena būtybė, nors ir dvi, skirtingas formas turinčios. Taip ir čia — kai į juos taip žiūri, tada ir tie svetimi kūnai, su kuriais mums tenka susidurti, nebėra jau tokie svetimi...

Tas su medžiaginiu pasauliu artimumas ir į jį įsijautimas juntamas visuose Mistral veikaluose, tik jis vienur ryškiau iškyla į viršų, kitur ne taip aiškiai, bet vis tiek nerasime nė vieno eilėraščio, kur nebūtų paliesta daiktų esmė. Ir šitas jos kalbėjimo būdas — p e r e s m ę — man daugiau pasako, nei kuris nors kitas, negu atsitiktinės jų lytys. Kalno pavidalas man mažiau pasako negu akmuo, iš kurio jis sudarytas, ir gėlės esmė yra malonesnė negu jos išorinis paveikslas.

Todėl tiesiog su malonumu skaitai tokias eilutes, kur autorė rašo: „Aš paliečiau snaudžiančius vandenis." Daugely eilėraščių kalbama ir a p i e d u o n ą, ir tai yra vieni iš pačių gražiausių knygos puslapių."

Savo pastabas Valery baigia nurodymu, kad ši išsyk pažiūrėti tokia svetima, bet iš esmės tikra ir didžiai vertinga poetė tėra maža skolinga literatūrinėms Europos tradicijoms, nors ir rašydama viena iš jos kontinento kalbų, kadaise davusių tiek daug didingų Europai šedevrų. Akys pačios krypsta į Lotynų Ameriką, kur kraunasi naujas dvasinių turtų lobynas, galįs nuo Europos atitrūkti, bet vis dėlto to nedarąs — ir kurios laboratorijoje galės susikristalizuoti mūsų kūryba ir mūsų idėjos. Tai turint galvoj, Gabrielos Mistral poezija, kupina vidaus šilimos ir laukinio, nepažaboto grožio, bet, iš kitos pusės, prisisunkusi giliausios pasaulio daiktų esmės, darosi ypačiai vertinga ir aktuali.

HESSĖ

Hessė kaip žmogus

Apie jį kaip žmogų duoda pluoštą būdingų žinių André Chastain Paryžiuje leidžiamam savaitrašty „Les Nouvelles Littéraires".

Hessė žinią apie paskirtąją Nobelio premiją gavo vienoje klinikoje netoli Züricho. Tas beveik jau 70 metų senelis dabar smarkiai serga, todėl jo buvimo vieta stropiai saugoma nuo visokių nereikalingų akių. Dėl senatvės ir pats vos mato. Todėl gyvena tyliai, nuošaliai, pasitraukęs į įprastąją didžiųjų žmonių vienatvę. Jei ką apie jį žinome, tai tik nebent iš jo knygų arba iš jo artimiausių draugų. Pereitais metais jam buvo paskirta Goethės premija, šiemet — Nobelio. Jeigu norite, štai pora datų reikšmingesniems jo gyvenimo faktams pažymėti:

Gimė Hessė 1877 m. birželio 2 d. Calwuose, nedidutėj Würtembergo vietovėje. Estijoj dirbusio misionieriaus sūnus, visą gyvenimą neatitrūkęs nuo misijų ir savo akis gręžęs į Indiją, kur jo tėvas praleido didesnę savo gyvenimo dalį ir kur jis pats visą laiką ieškojo gyvenimo išminties. Indija kvepia ir pirmieji jo eilėraščiai, romanai: Peter Kamenzind (1904), Unterm Rad (1905) ir kt., jį veikiai išgarsinę visame vokiškai skaitančiame pasaulyje. Turi studijuoti Tiubingene teologiją, bet ją meta, pasidaro knygų, tų mylimų knygų pirklys išsyk Vokietijoje, paskum Baselyje, bet, negalėdamas atsispirti Indijos šauksmui, nesulaukęs nė 30 metų, iškeliauja į Rytus. Ten susipažįsta su jų poetais ir mąstytojais, ištiria jų filosofijos pagrindus ir į viešumą išeina tų kelionių rezultatu — įstabia knyga, pavadinta „Siddartha". Pirmojo pasaulinio karo išvakarėse grįžęs į Europą, įsikuria Berne, ten visokiais būdais padeda savo internuotiems tautiečiams ir, 1921 m. priėmęs šveicarų pilietybę, pasitraukia į didingą kalnų ir ežerų vientulybę nuostabiajame Tesine, prie Lugano ežero, Montagnolos bažnytkaimy.

— Koks jis kaip žmogus?

— Jis yra idealistas ir labai mėgsta vienatvę, — pasakoja vienas iš artimiausių jo bičiulių. — Jo gyvenimas yra nepaprastai paprastas — tai gyvenimas paprasčiausio žmogaus, kur vis dėlto neapsieinama be tam tikro griežtumo. Vedė tris kartus, antrą kartą susituokė su romaniste Lisa Wenger. Be Indijos, yra apkeliavęs Vokietiją, Austriją, Prancūziją ir Italiją, kurią jis puikiai pažįsta kaip savo penkis pirštus. Apdovanotas retais meniniais gabumais ir labai mėgsta tapybą; prieš keleriųs metus buvo suruošęs savo akvarelių parodą, kurią rodė tiktai savo artimiausių bičiulių ir pažįstamų rateliui. Karo metu pats iliustravo kai kurias savo knygas, gautąjį už jas pelną paskirdamas Raud. Kryžiui.

— Kaip su politika?...

— Hessė niekados politikoj nedalyvavo ir jos nemėgo. Jis nenori kištis į politinius ginčus. Iš esmės yra didelis taikos mylėtojas, nekenčiąs visokio fanatizmo, vistiek, iš kurios srovės ar partijos jis eitų. Būdamas Vokietijos pilietis, aktyviai kovojo su vadinamąja pangermanizmo mintimi — tiek politinė, tiek literatūrinė. 1914 m. lapkričio 3 d. jis paskelbė „Neue Züricher Zeitung" laikraštyje straipsnį, pavadintą „O draugai, tiktai ne tokiu tonu", kuriuo šaukė Europos menininkus ir mąstytojus nepasiduoti karo beprotybei. Straipsnis sukėlė baisų nepasitenkinimą Vokietijoje ir Austrijoje, ir žymusis kūrėjas buvo apkaltintas, kad tuo būdu išdavęs savo tėvynę... Karui jis skelbia karą ne tiktai proza, bet ir savo poezija, kiekviena proga iškeldamas palaimingo taikos gyvenimo vertę.

Toks drąsus žodis suvedė jį į artimą draugystę su žymiuoju prancūzų rašytoju Romainu Rolland'u. Tas savo veikale „Dėl triukšmo" taip jį pagerbia: Jis iš visų vokiečių poetų rado patį kilniausiąjį žodį ir vienintelis šiame demoniškame kare pasielgė taip, kaip tegalėtų pasielgti nebent tiktai Goethė, ir tai turi būti įskaityta į nuopelnus šveicarų žemei, priėmusiai jį kaip svečią ir galiausiai net suteikusiai jam sūnaus teises.

Be abejo, jį smarkiausiai puolė kariai, nors ir vokiečių socialdemokratai niekad juo absoliučiai nepasitikėjo, nes jam buvo aišku, kad Weimaro respublika, tokiais keliais eidama, ilgai neišsilaikys. Jis buvo įsitikinęs, kad pikto pradus reikia laikyti pažabotus ir kad naujoji, iš karo išėjusi karta nusisuks nuo nacionalizmo. Jis ilgai, ilgai laikėsi tos vilties kibirkštėlės, bet po 1933 m. pasidarė aišku, jog Vokietija rieda į bedugnę.

Ir toji bedugnė kartą prasivėrė. Rodos, nėra reikalo aiškinti, jog Hessė su nacių Vokietija neturėjo nieko bendro. Prieš kiek laiko savo draugams Vokietijoje jis paskelbė atvirą laišką, įrodinėjantį, jog nacionalizmo daigai pasirodė jau 1914 metais. Vokietijos ateitį jis vaizduojasi juodomis spalvomis, nes nors nacių režimas ir žuvo, tačiau jų sukurtas palikimas dar neišnyko. Jai atneš naują renesansą nebent tie nedaugelis jaunų žmonių, kurie dar neapsikrėtė nacizmo bacilomis. Savo pažiūras apie šio meto degančias problemas Hessė yra išdėstęs savo „Politiniuose svarstymuose".

Jo kultūros platumas ir įvairumas uždėjo Hessei kosmopolito antspaudą. Jis yra domėjęsis ir gilinęsis į visokias literatūras. Imkime kad ir prancūzus. Apie jų rašytojus jis visuomet kalbėdavo su nuostaba, pirmoj eilėj lenkdamas savo galvą prieš jų klasikus; tik paskui ateina eilė tokio Balzaco, Romaino Rolland'o... Naujosios prancūzų rašytojų kartos Hessė veik nepažįsta, nes pastaraisiais metais, dėl susilpnėjusių akių, negalėjo veik nieko skaityti.

Be abejo, jis mėgsta ir rusus: Tolstojų, Dostojevskį, Gorkį, tačiau, nepaisydamas visos jiems reiškiamos pagarbos, jis nepabūgo 1918 m. atvirai paskelbti, koks rusų sielai gresia pavojus, kuris gali po Didžiojo karo pasireikšti tam tikru slaviniu, daugiau ar mažiau Dostojevskio įtakai pasidavusiu misticizmu. Iš skandinavų rašytojų jam ypačiai prie širdies Selma Lagerlöf. Nemažą įtaką Hessės kūrybai ir galvosenai yra padarę didieji Rytų filosofai — indų ir kinų.

— Kokie jo didžiausi literatūros draugai?

— Jis buvo pažįstamas su visų kraštų plunksnos žmonėmis, tačiau su Spitteleriu, Thomu Mannu ir Romainu Rolland'u jį sieja ypačiai tamprūs draugystės ryšiai. Ypač su pastaruoju, su kuriuo jis nuolatos susirašinėdavo.

Klausiate, ar jo veikalai pažįstami ir nevokiškai kalbančiai visuomenei? Jei imsime, pvz., Prancūziją, tai ten jie turi išsivertę jo tris veikalus: Siddarthą, Demianą ir Stepių vilką.

Karo metu jis parašė pažmetiną dviejų tomų veikalą „Das Glasperlenspiel". Nuo to laiko daugiau

jo veikalų nebepasirodė. Kiekvieną kartą, baigęs kurią iš savo knygų, jis paprastai sako: tai mano paskutinė. Tačiau tokių „paskutinių" yra buvę jau ir daugiau...

Hessė poetas

Jam didžiausia gyvenimo išmintis yra gyvenimo paprastumas: gyvenk gyvenimą tokį, koks jis yra. Todėl užsidėjęs keleivio veršenikę ant kupros, jis ir traukia į pasaulį, klausinėdamas ką kalba kuprelis ar luošis, kurie jam yra didžiausi išminčiai, įsiklausydamas į didžiąsias gamtos ir sielos paslaptis, subrandintas tyloje ir vienatvėje, negalėdamas atsidžiaugti, kaip mėlyno dangaus platybėse virva vyturiai ir už tūkstantmečio dulkių sluogsnio šviti nuostabus krikščionių, indų ar kinų šventųjų raštų išminties perlas. Jo poezija skamba kaip muzika. Net daugiau: tai ne tik muzika, bet tapyba muzikoje arba muzika tapyboje. Tai, sakytumei, mūsų Čiurlionis poezijoje — su visa savo daiktų esme, paprasčiausiomis lytimis spontaniškai trykštančia grožio malda ir nuostabia simbolikų kalba apie slypinčią už regimų simbolių didžiąją realybę.

„De la musique avant toute chose" sako didysis jo pirmtakas Paul Verlaine, taip sako ir jis pats. Visa čia alsuoja švelnumu, išvidiniu ritmu, jį skaitydamas, rodos, girdi čiurlenantį kalnų upelį ar regi besisunkiančias pro langą vakaro sutemas. Jo didieji draugai — romantikas Eichendorffas, Achimas von Arnimas, Tieckas, o ypačiai mėlynosios gėlės autorius Novalis. Ir Hessės romantiška siela, linkusi už paprastučių simbolių ieškoti didžiosios daiktų prasmės, yra įsiklausiusi į nesibaigiančią vidaus melodiją, kai kuriais savo poezijos deimančiukais pasiekiantį tokį nuostabų skambumą ir muzikalumą, kokį yra davę vokiečiams nebent tiktai Goethė ar Schilleris. Ir ta žymė perdėm eina per visą jo poeziją, ypač ryškiai iškildama jo didžiuosiuose veikaluose „Klein und Wagner" ir „Siddartha". Muzikos ir tapybinio vaizdo grožio yra tiesiog prisigėrę jo „Malda grožiui", „Vakaras kaime", Meilės epigrama Elžbietai, „Vienai mergaitei", gal pats brandžiausias ir mieliausias iš visų jo meilės eilėraščių. Arba kad ir visas poezijos ciklas, skirtas praeičiai, tam mūsų būties lakumui aprašyti, gyvenančiam sieloje paskum tiktai šiltais prisiminimų vaizdais. Tos jo praeičiai apdainuoti skirtos giesmės trykšta iš pačių giliausių žmogiškojo Aš sferų, tai, sakytumei, skambanti pati žmogaus siela. Hölderlino brolis žino, kad lyrikui magiškas, rasi, vienintelis žodis yra „myliu". Tačiau tas „myliu" neturi būti atitrūkęs nuo sielos, — šiaip jis skambės tuščiu, šaltu aidu, bus kaip salioninė gėlė, tiesa, graži pažiūrėti, bet tokia šalta, šalta ir bekraujė, nelyginant Flaubert'o „Madame Bovary". Tapybiniai, plastiniai polinkiai Hessės poeziją dar daugiau subrandina ir išryškina, padaro ją reljefingesnę, gilesnę, iš romantiškųjų platumų pavėdėdami simbolikų gelmėsna, kur už regimų vaizdų ir simbolių slypi nujaučiamas kur kas didesnė realybė, pats esmingasis ir gyvastingasis sielos koncentratas. Tokie yra jo pirmoj eilėj eilėraščiai iš „Krizės" metų, „Išganytojas", „Poetas", o ypač „Kiniška".

Hessė mąstytojas

Hessė yra ne tiktai menininkas, nors jis menininko tipą duoda tyresnį, poezingesnį, koncentruotesnį negu Goethė: jis yra taip pat mąstytojas, religinis ir filosofinis mąstytojas. Tatai ypač aiškiai matyti iš jo prozos veikalų, pasirodžiusių po 1919 m.: „Klein und Wagner", „Siddarthos", paskum jo „Kurgast", „Stepių vilko", retu abstraktumu, bet tokiu mielu ir įdomiu pasižyminčios „Kelionės į Rytus". Tai yra ne tiktai poezijos veikalai: tai yra drauge minties ir tikėjimo kūryba.

1922 m. Romano Guardini išleido savo „Liturgijos dvasią", kur liturgijai priskiriama žaismo žymė. 1933 m. Buytendijkas parašė veikalą apie „Žaismo esmę ir prasmę". Huizinga 1939 m. davė „Homo ludens", o 1940 m. Gerhardas Kujava pasirodė su retu grožiu ir išmintimi pasižyminčiu „Žaismo kilmė ir prasmė". Paskiausią šitų žaismo veikalų grandį įpynė Hessė savo „Glasperlenspiel", minties romanu, kur paprastais magister ludi J. Knechto gyvenimo vaizdais ieškoma didžiosios išminties: visokio gyvenimo paskutinės prasmės, visatos sąrangos centro ir tikrojo, kaip St. Šalkauskis pasakytų, pilnutinio žmogaus paskirties, jos tobulo atbaigimo. Knechtas įsiklauso į pasaulio visatoj skambančią melodiją, girdi joj aidintį gyvenimo šauksmą ir mato aiškią pasaulio dvasios valią. Tai yra aiškus prie dvasios prisipažinimas ir jos išpažinimas, skelbimas tikro ir gilaus pamaldumo, pasireiškiančio ištikimumu vidaus likimui ir besąlygine pagarba kiekvienai Dievo dovanai.

Hessė daug kur keliavo, kalbėjosi su daugybe žmonių, paprastuolių ir išminčių, ėjo Rytų filosofų, indų budistų, jogų, bramanų keliais, stengėsi atspėti šv. Pranciškaus Asyžiečio, Povilo Apaštalo ir krikščionybės šulų gyvenimo paslaptį — tikro gyvenimo, esmingiausio savo būtimi, atskleidžiančio visą kirbynę jo niuansų. Ir jis po to ilgo tyrinėjimų, savistabos ir realios gyvenimo praktikos kelio suprato, kad didžiausia gyvenimo išmintis ir dovana yra gyventi gyvenimą tokį, koks jis yra. Tos jo gyvenimo išminties negalima įsprausti į kokias konkrečias etines normas, bet jis to, kaip poetas ir kūrėjas, ir nesistengia duoti: jis kalba poetiniais, plastiniais, muzikiniais vaizdais, už kurių slypi gili mintis — pasaulio poliariškumo, kur ne tiktai gera, teigiama, bet ir gyvenimo šešėliai turi gilesnę, paslėptą prasmę — yra lyg pakopa į tobulesnę buitį. Jam gyvenimas nėra joks išskaičiavimas ir jokios matematinės formulės, bet tai — stebuklas. Iš visų Dievo dovanų pati didžiausioji yra gyventi, o pati didžiausioji išmintis — gyventi paprastai, taip kaip gyveno Pranciškus Asyžietis, kaip gyvena lauko lelija ar sunkios nuodėmių naštos prislėgtas latras, savo kančia garbinęs Visatos Viešpatį, klupęs ir vėl kėlęsis ir už visų tų daiktų bei įvykių uždangos girdįs skambančią sferų muziką ir regis nematomo Viešpaties ranką. Bet tai, kaip pažymi gal pačią gražiausią poetui pavaizduoti skyręs savo studiją Jean Paul, nėra hegeliškas pasaulio visatos supratimas, kur blogis būtų neišvengiamai reikalinga gėriui pasireikšti sąlyga. Ne. Tiek jo „Siddartha", tiek kupinas poezijos „Sichenkäs", tiek „Glasperlenspiel" duoda kitokį pasaulio supratimą. Čia ypačiai iškeliama didelė pagarba žmogui. Žmogaus dvasia stengiasi nuolatos tobulėti ir pasiekti pažinimo viršūnę. Tas pažinimas eina per klaidas ir per mirtį. „Nebūties apsvaigime gyvenimas yra begalinis, ir kartumas yra saldus, o dvasia tyra" dainuoja Paul Valery savo „Le cimetière marin". Tačiau ir tokiam pasauliui Hessė skelbia didįjį įsakymą: būk žmogus, visur ir visados būk žmogus — dvasios žmogus. Tas dvasinis žmogaus instinktas, mistinis gyvenimo paprastumo supratimas, sudaro visos Hessės pasaulėžiūros branduolį. Ją sunku įsprausti į kokius nors aiškius pažiūrų, srovių ar konfesinius rėmus. Bet tai jam ne tiek rūpi: jam svarbiausia — paprasčiausiais vaizdais, skambiais lyg muzika ir reljefingais lyg tapybos paveikslai, duoti tokio nepaprasto ir kartu paprasto, tokio mielo ir brangaus gyvenimo vaizdą — vis tiek, ar jis bylotų apie Narcizą ir Goldmundą, ar apie jogų „didžiąją gyvenimo tiesą", ar apie luošio, bet tokio žmogaus! varganą kelią. Skaitai juos, mąstai, gėriesi — ir negali atsigėrėti. Ne tik dėl to, kad tai nuostabi poezija, bet ir dėl to, kad tai yra nuostabi giesmė, kupina vidaus šilimos ir tyriausio žmoniškumo, — giesmė apie žmogų. Paprastą, paprasčiausią.

A. P—nis.

Denis de Rougemont

EUROPA SERGA

1946 m. rugsėjo m. Ženevoje buvo intelektualų konferencija, kurios svarstymų objektą sudarė Europos idėjos išryškinimas. Tarp kitų žymių kalbėtojų (Benda, de Salis, Spender, Jaspers) buvo ir šveicaras filosofas de Rougemont, kurio pareikštos mintys čia kaip aktualios ir paduodamos, nors ne su visomis jomis galima iš esmės sutikti.

Visi turime sutikti, kad Europa serga. Pirmas įspūdis, kurį gauname ją analizuodami, galima nusakyti šiais žodžiais: ją stebėdamas, jauti, kad ji pralaimėjo karą.

Militariškai Hitleris ir jo bendrininkai karą pralaimėjo ir žuvo, tačiau kovos metu savo priešams jie uždėjo tokį antspaudą, kuris vertas pergalės. Tai fatališka! Įsivaizduokite du besispešančius: vienas brutalus, kitas džentelmenas. Nors laimi džentelmenas, tačiau jį sunku beatpažinti: veidas sudaužytas, drabužiai suvelti. Nors fiziškai brutalusis pralaimėjo bet pats brutalumas triumfuoja.

Panašiai atsitiko su Hitleriu ir demokratine Europa. Ne tik griuvėsiai ir skurdas žymi jo kelius. Kova su tomis pikto jėgomis, kurias jis buvo įkūnijęs, pažadino tas jėgas mumyse pačiuose.

Europa formavosi judeo—christianizmo, graikiškos pažiūros į individą, romėnų teisės, objektyvios tiesos kulto ir antinacionalizmo dvasioje. Hitleris tuo atžvilgiu reiškė visa, kas priešinga tam, jis atstovavo antieuropą. Iš tikrųjų tai reiškė antikrikščionišką, antisemitinį, nacionalistinį ir policinį siautėjimą, teisės ir asmens teisių paneigimą, žmogaus supartinimą, melagystės ir išdavikiškumo techniką, elito vertimą garbinti vadą, tai reiškė visišką egzistencijos supolitikinimą. Hitleris sumuštas, jo kūnas sudegė. Tačiau liko beveik viskas, išskyrus Hitlerį. Visa tai, kas buvo naciuose, šiandien atgyja mumyse, mūsų papročiuose, gal būt ne taip gaivalingai, gal būt ne taip ryškiai, bet nemažiau pavojingai.

Karas toli gražu nesustabdė Europos dechristianizacijos proceso. Per racionalistus, marksistus, kapitalistinę ir buržuazinę dvasią, per rusų revoliuciją ir hitlerinį režimą jis reiškiasi visu platumu šiandien mūsų akivaizdoje. Reikia laikyti visiškai dingusia iliuziją, kad Europos ir krikščioniškumo sąvokos yra identiškos. Ir masės, ir elitas išsprūdo iš Bažnyčios rankų. Jos tetiki tik šiuo pasauliu, tik šiuo gyvenimu, tik kinematografiška laime—arba tik policinės inkvizicijos įvestu teisingumu, diktatūra su liaudiška iškaba, masine, pagal grafiką apskaičiuojama likvidacija.

Vos išsilaisvinusios iš religinių dogmų, tos masės galvotrūkčiais pasiduoda partijos dogmų vergijai. Tai, ką prakišo religija, visa tai laimėjo politika. Nuostabus išsilaisvinimas! Verta smarkiai pabraukti, kad šių dienų fanatizmas nėra religinis, bet politinis. Nuomonė, kad tikslas pateisina priemones, pasidarė jau leniniška, fašistinė. Veidmainystė taip pat perėjo į kitą lagerį. Tartiufas šiandien nėra pamaldus, jis net nėra iš dešinės, bet iš kairės arba „eina pagal liniją".

Daug kur rašytojai ir mokslininkai palaikauja partijai, kaip kadaise Descartes pataikavo Bažnyčiai, kad išvengtų, kaip jie sako, didelių nemalonumų. Nors intelektualų konformizmas nėra naujas, tačiau nauja yra, kad tie, kurių pareiga būtų kovoti su tuo, praktikuoja tokį konformizmą, Be reikalo ta intelektualinė menkystė ir bailumas puošiamas liaudies meilės, revoliucinės disciplinos, antifašizmo vardais. Vardan tikėjimo ir teisybės pasisakymas prieš tai reiškia pasisakymą prieš proletariatą, kiekviena kritika pavadinama reakcija.

E u r o p o s r e z i s t e n c i j a, nuostabus sužeistos laisvės prasiveržimas, mūsų akyse išsigimsta. Nė vienas rezistentas tam neprieštaraus. Išliko ne geriausi, bet blogiausi pogrindinės kovos būdai: melagystė, o ne pasiaukojimas, surištas su gyvybės rizika, spekuliacija, o ne savitarpinė pagalba, partinai įskundinėjimai, o ne šventos vienybės santvarka. Visa tai — nugalėtųjų laimėjimas prieš nugalėtojus.

A n t i s e m i t i z m a s siaučia net ir kaimuose, kur jau nuo viduramžių buvo pamiršta žydų problema. Atrodo, kad pats pragariško blogio sunaikinimas neturėjo kitų vaisių, kaip visur jo židinių pasirodymą.

N a c i o n a l i z m a s, toji romantiška Europos liga, siaučia. Jis vienas, nežinau kodėl pridengtas tradicijos vardu, nors jam tiktų kaimiško ir naiviai makiaveliško jausmo vardas, palaiko tarp mūsų nepasitikėjimą, amžinus ginčus, absurdiškai tuščią lokalinį patriotizmą, vizų užtvaras, išpūstus muitų mokesčius, mažiau ar daugiau atvirą cenzūrą ir žlugdančius gynimą biudžetus. Kraštai, kurie negali aprengti savo deportuotųjų, sugeba gaminti uniformas ir svarsto karinių papuošalų spalvas, kai tuo tarpu atominė bomba ties Bikini per vieną sekundę pakeičia net okeano spalvą.

Ir ne tik artimo karo, bet ir ginkluotos revoliucijos idėja dėl mūsų apsileidimo laikoma fatališka.

Štai kas mums ruošiama tiek iš dešinės, tiek ir iš kairės su tuo kurčiu ir aklu skrupulatiškumu, su kuriuo bepročiai, neatsižvelgdami į realybę, tvarko savo mažus reikalus.

Rytojaus karo Europoje atveju bus kariaujama vardan demokratijos prieš liaudį, liaudies vardu prieš laisvę, turiu galvoj-Proletariato Diktatūros vardu prieš Kapitalo Laisvę, t. y. vienos netvarkos vardan prieš kitą, prietarų prieš burtus, keleto laikančių save neklystančiais prasikaltėlių vardu prieš kitus prasikaltėlius, kurie sakosi geros valios esą!

Ką veikia tuo tarpu elitas? Jų pareiga būtų demaskuoti blogį, nustatyti jo priežastis ir surasti vaistus. Jų balsas tegirdimas tiek, kiek jie kalba per iš valstybės ar valdžios paskolintus garsintuvus, radijo ir spaudą. Dėl to jie turi prisitaikyti, „eiti į koja", neturi praspruktl nieko, kas neturėjo būti pasakyta.

Negalėdami savo mintis įgyvendinti veiksmais, jie įsirašo į partiją ir mano, kad veikia. Gi iš tikrųjų tai savo pažiūrų atsisakymas. Kad mintis būtų vaisinga ir aktyvi, neužtenka nusipirkti iškabą ar ženkliuką. Tačiau jei jis pasilieka vienas su savo mintimis, jis laikomas dezertyru... Nesurasdamas dvasios vadų, jaunimas ieško tokių vadų, kurie liepia jiems veikti ir žada pasisekimą. „Führerio principas" nemirė kartu su jo išradėju. Susirandama kitų „mylimų vadų"...

Visa tai ir bejėgiškumas tai nugalėti sukėlė pesimizmo ir neramios sąžinės krizę liberališkame elite. Atrodo, kad automatinės pažangos idėją pakeitė d e k a d a n s o idėja, Spenglerio, Valery ir Huizingos išpuoselėta. Ji rado savo pateisinimą dviejų neeuropinių imperijų greitame iškilime. J o s l a i m ė j o k a r ą, n e m e s. J o s u ž s i d ė j o a n t s a v ę s p a ž a n g o s i r t i k ė j i m o p a ž a n g a n a š t ą. Mes gi pasilikome su pralaimėjimu, neramia ir išvarginta sąžine ir su mūsų vaikišku skepticizmu.

Gal čia nupieštas vaizdas perdaug pesimistinis, gal kai kurios raukšlės ant Europos dvasios veido — neminiu fizinio veido — tereiškia laikinį nuovargį. Mes dažnai laikome savęs juodinimą kritikos jausmu. Moralinis pasipiktinimas yra tam tikras literatūrinis žanras, kuriam leidžiama prasilenkti su tiesa ir kad paprastai tam, kuris mylima, esama nenuolaidžiu. Kaip ten bebūtų, lieka faktas, kuris visiškai nepriklauso nuo mūsų subjektyvių vertinimų ir sprendimų, kad Europos padėtis pasikeitė, kad ji v i s i š k a i a p s i v e r t ė a u k š t y n k o j o m i s nuo 1939 m. rudens.

Prieš šitą karą Europa buvo intensyvus židinys, kurio spinduliavimas skleidėsi į visus kontinentus. Tada

smarklai sukrėtė visus Valery frazė, kad Europa yra mažas Azijos iškyšulys. Šiandien žiūrint iš Amerikos, manau: ir iš Rusijos, Europa artodo mažesnė negu ji yra iš tikrųjų. Fiziškai suspausta tarp dviejų didžiulių imperijų, kurių milžiniški šešėliai krenta ant jos, apiplėšyta ir apgraužta, moraliai užsidariusi pati savyje. Dar daugiau. Dviejų imperijų naudai ji atsisakė savo ambicijų svajonių, tam tikrų savo įsitikinimų, kuriais anksčiau buvo apibūdinamas jos genijus. Mūsų svajonė apie Progresą apleido Europą ir emigravo į Ameriką ir Rusiją. Šita savybė išblanksta pas mus juo greičiau, juo geriau ji klesti kitur, pas kaimynus, kur ji buvo persodinta. Jos perdėjimas ir piktnaudojimas tenai atgrasė mus nuo jos normalaus panaudojimo.

Taip yra ir su mūsų technika, su mūsų mašinomis ir mūsų ginklais. Begalinės ekspansijos amžiais imperialistinė ar taiki Europa skleidė visai planetai savo išradimus ir savo utopijas, net savo galybės paslaptis ir ligų daigus. Ir visa tai krito į derlingesnę arba gal į mažiau prižiūrimą žėmę, kur visa tai augo be saiko. Visa tai šiandien mums atrodo keista, nežmoniška, grasu. Tas savybes ir mitus, kurie šiandien grįžta pas mus iš anapus Atlanto ir Oderio, mes nenorime pripažinti, kad tai mūsų pačių vaikai.

O juk pramoninis kapitalizmas ir politinis liberalizmas, išbujoję Amerikoje, pakliuvo ten iš Europos, lygiai kaip ir dialektinis materializmas, revoliucinė technika ir socialinio teisingumo idėja, lygiai, kaip ir pagarba pritaikomiesiems mokslams, visa tai atėjo iš Europos, visa tai pradžioje buvo mūsų.

Pabandykime pravesti skirtumą tarp Europos ir tų naujų imperijų, kurios žymimos beveik tomis pačiomis raidėmis: U.S. ir U.R.S.S. Čia surasime iš pradžių dvi nesutampančias ir gal prieštaraujančias koncepcijas apie žmogaus prigimtį ir gyvenimo būdą. Europos religijos, kultūros ir moralės užuomazgoje yra prieštaravimo, vaisingo susiskaldymo, kūrybinio konflikto pradai, kas gražiai simbolizuojama kryžiaus ženklu. Abiejų naujų imperijų užuomazgoje, priešingai, žmogaus suvienodinimo, antitezių pašalinimo, gerai tepamo organizacijos triumfo idėja, be istorijos ir be dramos. Europos didvyris dramatiškai pasiekęs aukščiausio sąmoningumo ir reikšmės laipsnį: šventasis, mistikas, kankinys. Gi Amerikos ar Rusijos didvyris tas, kuris geriausiai prisitaiko prie laimės standarto, kuriam sekasi, kuris nežino, kas yra kančia. P a v y z d i n i s ž m o g u s mums — nepaprastas, didelis žmogus; ten, priešingai, tai vidutinis žmogus, c o m m u n m a n, statistikų pagrindas arba vaisius. Mums pavyzdinis žmogus — tai aukščiausias pavyzdys; jiems tai vienas iš serijos.

Jų gyvenimas suvedamas į dvi operacijas: gamybą ir vartojimą. Jų tikslas jas suderinti, pašalinti tarp jų trynimąsi; tada jie būtinai laimingi. Mums gyvenimas yra nuolatinis konfliktas ir jo tikslas nėra laimė, bet aštresnis pažinimas, prasmės ieškojimas, nors tai ir reikštų aistras ir nepasisekimą. Jie siekia laimingo nesąmoningumo, mes sąmoningumo k i e k v i e n a k a i n a.

Štai dėl ko tipingas europietis arba revoliucininkas, arba apaštalas, aistringai mylįs arba mistikas, polemistas arba kariautojas, maniakas arba išradėjas. Jam g ė r i s i r b l o g i s surišti neatsiejamai ir iki mirties. Dėl to europietis supranta antagonizmo, kūrybininio priešingumo vertę, kai tuo tarpu amerikietis arba sovietinis rusas laiko opoziciją, kaip blogo funkcijonavimo rodiklį, kurį gražiuoju ar bloguoju reikia pašalinti, kad būtų pasiekta vienybė, tapatybė. Vieni to pasiekia kinų, spaudos, serijinės gamybos pagalba, kiti šiurkštesnėmis priemonėmis, bet rezultatai panašūs ir su laiku dar panašės.

Totalitarinė valstybė visuomet imperialistinė. Ji sukelia nacionalizmą. Tai visų karų priežastis. Kartoju ir kartosiu, kad nacionalizmas yra europietiška liga par excellence. Tai lyg savotiškas kurcšliusas. Iš vienos pusės, nacionalizmas paaukoja įvairumą vienybės labui. Iš antros — jis skelbia tautos suverenumą, kuris nepripažįsta jokių varžtų. Taip elgėsi Hitleris, taip elgiasi Stalinas. Jie pirma sutriuškino partijas, paskum atsistojo prieš Vakarus, kaip tauta, kaip nesuvaldomas partneris.

Federalizmas, priešingai, nori j u n g t i, b e t n e v i e n o d i n t i. Ir kaip tik dėl to, kad pačioje tautoje jis toleruoja grupių įvairumą, jis linkęs sudaryti platesnes sąjungas.

Štai Europos sveikata ir jos ligos. Štai dėl ko Europos ir jos elito pašaukimas: b u d ė t i i r i š r a s t i.

Europos lobynas — tai jos žmogaus supratimas. Tačiau tai nepastovus lobynas, dėl to reikia nuolatos budėti, kadangi nukrypimas arba į individą be pareigų, arba į kovotoją be teisių yra tikra mūsų socialinių nelaimių priežastis. Mūsų antras uždavinys — tai surasti federalistino tipo politinę struktūrą, kuri tik viena gali sukurti taiką ir išlaikyti laisvę tvarkoje.

Juk Europa išrado tą užkrečamą nacionalizmą, ji turi surasti ir vaistus prieš jį. Ji viena tegali tai padaryti ir ne tik savo, bet ir viso pasaulio taikai.

Paskutinis bruožas: Europa, palyginus ją su dviem b e p r e c e d e n t o i m p e r i j o m i s, yra atsiminimų tėvynė. Net praktiškai ji yra pasaulio atmintis, pasaulio vieta, kur konservuojami ir reprodukuojami seniausi žmonijos dokumentai ne tik muziejuose ir bibliotekose, bet taip pat papročiuose, kalboje ir žmonių elgsenoje. Štai dėl ko Europa gali būti i š r a d i m ų t ė v y n ė — kai tuo tarpu imperijos be precedento, be tradicijų išsieikvos beieškodamos to, ką mes jau seniai žinome ir kas mums leidžia eiti toliau. Europa stato moderniškas bažnyčias iš stiklo ir gelžbetonio, tuo tarpu Amerika tebestato naujojo gotiko bažnyčias.

Dėl to, kad Europa yra pasaulio atmintis, ji nesiliaus dariusi išradimus. Ji pasiliks kaip didžiausias dvasinės kūrybos sūkurių centras, tas pasaulio kampelis, kuris sugebėjo ištraukti iš savęs viską transformuojančias ir dideles ateities utopijas visų planetos žmonių labui.

Bet didelė ateitis... taip, tik su sąlyga, kad tokia ateitis priklausys ne tik Europai, bet ir pasauliui.

Tam tikra prasme, išeinant iš realistinės politikos, pasaulio ateitis glūdi toje paprastoje dilemoje: susijungusi planeta arba bomba.

Jei JAV ir Rusija nesusitars ir kils atominis karas, Europos ir galimas dalykas, aplamai šios ašarų pakalnės problemos nebebus, bus tik paskutinio teismo problema, apie kurią, deja, nieko negalima pasakyti.

Tačiau pasaulio ateitis žymia dalimi priklauso nuo Europos nusistatymo ir jos išradingumo.

Nereikalaukime Europos federacijos, kaip trečio skiriančio bloko, priešingo abiem kitiems blokams. Tai nebūtų joks problemos sprendimas, tai būtų nacionalizmo iškėlimas iki kontinentalinių išmatavimų. Mes turime reikalauti ir įgyvendinti, kad būtų tarp Europos tautų pasitikėjimas, kad būtų panaikintos visos sienos ir vizos, kad būtų atsisakyta nuo pražūtingo suverenumo — kad tuo pačiu būtų įgyvendintas pasitikėjimas tarp Europos ir pasaulio. Mes turime reikalauti ir įgyvendinti — įgyvendinti pirmiausia pas mus pačius —, kad Europos genijus išrastų antitoksiną prieš tas bacilas, kuriomis jis užkrėtė visą pasaulį.

Negalima įsivaizduoti Europos federacijos neturint prieš akis pasaulio federacijos. Negalima įsivaizduoti taikos ir ateities neturint prieš akis pastangų sukurti pasaulinę vyriausybę. O to padaryti negalima be Europos, turint galvoj jos kritišką dvasią ir išradingumą.

Europa yra pasaulio mintis. Ir jei esame priversti galvoti apie taiką, ką galime geresnio sugalvoti taikai, jei ne pasaulio federaciją.

Štai kodėl, nebijodamas būti banalus ir tikėdamas, kad tai gerai išreiškia mūsų pasiryžimą ir solidarumą, galvodamas apie Europą ir jos pasaulinį pašaukimą, sakau ir kviečiu jus kartu sakyti su manim:

Aš mąstau, taigi aš esu!

Iš „L a N e f" išvertė V. T r u m p a

VERTINIMAI

BUBULIS IR DUNDULIS

Ant. Rūko Bubulis ir Dundulis lietuviško kaimo koloroto tikrumu ir kai kurių personažų charakterių ir psichologijos buitiškumu priartėja prie mūsų klasikų: Žemaitės, Vaižganto, Krėvės ir kt. Tiesa, nerandame čia ir nieko naujo — nei kaimo buities brožuose, nei paskirų personažų charakteriuose.

Bubulis ir Dundulis vaizduoja dviejų kaimynų pyktį ir to pykčio laikinai sukeltas pasėkas, kurios draminės akcijos eigoj nieko nenulemia ir nepakeičia, o tik kuriam laikui sutrukdo tai, kas turėjo įvykti. Gal būt, kaip tik dėl to autorius teisingai pavadino šią savo draminę kompoziciją trijų veiksmų nutikimu, o ne komedija, nes komedijai reikalinga gilesnio ir platesnio veiksmo, giliau ir plačiau atskleidžiančio žmogų, veikėjus nuvedančio toliau į peripetijas, kur jie žlunga arba laimi.

Kaip autorius šią mūsų kaimo gyvenimo medžiagą sukomponavo į draminę akciją?

Bubulio pyktis dėl įtarimo, kurį pakišo našlė Agulė, — kad Dundulis galėjęs susemti spiečių, — virsta veiksniu, formuojančiu draminę akciją. Du kaimynai, nuo jaunų dienų geriausi draugai, taip susirieja, kad nebegali nei kalbėtis, nei matytis. Ne tik seniai nebepakenčia vienas kito, bet ir savo vaikams, Radastai ir Dobilui, kuo griežčiausiai uždraudžia susitikti; o apie jų meilę ir vedybas nebėr nė kalbos. Kaip matome, kaimynų susipykimas sukuria situaciją, kuri yra kliūtis dviejų žmonių laimei — ardo jų gyvenimą ir meilę. Į tą situaciją patenka ir piršlys Tarulis. Varomas piršlybinio pašaukimo ir asmeninės naudos vilčių, jis, žūt būt, nori išpiršti jaunikį Bubulio dukteriai. Suranda apsenusį jaunikį Šaltekšnį ir jį atveda pas Bubulį piršlyboms su Radasta. Radasta gi nenori į jį nė žiūrėti — į akis vadina kūlvėla ir kerėpla.

Draminė akcija perskiria veikėjus į du frontus. Bubulis, pykčiu ir neapykanta liepsnodamas Dunduliui „už spiečiaus susėmimą" ir galvodamas, ištekinęs dukterį vesti savo ilgametę šeimininkę Rožę, atkakliai spiria Radastą tekėti už Šaltekšnio. Piršlys Tarulis, siekdamas savo tikslų, veikia kartu su Bubuliu. Rožė, tikėdamasi slaptų ir ilgai puoselėtų vilčių įgyvendinimo, pradžioje veikia išvien su Bubuliu ir piršliu. Jaunikis Šaltekšnis yra tik įrankis piršlio, Bubulio ir Rožės. Nors jaunikiu grindžiama didelė dalis akcijos, bet jis yra tampomas kitų ir lieka pasyvus. Veiksmui kulminuojant ir bėgant į galą, jis vis daugiau ir daugiaus virsta pasityčiojimo ir pašaipos taikiniu. Pagrindinėje veikalo situacijoje Bubulio ir Dundulio pyktyje aktyviausias yra piršlys. Jo energingai vedamos veiklos pasisekimas ar nepasisekimas yra lemiantis rezultatas trijų žmonių gyvenimui.

Antrojo fronto priekyje yra Radasta Bubulytė ir Dobilas Dundulis — susipykėlių vaikai. Tėvų pyktis gresia jų laimei — gali juos perskirti visam gyvenimui. Pradžioje jie yra vienu du, tik vėliau jiems ateina į talką pražilęs jaunuolis, ugningas senis, aistringas mergišius Girdžius. Jam patariant ir padedant Radastai ir Dobilui, pavyksta sutaikinti įniršusius tėvus ir tuo būdu laimėti kovą dėl savo meilės. Veiksmo pabaigoje į jų pusę pereina ir Rožė. Sužinojusi iš Girdžiaus Šaltekšnio ir Tarulio tikrąją piršlybų priežastį, Radastos pasoga apmokėti jaunikio skolas, ji ryžtasi sutrukdyti vestuves. Graužiama priekaištų, kad padeda griauti jos užaugintos Radastos laimę, ir gąsdinama jos vargano gyvenimo vaizdų, jeigu ji būtų priversta ištekėti už Šaltekšnio, Rožė miestelyje patikrinusi Girdžiaus spėjimus dėl Tarulio piršlybų, viską papasakoja Radastos tėvui; bet šis nelabai nori tuo tikėti. Šis Rožės ryžtingas posūkis, aukojant visas savo viltis, galimą laimę ir gyvenimo prasmę, draminei akcijai neturi lemiančios reikšmės. Ir be šio Rožės įsikišimo sprendimas būtų pasiektas toks pat. Bet jis vaizdžiai charakterizuoja Rožę ir išryškina jos vaidmens dramiškumą.

Dundulis, Bubulio partneris, vienas iš pagrindinių veikėjų, konflikto eigoje yra gana pasyvus. Jis tik atsako Bubulio išsišokimams, bet nekomplikuoja ir nenarplioja akcijos. Jis — ryški paralelė Bubuliui. Puolamas ginasi tokiu pat ginklu. Veiksmui lūžus, konfliktui artėjant į galą, Dundulis darosi aktyvesnis — išryškėja jo noras susitaikinti.

Šalia centrinių personažų, vedančių ir narpliojančių akciją, yra iš pirmo žvilgsnio nereikalingų, neįtrauktų į konflikto sūkurį, pvz., našlė Agulė arba poetinių nuotaikų senbernis ir mergišius Girdžius. Bet tokiose draminėse kompozicijose kaip Bubulis ir Dundulis panašios rūšies personažai ne tiktai netrukdo akcijos, bet dar ją išryškina. Be to, mūsų kaimo buities pilnačiai pavaizduoti minėti charakteriai yra neišvengiami. Be jų pagrindinė akcija būtų per daug nuoga, per daug greita; lyg ir per daug nutolusi nuo tikrovės. Reikia pripažinti autoriui mokėjimą įvesti tokius nuo pagrindinės akcijos atšokusius momentus tose vietose, kur jie mažiausia rodosi yra nereikalingi. Be to, jie yra tiek sudinaminti ir tiek sceniški, kad iš pirmos replikos patraukia žiūrovo ar skaitytojo dėmesį. Tie pagrindinės akcijos atžvilgiu „nereikalingi" veikėjai turi ir kompozicinių funkcijų. Agulė sukelia Bubuliui įtarimą, kad spiečių galėjęs susemti Dundulis, ir tuo prisideda prie veiksmo užuomazgos. Girdžius yra veiklus sutaikant kaimynus. Grynai draminiu technikos požiūriu šie du svarbiausi dramos kompozicijos momentai — užuomazga ir atomazga galėjo būti išspręsti ir be šių dviejų personažų įsikišimo.

Bubulio ir Dundulio veikėjai yra dvejopi: lietuviško kaimo buities ir grupei priskirtini viengungis Šaltekšnis ir jo piršlys Tarulis. Šaltekšnis lietuviško valsčiaus miestelio gyventojas, išorine išvaizda skiriąsis nuo kaimienuo tos buities nutolę. Paskutiniajai čių; kaimiškai kalbėti primiršęs, o kitaip neišmokęs; lėtas, bevalis, autoriaus puikiai charakterizuotas kalbinėm priemonėm. Jis su piršliu Taruliu sudaro ryškią kontrastinę porą. Tarulis kaip ir visi piršliai apsukrus, iškalbingas, landus. Jo piršliavime gana ryškiai kyšoja pasipelnymo troškimas, kurio jis net nesistengia maskuoti. Tuo jis skiriasi nuo mūsų literatūroj gerai pažįstamo piršlio. Piršlys ir peršamasis yra komiški personažai. Šaltekšnis komiškas pasyviai — juokiamasi iš jo dėl jo neapsukrumo, nepaslankumo, nesiorientavimo; Ta-

rulis yra komiškas aktyviai — savo sąmojum ir apsukrumu kuria situacijas, kuriose juokiamasi iš kitų.

Agulė su Girdžium tipiški mūsų kaimo personažai. Agulė dar nesena moteriškaitė, trys metai kaip našlaujanti, dar stipriai trokštanti gyventi ir mylėti. Labai smalsi kiekvienam naujam aplinkos gyvenimo įvykiui, godžiai gaudanti ir noriai skleidžianti tikras ir netikras naujienas. Kiekvienas jos smalsumo pasireiškimas turi viltį, kad štai, va šitas atsitikimas suves ją su vyriškiu, kuriam ji patiks, jo bus pamilta ir ją ves. Todėl ji taip greitai ir patiki Radastos pašaipai, kad ji, Agulė, patikusi Šaltekšniui. Agulę autorius patraktavo komiškai, nes visiems jos norams ir troškimams leido per daug atvirai reikštis.

Senas viengungis Girdžius, kaimo filosofas, gal būt, poetas, pašaipininkas. Jis daugiau stebi gyvenimą negu veikia; tebegyvena jaunystės prisiminimais, jaunuolio viltimis ir troškimais; kiekviena proga įtikinėja Agulę ir Rožę, kad po jo žilu ūsu tebesrovena jaunuoliškas kraujas. Girdžius ir širdies žmogus, jis jaučia ir supranta kitus, jis jaučia gamtos gyvenimą ir jos ramybę; jis geriausiai supranta įsimylėjusius — Radastą ir Dobilą. Autorius jį pavaizdavo su komiškais polinkiais. Konflikto eigoj jis yra mažiausiai dramiškas personažas, daugiau epinis, vietomis lyriškas.

Radasta ir Dobilas yra gyvi savo skaidria pirmąja meile. Radasta daugiau buitiška, Dobilas kiek abstraktus. Vaizduojamajai akcijai jie yra lyg fonas. Radastos ir Dobilo meilė įsikomponuoja į visumą kaip kontrastas kasdienybei.

Rožė kaip draminis personažas autoriui yra geriausiai pavykęs. Jos kova dėl asmeninės laimės ir gale akcijos pasiaukojimas Radastai vaizdžiai išryškina jos vidinių išgyvenimų platumą ir aštrumą. Pradžioj ji nusivylusi, akcijos eigoj ryžtinga, pabaigoj rezignavusi ir susitaikiusi su likimu. Iškilmingos pabaigos dėliai autorius apvesdina ir ją. Tuo ji, žinoma, suniveliuojama, bet už tat linksmos pabaigtuvės.

Bubulis ir Dundulis — vaizduojamojo nutikimo rėmai. Jie abu panašūs. Jie, kaip autorius sako, lyg žižės greit užsidega, bet atlaidūs ir geraširdžiai. Susipyksta, susirieja, išsikolioja — baigta kaimynystė ir draugystė. Ne tik jie patys nenori viens su kitu nieko bendro turėti, bet ir vaikams uždraudžia draugauti. Bet toj nesantaikoj nėra nė trupučiuko keršto, o tik draugystės nutraukimas, savęs iškėlimas prieš nekenčiamąjį, artimo laikymas nevertu bendravimui. Ir štai Bubulio ir Dundulio konflikte iškyla keista aplinkybė — mirtini priešai siekia to paties tikslo ir dar vienas kitam padeda siekti — Bubulis uždraudžia Radastai lankytis pas Dunduliu, o Dundulis, lyg norėdamas, kad Bubuliui tas lengviau būtų pasiekiama, savo sūnui Dobilui irgi uždraudžia landžioti pas Bubulį. Bubulis nebenori nė girdėti apie Radastos vedybas su Dobilu, Dundulis irgi ką galėdamas daro, kad tik Dobilo vestuvės su Radasta neįvyktų. Pyktis Bubulį ir Dundulį atskiria, bet kartu ir sujungia, pastato juos į vieną plotmę, kurioje jie vienodai priešingi savo vaikų laimei. Šis kaimynų pyktis turi idealistinio atspalvio. Bubulis užsiliepsnojo pykčiu ir neapykanta Dunduliui ne dėl spiečiaus netekimo, bet dėl to, kad draugas padarė šunybę, kad buvo pažeistas tikėjimas draugyste, kuri tęsėsi nuo pat jaunystės dienų. Širdies, gyvo, gyvenimiško idealizmo, žmogaus vertės iškėlimo šiame mūsų kaimo buities vaizde yra daug. Kokio širdingo džiaugsmo pilni yra Bubulio ir Dundulio susitaikinimo monologai, kur susipykėliai atleidžia vienas kitam ir džiaugiasi, kad gali atleisti.

Bubulio ir Dundulio akcijos užuomazga atatinka ją pradėjusių personažų charakterį — ji staigi, spontaniška, kaip ir pats Bubulis su Dunduliu. Išsiveržusi iš gana statiškos ekspozė, ji rutuliojasi įvairiom kryptim — nutraukiama draugystė, uždraudžiama vaikam susitikti, sutuoktuvėm ieškomi kiti partneriai. Veiksmo išbaigimas, Bubulio ir Dundulio susitaikymas, neina tiesia linija — jis šokinėja per įvairias kliūtis, kol galų gale pasiekia savo tikslą. Veiksmo užuomazga motyvuota silpnokai. Atomazgos sprendimas yra kur kas ryškesnis.

Ant. Rūko Bubulis ir Dundulis yra pirmas draminis veikalas mūsų tremtinių literatūroj. Draminės akcijos komponavime, personažų charakteristika, dialogo vedimu, motyvų įjungimu į akciją — šis veikalas yra gera pradžia lietuviškos dramaturgijos tremtyje. Žinoma, jis turi ir trūkumų, kuriuos aš čia, gal būt, ir ne visus suminėjau. Reikia linkėti, kad teigiamieji draminiai ir teatriniai pradai, iškilę Bubulyje ir Dundulyje, ir toliau būtų plėtojami ir ugdomi mūsų dramaturgijos.

J. Kiznis

LITERATŪRA

Visuotinis rašytojų suvažiavimas Kirchheime

Š. m. birželio 13—14 d. d. šaukiamas Lietuvių Rašytojų Tremtinių Draugijos visuotinis narių suvažiavimas Kirchheime u. Teck (amerikiečių zonoje). Į šį suvažiavimą kviečiami atvykti draugijos nariai, laikraščių redaktoriai ir knygų leidėjai.

Suvažiavimas vyks lietuviškosios knygos 400 metų sukakties ženkle ir pirmoji diena skiriama šios sukakties iškilmingam minėjimui. Birželio 13 d. rengiama akademija, kurią atliks paskaitininkai ir aktoriai — deklamatoriai. Akademijai vykdyti pakviesti kalbos ir literatūros autoritetai, o meninei daliai — geriausi aktoriai. Ši akademija bus centrinis Mažvydo katekizmo sukakties aktas, apvainikuojąs visų tremtinių bendruomenės stovyklų paskirus minėjimus, kurie plačia banga praėjo V. Europoje gyvenančius tremtinių telkinius. Tačiau tai nebus baigiamasis aktas, nes visi 1947 metai — liet. knygos minėjimo metai.

Birželio 14 diena skiriama organizaciniams L.R.T. Draugijos reikalams. Be grynai technikinių klausimų bus aptarti ir bendruomeninės reišmės klausimai, kaip lietuviškų knygų leidyba, lietuvių literatūros propagavimas svetimomis kalbomis, tarptautiniai literatūriniai santykiai ir k. Šiomis temomis bus išsamesni pranešimai ir atliktų bandymų apžvalga. Be to bus aptarti ir priimti L.R.T. Draugijos įstatai ir numatytos konkrečios veiklos gairės.

Po organizacinių darbų antrosios suvažiavimo dienos vakare rengiamas „Sietyno" koncertas suvažiavimo dalyviams ir vietos lietuviams.

Suvažiavimo metu rengiama lietuviškosios knygos apžvalginė paroda.

Turint galvoje, kad šiame suvažiavime bus svarstomi labai reikšmingi L.K.T. Draugijos konsolidaciniai klausimai, kviečiame kuo gausiau dalyvauti visų trijų Vokietijos okupacinių zonų ir kitų valstybių L.R.T. Draugijos nariai. Ypatingai kviečiami nariai iš anglų zonos, su kuriais dėl atstuminių priežasčių nebuvo galima užmegsti glaudesnis ryšis.

Rūpinamasi Vydūno raštų išleidimu

Šiemet Vydūnui suėjo 80 metų amžiaus. Ta proga jo gerbėjų grupė ruošiasi išleisti su vydūniškais rašmenimis jo raštus, pirmoj eilėj Kalėjimą-laisvėjimą, paskum Palaiminančią giesmę, verstą iš sanskrito kalbos.

Penki metai nuo Binkio mirties

Šiemet balandžio. 27 d. suėjo penkeri metai nuo poeto Kazio Binkio mirties. Jo artimi bičiuliai rūpinasi, kad būtų išleistas rinktinis jo poezijos leidimas ir rankrašty paliktas scenos veikalas „Generalinė repeticija".

LVS paskelbto konkurso

parašyti beletristikos veikalui, romanui, apysakai ar novelei terminas baigiasi 1948 m. sausio 1 d. Veikale turi

būti pavaizduota kova už Lietuvos laisvę ar lietuvių kultūrą. Tam tikslui paskirtos dvi premijos: RM. 15.000 ir 8.000. Jury komisiją sudarys du L. Tremt. Rašytojų Draugijos ir du LVS nariai.

Trys „Pavasario balsų" leidimai

Meerbecko stovykloj (Britų zonoj) gyvenantieji P. Indreika ir J. Narbutas išleido Maironio „Pavasario balsų" dešimtąjį leidimą. Viršelis dail. V. Vaičaičio, įžanginį žodį parašė „Žibinto" redaktorius kun. J. Kuzmickis.

Pasirodo, kad „Pavasario balsų" irgi 10 leidimą Amerikiečių zonoje išleido Würzburge L. Vismantas, gavęs LTB Šviet. Valdybos knygų leidimo Komisijos pritarimą. Pirmoji turi 152 psl. ir pardavinėjama po RM. 13, o antroji — 302 psl. ir pardavinėjama po RM. 10.

Yra žinių, kad Lietuvoje irgi pasirodė „Pavasario balsų" dešimtasis leidimas.

Mirimo sukaktys

Šiemet birželio 15 d. sueina 15 metų nuo Maironio mirties, rugpiūčio mėn. — 10 metų nuo V. Dubo, kovo pabaigoj suėjo 15 metų, kai mirė Jonas Jonyla-Žilius, gegužės 19 d. — 10 metų, kai mirė „Aušros" ir „Apžvalgos" bendradarbis St. Didžiulis, išsaugojęs daug vertingos Baranausko medžiagos ir suorganizavęs slaptą lietuvišką biblioteką.

Dr. J. Šaulio atsiminimai

Dr. J. Šaulys Amerikos lietuvių spaudoj išspausdino pluoštą savo atsiminimų, kur vaizduojamas po vas. 16 d. Lietuvos gyvenimas ir Lietuvos valstybės atkūrimas.

Šeinius parašė 7 veikalus švediškai

Rašytojas Ignas Šeinius paraše didelį švedų kalba romaną iš lietuvių buities, pavadintą „Nusileisk žemėn". Iš viso tai septintas švedų kalba jo parašytas veikalas.

1946 m. ėjo 220 periodinių leidinių

Liet. Tremtinių Bibliografijos įstaigos surinktais duomenimis, 1946m. Vak. Europoje buvo suregistruoti iš viso 220 periodinių leidinių. Iš jų Amerikiečių okup. zonoj ėjo 100, Prancūzų — 9, Britų — 76, visoj Vokietijoj 197. Austrijoj ėjo 8, Danijoj 3, Italijoj 4, Prancūzijoj 1, Švedijoj 5, Šveicarijoje 2.

DP licencijuota spauda

1. „Eesti Rada" — prof. Pesandi, Augsburg — Hochfeld, DP Camp.
2. „Eesti Post" — Kalbus Arvo, Geisslingen, UNRRA Team 190.
3. „Pildipost" — Aino Kosesson, Geisslingen, UNRRA Team 190.
4. „Sauksme" — Lejasmairis Karlis, Kempten, Königstr. 4.
5. „Latviešu Zinas" — Klavsons Arvids, Esslingen a. Neckar, Uhlandstr. 8.
6. „Tevzeme" — Berzinš Ludviks, Hanau, Lamboystr.
7. „Illustriertes Wort" — Eduard Raudupe, Augsburg-Haunstetten, Finkstr. 6.
8. „Latvija" — Liepe Aleksandrs, Günzburg, Burgermeisterlandsmannplatz 7.
9. „Žiburiai" — Juozas Vitėnas, Augsburg-Hochfeld, Baltic Camp.
10. „Tėviškės Garsas" — Medardas Bavarskas — Schweinfurt.
11. „Mūsų Kelias" — D. Penikas, Dillingen a/D, DP Center.
12. „Mintis" — Jonas Vasaitis, Memmingen, Postfach 110.
13. „Sloga" — Milorad Lukic, München 38, Kemptenstr. 27.
14. „Kronika" — Ponikiewsky Jerzy — Eppstein, Launus (1?) Hotel Bienberg.
15. „Czas" — Ilnycky Roman, Fürth, Maxstr. 13.
16. „Ukrajinska Trybuna" — Rasicniak Wasyl, München, Dachaustr. 9.
17. „Nasze Zyttia" — Kotowycz Pawlo, Augsburg, Ipejerstr. 1.
18. „Aidai" — Jonas Sakevičius, München 27, Lamontstr. 21.

MENAS

Taut. Ansamblio koncertai

Liet. Tautinis Ansamblis savo gastrolinėj kelionėj aplankė net kai kurias mažas stovyklas, davė koncertą Miunchene, Vokiečių Raud. Kryžiui Gerolzhofene. Vokiečiai šiuo koncertu reiškę didelį pasitenkinimą. Iš viso Ansamblis jau yra arti 400 kartų pasirodęs su savo programa.

Vykęs lietuvių menininkų pasirodymas Heidelberge

Amerikiečiai duoda progą ir išvietintiems pasirodyti su savo menu jų kariuomenei. Tam tikslui „Sietynas" Heidelberge davė parodomąjį spektaklį amerikiečių karių teatre. Konkurse dalyvavo visų Amerikiečių zonos tautybių teatrinės trupės. Jury komisiją sudarė USFET civ. teatrų direktorius ir dar 4 kiti pareigūnai, be to, jo žiūrėjo italų, pranzūzų, latvių, ukrainiečių, vokiečių ir kt. tautybių menininkai.

„Sietyno" koncertinis spektaklis praėjo su dideliu pasisekimu — jam buvo suteikta aukščiausia kategorija, duodama menininkams, dirbantiems amerikiečių teatruose. Prie šios kategorijos iki šiol tebuvo priskiriamos tiktai gastroliuojančios teatrinės grupės iš Amerikos.

„Sietyno" spektaklis buvo puiki lietuviškos dainos ir šokio demonstracija. Programą sudarė A. Škėmos vaizdelis „Prie malūno", kur šoko su tautiniais drabužiais jaunimas. Koncertinę dalį atliko operos sol. P. Radzevičiūtė, sol. Čypienė, operos sol. P. Rūtenis ir choras, kuriam dirigavo A. Kačanauskas.

„Sietynas" yra daug kartų koncertavęs amerikiečiams, du kartus Stuttgarto radiofone, kur pakviestas duoti reguliarius koncertus. Jo vadovybę sudaro: A. Kačanauskas, režis. A. Škėma, dail. P. Osmolskis, pianistas St. Kalvaitis, muz. V. Jančys.

Pasisekęs koncertas Memingene

Memingene buvo suruoštas vykęs Lietuvos operos solistų ir baleto artistų koncertas. Programoj dalyvavo operos solistai A. Kalvaitytė, Iz. Blauzdžiūnaitė, P. Kovelis, baleto solistai T. Babuškinaitė, S. Velbasis ir kompozitorius Vl Jakubėnas.

Didieji lietuvių koncertai

Lietuviai turi apsčiai stiprių meno pajėgų, su kuriomis drąsiai gali eiti lenkčių su kitomis tautomis. Bene stipriausi jie muzikoje ir vokalinėje srityje.

Sėkmingai savo koncertais lietuvių ir svetimšalių publikai pasirodė V. Jonuškaitė-Zaunienė. Ji šiuo metu rodosi su tuo pačiu pajėgumu, su kuriuo praėjo sėkmingieji jos koncertai užsienyje.

Muzikos gyvenime žymų įvykį sudarė muzikė Jeronimo Kačinsko diriguojamas simfoninis koncertas Augsburge. J. Kačinskas, žinomojo aktoriaus H. Kačinsko brolis, šiemet atšventęs savo 40 metų sukaktį, yra dabar pačiame savo kūrybiniame pajėgume. Lietuvių visuomenei jis yra pažįstamas iš seniau, kur puikiai užsirekomendavo ne tik kaip dirigentas, bet ir kaip kompozitorius.

Programoje atlikti: F. Mendelssohno — Bartaldy uvertiūra „Hebridai", Brahmso smuiko koncertas D-dur su orkestru ir A. Dvorzako simfonija 5 c-moll „Iš Naujojo Pasaulio". Brahmso smuiko koncerto solistas buvo estų smuikininkas Hubertas Aumerė, orkestro koncertmeisteriai iš lietuvių instrumentalistų: Vasyliūnas, Pr. Matiukas (smuikininkai), Saulius, Armonas (violečelistai) ir Ambrozaitis (klarnetistas).

Tai buvo tikras muzikos triumfas. Visa didžiulė Ludvigsbau koncertųoperos salė su 1.500 kedžių buvo prikimšta žmonių. Estų smuikininkas Aumerė, vadinamas Šiaurės Paganiniu, šį kartą grojo ne Stradivarijaus, bet vos prieš keturis mėnesius vieno Miuncheno meistro pagamintu naujutėliu smuiku, kuris geriau tiko prie simfoninio orkestro. Rudenį Aumerės sutartis su Miuncheno opera baigiasi, ir jis koncertmeisterio kėdėje ilgiau nemano pasilikti.

Koncertas buvo baigtas ugningu finalu, atskleidusiu visą Kačinsko pajėgumą. Jame puikiai užsirekomendavo taip pat lietuviai koncertmeisteriai. Vokiečių ir kt. spauda labai palankiai įvertino šį koncertą.

Sėkmingai Augsburge, „Bohemos" operoj sudainuodama svarbiausią partiją, pasirodė ir operos solistė A. Dambrauskaitė, prisidėdama prie gražaus lietuvių vardo garsinimo tarp vetimtaučių. Solistė anksčiau sėkmingus koncertus suruošė Tiubingene,

o paskiausiai Miunchene — vokiečių publikai Ž. Ū. Ministerijos iškilmių salėje. Publika tiek vienur, tiek kitur ją priėmė šiltai, su dėkingumu.

Lietuvių baleto teatras „L a i s v ė" gražiai užsirekomendavo Miunchene ir kitur su baleto koncertais. Programą atliko buv. Grazo operos primabalerina Aldona Šlepetytė, Kauno Didžiojo Teatro baleto solistai Ir. A d o m a v i č i ū t ė ir A. L i e p i n a s, Kaselio valstyb. teatro solistai M. B r ū n e i z e r i s, L. B a u b l y s ir Jaunutis P u o d ž i ū n a s ir Kauno Didž. Teatro koncertmeisteris St. K a l v a i t i s. Publika išsiilgusi rimtos ir vertingos programos ir už tokius koncertus yra solistams didžiai dėkinga.

Čiurlionio ansamblį kviečiasi į Angliją

M i k u l s k i o vedamas Č i u r l i o n i o ansamblis paruošė naują programą. Po sėkmingų koncertų baltų sargybų kuopoms Fürtho operos rūmuose prie Nürnbergo, Zirndorfo mieste vokiečiams ir kt. toliau ansamblis, pasirodęs su koncertais šiaurinėse Amerikiečių zonos lietuvių kolonijose, žada vykti koncertuoti į Anglų zoną — atsisveikinti su perkeliamais dirbti į Angliją lietuviais.

Rūpnamasi visą ansamblį perkelti į Ameriką arba į Angliją, į Ameriką jį perkelti stengiasi Balfas, komp. Žilevičius, buv. kacetininkas Budginas ir kt. Rimtesnių žygių perkelti jį visą į Angliją daro patys anglai, ypač viena palanki lietuviams ponia, turinti žymių pažinčių. Dabar tiriamos konkrečos ten persikelti ir dirbti sąlygos.

Lietuvių dainos per Paryžiaus radiją

Būrelis lietuvių tremtinių įdainavo Paryžiaus radiofone į plokšteles 4 lietuviškas dainas: „Tykus buvo vakarėlis", „Sėdžiu už stalelio", „Kur lygūs laukai" ir „Valio, piovėjėliai". Dainos transliuojamos per galingiausią Paryžaus stotį.

Gyva Dillingeno menininkų veikla

Dillingeno lietuvių stovykla ypač gausi menininkais, todėl ten ir meninė veikla gyva. Geriausi instrumentalistai p. p. Vasyliūnas, M. Saulius, Pr. Matiukas ir Gabrijolavičius, solistai — vokalistai E. Rūštelienė, Vl. Sabaliauskienė, Vyt. Bakūnas, J. Salučka, intensyviai dirba Štarkos vyrų choras, prie vargonų ir liaudies dainų harmonizavimo J. Gaubas, be to, Statkevičiaus vedamas vyrų kvartetas. Gražų koncertą surengė Vl. Sabaliauskienė, Iz. Vasyliūnas ir Juozas Salučka. Sabaliauskienė sėkmingai pasirodė per koncertą Miunchene drauge su muz. Vacbergo vedamu Freimanno lietuvių stovyklos choru.

DP našlaičių baletas

Prien veikiančios našlaičių prieglaudos baleto trupė, sudaryta iš įvairių tautybių našlaičių, gastroliavo Traunšteine. Buvo pastatytas muz. J. B e r t u l i o sukurtas ir jo paties vadovaujamas 2 veiksmų baletas siuita „D a s a r m e D P M ä d e l". Programon įėjo įvairių kraštų tautiniai šokiai, tarp jų jugoslavų „kolo", ukrainiečių „Arkan", lietuvių suktinis, „Noriu miego" ir kt. Pasirodymas praėjo su pasisekimu.

Lietuviškos vestuvės scenoje

Würzburge įscenizuotos pagal J. A u g u s t a i t y t ė s - V a i č i ū n i e n ė s 4 veiksmų 5 paveikslų tekstą „L i e t u v i š k o s v e s t u v ė s". Joms muziką parašė, dainas harmonizavo ir išmokė chorą dainuoti muz. V. Š i m k u s. Režisavo J. P a l u b i n s k a s, pagal dail. K a u f m a n o eskizus dekoracijas paruošė dail. C. J o n u š o dailės studijos klausytojai. Vestuvės sudarė tikrai lietuvišką įspūdį.

Muzikos mokykla

Scheinfelde muziko Br. B u d r i ū n o, kurio vadovaujamas choras ne kartą yra dainavęs per Stuttgarto radiją, iniciatyva buvo užsibrėžtas platus užsimojimas — steigti muzikos mokyklą kursų pavidalu. Buvo sudarytos 4 klasės, kurių stipriausiajai vadovauja pats steigėjas, su instrumentais supažindina muz. M. Budriūnas. Darbas vyksta sėkmingai.

Rūpinasi sudaryti baltų gastrolinę trupę

Lietuviai ir iš viso baltai tremtiniai Vokietijoje turi apsčiai bičiulių. Vienas iš tokių bičiulių Anglų zonoje yra gimęs Taline britų RAF majoras CH. G i r a r d, meno vadovas, tvarkąs Detmolde miesto ir krašto teatrą „Casino" ir rūpinąsis anglų karių meninėmis bei kultūrinėmis pramogomis. Tame pačiame „Casino" teatre buvo pradėti lietuvių LMKD koncertai, pastatyta „Bubulio ir Dundulio" premjera ir „Sevilijos kirpėjas".

Kalbėdamasis su „Liet. Žodžio" redaktorium, p. Girard pareiškė tikįs, kad iš baltų menininkų pajėgų būsią galima ateinantį sezoną paruošti anglų kalba operą ar operetę anglų kariams. Baltai iš viso turi Vokietijoje geriausias operos ir operetės meno jėgas. Dabar daromi baltų artistų pasirodymai, kuriuos rudenį tikimasi sujungti į angliškai vykdomą kolektyvą. Jame svarbus vaidmuo teks lietuvių meninėms pajėgoms.

Lietuviai Stuttgarto vokiečių teatre

Lietuviai solistai A. D i č i ū t ė, P. R a d z e v i č i ū t ė, Ip. N a u r a g i s ir pianistė L e o n i e n ė Stuttgarto vokiečių teatre suruošė koncertą, praėjusį su dideliu pasisekimu, kurio klausėsi, be vokiečių, įvairių kitų tautybių asmenų.

Ruošia lietuvišką filmą

Iniciatorių grupė, gavusi Karinės Valdžios ir UNRRos pritarimą, ruošiasi statyti lietuvišką filmą, kuri pavaizduotų lietuvišką sodžių, papročius, dainas. Ją tikimasi šiemet pastatyti. Vienas iniciatorių, būtent T. K u k l y s, yra dirbęs Berlyno Ufoje kaip žinomojo režisieriaus Barlago asistentas. Minimasis režisierius yra pastatęs „Žaliąjį salioną", „Dr. Vlimersą" ir kt.

Lietuvis — Meno Akademijos direktorius

Gabūs lietuvai menininkai prasimuša ir svetur. Pietų Amerikoje tokiu pavyzdžiu statomas Kauno siuvėjo Rimšos sūnus J o n a s R i m š a, kuris, baigęs Pietų Amerikoje dailės mokslus, suruošė keletą meno parodų ir pasidarė Bolovijos Valstybinės Meno Akademijos direktorium.

Yra ten taip pat lietuvių, pasižymėjusių dainavime, filmoje, balete ir kt.

Ruošia naują reprezentacinį leidinį

Keturi lietuviai grafikai P e t r a v i č i u s, A u g i u s, V a l i u s ir R a t a s, gražiai užsirekomendavę su „40 medžio darbų", ruošia naują reprezentacinį savo darbų leidinį. Jame pasirodys su savo turimais geriausiais darbais taip pat A. G a l d i k a s ir V. K. J o n y a s. Minimieji dailininkai yra sukūrę visą eilę naujų vertingų darbų. Įvadą parašė P. J u r k u s.

Sudegė daug radiofono plokštelių

Greveno "Tremtinių Balsas" praneša, kad per gaisrą lietuvių stovykloj Neustadte sudegė globojamas Kauno Radiofono plokštelinis turtas. Taip pat žuvo apsčiai vertingos literatūrinės medžiagos.

Pasigendama Kultūros Fondo ir centrinės meno vadovybės

Lietuviai kultūrininkai, menininkai, rašytojai ir kt. pasigenda K u l t ū r o s F o n d o. Taip pat reiškiama mintis, kad būtų sutvarkyti centralizuojančios rankos meno reikalai ir sudaryta kokia nors centrinė vadovybė, kuri sutelkų krūvon stipriausias mūsų meno pajėgas, su kuriomis būtų įmanoma dar geriau atlikti reprezentacinį darba.

Ar susijungs dramos teatrai?

Po sėkmingų "A i t v a r o gastrolių jau buvo apsidžiaugta, kad susijungs dramos teatrai Amerikiečių ir Anglų zonose. Tačiau dabar pasirodo, kad tos pastangos sutiko daug veik nenugalimų kliūčių. Teatro žmonėms padėti stojo iniciatorių būrys, kuris daro visų galimų žygių, kad tiktai galėtų iš Britų zonos visi reikalingi teatralai persikelti į Augsburgą ar į Stuttgartą. Norima, kad į pagalbą ateitų ne tiktai UNRRos įstaigos, bet taip pat Tremtinių Bendruomenės valdyba ir Raud. Kryžius.

„Aitvaras" Amerikiečių zonoje.

Detmoldo dramos kolektyvas "Aitvaras", vadovaujamas H. Kačinsko, puikai pasirodė su savo gastrolėmis Amerikiečių zonoje: Augsburge, Miunchene, Ingolstadte, Dillingene ir kt. Savo repertuare turi linksmą 3 v. A. Rūko vaidinimą "Bubulis ir Dundulis" ir literatūrinį rečitalį, skirtą lietuviškosios knygos 400 metų jubiliejui paminėti, kur publikai artistiškai perteikiama 14 mūsų žymiausiųjų rašytojų kūrinių. Režisūra J. Blekaičio. Gastrolės praėjo sėkmingai, nes tremtiniai yra išsiilgę tikrojo meno.

Nepažintas lietuvis dailininkas Domšaitis

Pasirodo, jog kartais esama didžiųjų tylių asmenybių tyliai dirbančių nuošaly, apie kurias kiti kartais daugiau žino, nei mes patys. Tokia viena asmenybė yra ir Vokietijojo išgarsėjęs modernistas lietuvis tapytojas Pranas Domšaitis.

Savo dailininko karjerą (mokytis ir tapyti) pradėjo jau būdamas suaugęs. Gavęs stipendiją, įstojo į Karaliaučiaus meno akademiją, iš kur nuvyko prie garsaus modernisto Corintho Berlyne. Kartą kai Domšaitis baigė didelį paveikslą „Žvejų laivai Kuršių mariose", Corinthas taip juo susižavėjo, jog pasikvietė Maxą Liebermanną vėliau Berlyno meno akademijos rektorių, jo pasižiūrėti. Ir abu nusprendė kad jau Domšaičiui metas pradėti savarankišką karjerą.

Vokietijoj jis sulaukė visuotinio pripažinimo, jis laikomas vienu iš pirmųjų Vokietijoj pasireiškiančių dailininkų. Jo pavardę nuolat mini žymiausi vokiečių meno žurnalai, jo globėjas pasidaro garsusis Rathenau, o visą eilę paveikslų nusiperka žymios meno galerijos. Jo tapyboj kritikai randa daug ko bendra su poetu Hristianu Morgenstern'u ir skulptorium Barlachu. Jį ypač traukė Lietuva su savo romantika, Čiurlionis ir mįslingieji Rytai. Laikas nuo laiko lankydavosi Žemaičiuose, o iš lietuvių dailininkų buvo ypač susidraugavęs su velioniu J. Eidukevičium. Jo meistriškais kūriniais laikomi „Kuršių žvejų laivai", „Peizažas prie upelio", „Merginos prie jūros", „Kylantis rūkas", „Rytprūsių gamtovaizdis". Vedęs žmoną dainininkę ir dabar taip pat atsidėjęs kuria.

Baltų universiteto himnas

Baltų universiteto himno autorius yra to paties universiteto Hamburge estų rektorius Dr. Ernstas Öpikas. Minimasis himnas, pavadintas „Šviesos internacionalu", yra tos pat rūšies, kaip kad „Gaudeamus igitur", tik kitokio pobūdžio.

Jo autorius yra didelis muzikos mėgėjas, ypač Beethoveno gerbėjas, studijavęs kompoziciją ir pats komponavęs. Tačiau daugiau pasižymėjęs jis yra savo moksline veikla kaip astronomas. Tartu universitete buvo estų observatorijos vedėjas. Pakviestas žymaus amerikiečių mokslininko astronomo Shoply, penkerius metus dirbo Amerikoje Harwardo universitete ir Arizonoj, kur pritaikė naujose sąlygose savo metodą krintančioms žvaigždėms stebėti.

Baltų universiteto himnas parašytas vokiečių kalba todėl, kad jį šiuo metu laikoma to universiteto „tarptautine" kalba, turint galvoj, kad kiekviena tauta (lietuviai, latviai ir estai) norėdami galės jį išsiversti į savo tautinę kalbą. Į estų kalbą himną yra išvertęs himno autoriaus brolis geologas Arminas Öpikas.

AKADEMINIS GYVENIMAS

Sustabdė studentams UNRRos globą

UNRRA išleido potvarkį, kuriuo US zonoje sustabdyta bet kokia globa ir parama DP studentams. Tas potvarkis paliečia apie 1 000 lietuvių studentų. LTB Vyr. Komitetas išleido atsišaukimą remti visokiais galimais būdais aukštuosius mokslus einantį jaunimą.

Miunchene studijuos 100 amerikiečių

Miunchene UNRRos universitetas baigia darbą. Vokiečių universitete ir aukštosiose mokyklose studijuos apie 100 amerikiečių. Lietuviai studentai universitete yra užsirekomendavę, palyginti, visai neblogai. Pernai posemestrinėj projektų ir darbų parodoj aukščiausias premijas už geriausius darbus kaip tik gavo lietuviai studentai. Vokiečiai studentai už juos nebent darbštesni. Puikiai lietuviai rekomenduojasi ir akad. sporte, ypač stalo tenise, kur paskelbti rezultatai tikrai džiugūs. Geriausius stalo tenisininkus, kaip Garunkštį ir kt. tenka net per filmų apžvalgas kino teatruose matyti rodomus ekrane. Jų vardas dažnai minimas ir vokiečių spaudoje.

LASK krepšininkai neturi sau lygių Miunchene. Taip pat vokiečiai dažnai „skolinas" ir mūsų plaukikus. Moksle lietuviai ne paskutiniai, o sporte pirmauja.

Romoj steigiama lietuvių kolegija

Kardinolo Pizzardo pakviestas, amerikietis kun. A. Briška, Čikagos vienos parapijos klebonas, išvyko į Romą steigti ten lietuviams kunigams kolegijos. Jis savo planus pristatė ir gavo pritarimą iš Čikagos kardinolo S. Stritch.

Lietuviai Pax Romanos kongrese

Vysk. V. Brizgys su p. E. Turausku buvo išvykę į Romą, kur dalyvavo Pax Romanos suvažiavime. Rūpimasi priderančia aukštuosius mokslus einantiems lietuviams akademikams tarptautine globa.

YMCA ir YWCA

Tai yra jaunų vyrų krikščionių ir jaunų moterų krikščionių sąjungos, iki nacių įsigalėjimo veikusios Vokietijije, iki bolševikų okupacijos Latvijoj ir Estijoj. YMCA buvo įsteigta Anglijoj, kaip ir pasaulinio masto Skautų Organizacija ir Išganyma Armija. Jos abi daug padeda jaunimui knygomis, mokslo priemonėmis, parūpina sporto įrankių etc. Narių stiprinama dora, tėvynės meilė, artimo meilė ir pagarba.

Nariais gali būti 18—30 metų vyrai ir moterys, jaunesni laikomi kandidatais, vyresni — filisteriais, kurie ryžtasi sekti Kristaus pėdomis ir jo pavyzdžiu.

Per Regensburge įvykusį šių organizacijų atstovų iš III distrikto ribų suvažiavimą vadinamojo "ekstra pobūvio" metu geriausiai užsirekomendavo mažiausia skaičiumi / tik iš 4 susidėjusi / lietuvių grupė, kuri sudainavo prie fortepiono "Kai aš turėjau kaime mergelę". Kiekviena tautybė turėjo išsaukta tučtuojau vykdyti kokią norėdama programą, iš anksto jai nepasiruošusi. Iš tų tautybių grupių geriausiai užsirekomendavo lietuviai, o iš YMCOS centrinės vadovybės pusės pasigirdo šūkis: „Lai gyvuoja Lietuva!"

Kiek Vokietijoj studijuoja

Šiuo metu Vokietijoj 38 universitetus lanko 77 507 studentai. 14 universitetų yra Amerikiečių zonoj, 12 Anglų ir 9 rusų. Daugiausia klausytojų yra Miuncheno un-te — apie 7 000.

Lietuvių skaičius vokiečių universitetuose gausėja. Anglų zonoje 10% vietų paliekama tremtiniams, be to, jiems skiriama dalis vokiečių un-tų stipendijų.

Liet. Mokslo Draugijai 40 metų

Balandžio 7d. suėjo 40 metų nuo įkūrimo Liet. Mokslo Draugijos. Visa jos širdis buvo Dr. J. Basanavičius. Per tuos 40 metų Draugija yra atlikusi milžinišką lietuviškos kultūros darbą, padėjusi rimtus pagrindus vėliau Vilniuje įkurtai Lietuvių Mokslo Akademijai, išsišakojusiai į kelis institutus. Draugija turėjo puikią biblioteką su retu lituanistikos rinkiniu.

IVYKIAI IR ŽMONĖS

Intensyvėja kova už laisvę

Lietuvių kova už savo krašto laisvę tarp tremtinių Europoje, JA Valstybėse ir visame pasaulyje vis intensyvėja. Susiklausymas ir vieningumas daroši didesni. Puikiai praėjo vasario 16d. minėjimas, bado streikas, Maskvos konferencijos proga padaryta kur galint visų reikalingų žygių, aplankyta visa eilė žymių žmonių ir pasiekta, palyginti, neblogų rezultatų. Amerikoje aplankyti patys įtakingieji senatoriai. Įtakingas senatorius Brooks Kongresiniame Rekorde įsidėjo lietuvių memorandumą ištisai. Senatorius Even Brewster pakartotinai įdėjo amerikiečių vyriausybės 1940m. liepos 23d. pareiškimą Lietu-

vos reikalu ir Respublikonų partijos pirmininko P.C. Recce 1946m. spalio 12d. ir 1947m. vas. 12d. pareiškimus. Senatorius Taftas per pasikalbėjimą, suteiktą spaudai, pasisakydamas Lietuvos reikalu, pareiškė, kad "dirbkite ir nepasiduokite. Laikytės, nes yra vilties, gal net netolimoj ateity. Yra žinomas faktas, kad tos tautos, kurios naudoja užgrobimo metodus ir išsiplečia, išugdo viso pasaulio neapykantą. Taip, pvz., daro sovietai. Ir jie prieis liepto galą." Lietuvos draugų skaičius Amerikos kongrese pagausėjo. Bet pačios Lietuvos reikalas vis dar neišryškėjęs. Nors amerikiečių milijoninio tiražo žurnalas "Life" įsidėjo naująjį žemėlapį, kur Lietuva, Latvija ir Estija pažymėtos kaip "nebeegzistuojančios" valstybės, bet Amerikos lietuviai linkę tikėti, kad paskutinį žodį tars tuo reikalu kongresas. Amerikoje labai didelę veiklą yra išvysčiusios centrinės lietuvių organizacijos. Nuvykęs ten buv. Respublikos Prezidentas Dr. K. Grinius rengia platesnį memorandumą Lietuvos nepriklausomybės reikalu demokratinių valstybių galvoms — jame atvaizduoja okupantų priemones lietuvių tautai išnaikinti ir prašo pagalbos lietuvių tautai.

Anglijos lietuvių ryšium su Maskvos konferencija padaryti žygiai pasiekė ir įtakingus britų politikus. Kaip matyti iš „Parliamentary Debates" 435 tomo, buvo Lietuvos reikalu įteikta britų parlamente paklausimas. Interpeliavo konservatorių atstovas prof. Savory, be to, parlamento nariai Mc Govern, seras Patrick Rannon, Earlas Wintertonas, viceadmirolas Tayloras. Vyriausybės vardu atsakinėjo ministeris Mc Neilis. Esminio ir tiesioginio atsakymo dėl galimų britų žygių Lietuvos reikalu buvo vengiama, nors klausimas buvo aiškiai formoluotas, reikalaujant, kad britų vyriausybė iškeltų Maskvos konferencijoj Lietuvos klausimą ir padarytų formalų pareiškimą, jog Britanija nepripažįsta ir niekad nepripažins Lietuvos okupacijos. Prof. Savory pareiškė: "Argi vyriausybei priimtinas slaptasis Ribbentropo - Molotovo 1939m. susitarimas, kuriuo remiantis Baltijos valstybės buvo okupuotos Sov. Rusijos? Ar tai suderinama su Britų garbe?"

Iš britų spaudos aiškėja, kad Cripsas rūpinasi, jog per dabar vykstančius Britų-Sovietų pasitarimus būtų pažadėta D. Britanijai pristatyti tą maisto kiekį, kokį ji gaudavo anksčiau iš Pabaltijo kraštų, ypač bekono, pieno produktų etc. Gen Morgano pareiškimu, baltai dar vis tikį, kad britai imsis realių žygių atstatyti jų kraštų suverenumui. Tačiau jis į tas viltis žiūrįs skeptiškiau. Apskritai, britai čia elgiasi labai atsargiai ir rezervuotai, tačiau, kaip iš "Daily Mail" ir kitų jų žymių spaudos organų aiškėja, nėra linkę pripažinti Pabaltijo kraštų aneksijos.

Išvežti į Sibirą trys Lietuvos vyskupai

Visad gerai informuotas Paryžiaus dienraštis "La Croix" isidėjo žinią, kurioj skelbia, kad iš Lietuvos ištremti trys vyskupai: Telšių vyskupas Borisevičius, jo pavaduotojas vysk. Ramanauskas ir Kaišiadorių vysk. Matulionis. Vysk. Matulionis išvežtas jau antrą kartą. Apie jį plačiai paraše ir ukrainiečių spauda Amerikoje. Ištremta taip pat visa eilė kunigų. Apie ištremtuosius jokių žinių neturima. Savo pranešimų "La Croix" baigia šiais žodžiais: Viešoji pasaulio opinija turi veikti ir daryti kuo didžiausios įtakos į demokratines valstybes, kad pagaliau išmuštų laisvės valanda mūsų broliams Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje".

Minimoji žinia patvirtinama ir iš kitų šaltinių, atėjusių iš Lietuvos. Pranešama, kad vasario 3d. miręs ir vasario 6d. palaidotas Kauno arkivyskupijos valdytojas prel. Jakūbauskas. Jis rastas besėdis negyvas kėdėje. Laidotuvėse dalyvavo vysk. Paltarokas ir arkivysk. M. Reinys. Vysk. A. Karosas dėl senatvės į laidotuves negalėjo atvykti.

Ištrėmimas į Sibirą eina toliau. Paaiškėjo likimas ir mirties galimybės ne tiktai buv. Respublikos Prezidento A. Stulginskio, A. Voldemaro, Dr. Igno Skrupskelio, Z. Starkaus ir visos eilės kitų žymių lietuvių tautos veikėjų, bet ir daugelio kitų. Kai kas iš anksčiau išvežtųjų grąžinta į Lietuvą. Buv. žemės ūkio viceministeris Skaisgiris, kaip netekęs darbingumo, išvežtas į Uzbekistaną. Dr. Skrupskelis mirė po nežmoniškų kančių prie Vorkutos. Ten dirbęs ir Dr. L. Bistras. Netoliese prie darbų buvo atgabenta ir buv. min. pirmininko A. Merkio šeima.

Taip pat patvirtinamos žinios apie išvežtus kunigus J. Grigaitį, Ylių, Adomaitį, Mieldažį, Šliumpą, Šakių kleboną Vaišnorą ir kt.

Berlyne pabėgėlių stovykloj kai kurie lietuviai suėjo austrą Dr. B., 10 metų išgyvenusį priverstinų darbų lagery Pečioros srity. Ten buvę atvežtų ir lietuvių. Iš jų atsimena agr. Vl. Tiškų, Janavičių, Jakštą, gyd. Garuolį, pas. policijos baro viršininką Šimkų ir kt. Ten žiemos metu šalčiai siekia iki-70°. Mirtingumas toks pat, kaip apie Vorkutą — per metus žūva apie 30—40 proc.

Lietuviai iš Balfo gavo arti 2 mil. dolerių pašalpos

Ryšium su Balfo 3 metų sukaktimi Amerikos lietuvių spauda skelbia didelius jo nuopelnus tremtiniams šelpti. Pašalpų įvairiuose kraštuose išleista įvairiais būdais / daiktais ir pinigais, arti 2 milijonų dolerių, sušelpta apie 60 000 žmonių. Piniginių pašalpų išmokėta 348 000 dolerių, maisto, vaistų ir kt. reikmenų — už 260 000 dolerių, apavo ir kt. panašių daiktų — už 1. 260 000 dolerių.

Prasidėjo emigracija į Angliją

Iš britų zonos prasidėjo tremtinių emigracija į Angliją. Imami savanoriškumo pagrindu pirmoj eilėj nevedę vyrai ir šeimos be vaikų. Tokių, kurie nevaržomai gali vykti, šiuo metu iš 23 500 lietuvių Britų zonoj yra apie 9 000. Šeimos narius bus galima atsiimti vėliau. Dabar vedamos derybos, kad prie jų būtų įskaityti taip pat seni tėvai, giminės iš kitų zonų ir invalidai, kurie paliekami toliau stovyklose Vokietijoje. Nors sąlygos nėra lengvos, ypač turint galvoj, kad išvykstančiųjų daugumas yra inteligentai, kuriems teks imtis fizinio nekvalifikuoto darbo, tačiau šiuo metu jos yra įmanomiausios iš visų kitų emigracinių galimumų. Tikimasi, kad su laiku bus taip pat galima į Angliją perkelti Baltų Centrinė Tarybą, Lietuvių Tremtinių Operą, redakcijas ir kai kurias kitas būtinas institucijas. Mokyklų pradžioj Anglijoj nenumatoma.

Savanorių, norinčių vykti, kai kur užsirašo ir visas 100%. Tai kaip tik rodo, kad tremtiniai darbo nebijo ir nevengia, jei tiktai gauna įmanomesnes pragyvenimo ir darbo sąlygas. Pirmieji transportai jau išvyko. Išsyk perkeltieji turės gyventi perein. stovyklose, kol bus paskirstyti į darbus. Iš specialybių įskaitomi tik technikai. Darbo sutartis turi pasirašyti 12 mėnesių. Po bandomojo laikotarpio jas arba galės pratęsti toliau, naudodamiesi visomis britų darbininkų teisėmis, arba grižti atgal į Vokietiją, nenustodami DP teisių, arba emigruoti kitur. Po 5 metų galės gauti Britų pilietybę. Bagažo gali pasiimti kiek panešdami. Valiutos reikalai taip tvarkomi: markes turi išvykstantieji perduoti UNRRos direktoriams arba karinėse stovyklose komendantams ir gauti tai sumai pakvitavimus. Jie bus deponuoti Reichsbanke ir nusistojusiu kursu vėliau pervesti jų savininkams į tuos kraštus, kur jie gyvens. Kitų kraštų turimą valiutą galima pasiimti su savimi, bet išlipant ji turi būti pagal pakvitavimą perduota muitų kontrolei. Tos sumos bus deponuotos Anglijos Banke ir išmokėtos atitinkamu kursu tiems asmenims įsikūrus. Prie užsienio valiutos taip pat priskaitomi Lietuvos, Latvijos ir Estijos pinigai (litai, latai ir kronos).

Į išvykstančius Baltų Centr. Taryba ir mūsų vyriausieji vadovaujantieji organai paskelbė atsišaukimą, ragindami juos pasirodyti tikrais pionieriais ir parodyti savo tikrą vertingumą britų darbo visuomenei. Visa eilė lietuvių, latvių ir estų, mokančių anglų kalbą, paskirti prie britų įstaigų ryšininkais. Kuo greičiausiai palikti Vokietiją rūpinasi visi, ir dabar Britų zona gyvena tikras emigracinės karštinės dienas. Pirmosios tremtinės, nuvykusios į Angliją darbų, užsirekomendavo, palyginti, gerai.

Į Belgiją dirbti anglių kasyklose lietuvių išvažiavo tiktai keli šimtai.

Dėl emigracijos sąlygų Prancūzijon žiūrima labai skeptiškai. Tikimasi, kad britų pavyzdžiu ir amerikiečiai pradės tvarkyti savo zonos tremtinius. Norima emigraciją padaryti platesnę į Kanadą ir į Argentiną, taip pat kalbama, kad panšiu būdu nuo rudens prasidės emigracija ir į JAV, kur rūpinamasi, be normalios kvotos, priimti dar 400.000 DP iš Europos priedo.

Meerbecko stovykloje, netoli Hanoverio, buvo prieš emigraciją pradedant sušauktas visos Britų zonos tremtinių bendruomenių atstovų ir centrinių vadovybės organų suvažiavimas. Jo svarbiausią klausimą sudarė įsikūrimas Anglijoje. Ypačiai didelis dėmesys buvo kreipiamas į tai, kad nebūtų palikti savo likimui globos ypačiai reikalingieji: seneliai, invalidai, daugiavaikės šeimos ir kt. Amerikiečių zonoje nedarbingieji, invalidai, seno amžiaus žmonės ir moterys, turinčios vaikų iki 6 metų, numatomos imti į specialias stovyklas, kur jiems bus teikiamas pagerintas maistas, o vėliau pervežti į Ameriką. Tuo rūpinasi Amerikos Krikščionių Bažnyčių Sąjunga. Registracija tokių asmenų jau vyksta.

Sunaikinti Aušros Vartai?

Intern. Catholic Press Agency paskelbė iš Varšuvos žinią, kad esanti sunaikinta Aušros Vartų šventovė Vilniuje. Esą, Aušros Vartai su aplinkiniais pastatais buvę sugriauti. Stebuklingasis Marijos paveikslas buvęs išgelbėtas tik dviejų lietuvių drąsuolių ir kelių lenkų pasiryžimu. Dabar jis esąs arkiv. Jalbžykovskio globoje Balstogėje.

Tačiau iš kitų šaltinių toji žinia dar nėra patvirtinta.

Pogrindinė lietuvių spauda

"Išeivių draugas" praneša, kad Angliją vėl pasiekė pluoštas Lietuvos pogrindinės spaudos ir partizanų laikraščių. Tai "Laisvės varpas", "Kovos kelias", "Šviesa", "Už tėvų žemę" ir kt. Jie ten nepaprastai branginami, kaip kad seniau vokiečių okupacijos metu pasiekę užsienius rezistencinio lietuvių sąjūdžio spaudos organai: "Į laisvę", "Nepriklausoma Lietuva", "Laisvės kovotojas" ir kt.

Rūpinamasi atnaujinti lietuvių-latvių susiartinimo veiklą

Latvių-Lietuvių vienybės pirmininkas Julius Bračs rūpinas atnaujinti latvių — lietuvių susiartinimo veiklą. Į buv. Vienybės narius paskelbtas tuo reikalu atsišaukimas.

Britų zonos lietuvių gydytojų suvažiavimas

Rensburgo stovykloje įvyko svarbus britų zonos lietuvių gydytojų suvažiavimas, kuriame svarstyti mitybos ir sveikatingumo reikalai, pirmoj eilėj mokyklinio jaunimo ir nėščių moterų. Po aktualių, statistine medžiaga paremtų referatų buvo priimta visa eilė rezoliucijų, kurios pasiųstos į britų spaudą. Jose prašoma, kad motinos su vienu vaiku iki 6 metų ir bent su dviem vaikais iki 4 metų būtų laikomos dirbančiomis, padidinta maisto kokybe ir kiekybe, nes žmogaus organizmui reikalingas minimumas bent 2 800 kolorijų, o dabar gaunama tik apie 1 200; mokiniai ir studentai būtų laikomi dirbančiais etc.

Suaugusiųjų Švietimo institutas

Würzburge vietinių inžinierių iniciatyva buvo įsteigtas Švietimo Institutas, kuris savo veikla gražiai užsirekomendavo. Institute veikia 3 skyriai: automechanikos, siuvimo-kirpimo ir daržininkystės-sodininkystės. Be spec. dalykų, klausytojams privalomos anglų ir vokiečių kalbos, ir pirmosios pagalbos nelaimių atveju kursas. Institutui vadovauja inž. Krulikas.

Organizuojasi lietuviai amatininkai ir darbininkai

Hanau lietuvių stovykloje buvo sušauktas visų 3 zonų lietuvių amatininkų ir darbininkų atstovų suvažiavimas. Į centro valdybą išrinkti: J. Jonienė, Br. Šiupinys, V. Gervickas, Ap. Beresnevičius ir kt. Suvažiavimas JAV, Anglijos ir Prancūzijos valdžių galvoms ir darbininkų bei amatininkų profesinėm sąjungoms pasiuntė atitinkamas rezoliucijas.

Amerikoj ruošiamasi Lietuvių Dienai

Amerikoje JAV laisvės šventės dieną / liepos 4d. / paprastai ruošiama Lietuvių Diena. Šiemet iš eilės ji bus 18-toji. Norima, kad ji šiemet praeitų ypač įspūdingai ir būtų geresnė už visas kitas dienas.

Vysk. Brizgys Prancūzijoje

Prancūzijoje lankęsis vyskupas V. Brizgys tyrė tenykštes gyvenimo sąlygas ir emigracijos galimumus. Paryžiuje jis dvi savaites viešėjo pas mūsų ministerį Dr. St. Bačkį, kuris šiuo metu Prancūzų vyriausybės yra pripažintas ir turi visas diplomatines privilegijas.

Kurdinimosi reikalais vysk. V. Brizgys lankėsi pas visą eilę žymių prancūzų pareigūnų tarp jų ir pas svetimšalių dep-to direktorių. Tačiau dėl emigracijos ten tenka labai rimtai pagalvoti.

Vysk. Brizgys su min. Bačkiu dalyvavo taip pat vienoj intelektualų — rašytojų arbatėlėj kuri ruošiama tik ypatingomis progomis ir į kurias eina tik rašytojai. Svečiai čia buvo maloniai sutikti ir pasveikinti Ta proga būrelio pirmininkas vaizdžiai papasakojo mūsų šalies vargus. Rytojaus dieną daugumoj laikraščių pasirodė eilė straipsnių apie mūsų tėvynę.

Kultūrininkų sukaktys

Šiemet sueina 40 metų amžiaus eilei mūsų kultūrininkų: B. Brazdžioniui, V. K. Jonynui, Pulgiui Andriušiui, A. Merkeliui, S. Urbonui.

„Ameriką" redaguos

drauge su A. Vaičiulaičiu J. B. Laučka, ligi tol dirbęs Balfe. Vaičiulaitis, be to, Scrantono un-te dėsto prancūzų kalbą. K. Čibiras-Verax pakviestas redaguoti „Darbininko".

Penkeri metai nuo Reizgio nužudymo

Balandžio 2d. suėjo lygiai penki metai, kai Mauthauseno koncentracijos stovykloje buvo nužudytas M. Lietuvos veikėjas, buv. direktorijus pirmininkas Martynas Reizgys. Grįžęs iš Lietuvos, iki 1941 m. spalio mėn. buvo kalinamas Gestapo kalėjime Klaipėdoj, paskum buvo išvežtas į Oranienburgo konc. stovyklą, o iš ten - į Mauthauseno KZ, kur 1942 m. balandžio 2 d. buvo krematorijuj sudegintas. Jis skelbė šūkį: nėra jokių sienų tarp D. ir Mažosios Lietuvos — jas priešai padarė. Lietuviams jų nėra ir negali būti.

Pabaltijo valstybės Roosevelto — Sikorskio pasikalbėjimuose

Amerikos spaudoj plačiai komentuojami buv. lenkų ambasadoriaus Ciehanovskio atsiminimai, pavadinti „Pralaimėjimas pergalėj", kur minimi būdingi tuometinio lenkų egzilinės vyriausybės Londone šefo gen. Sikorskio pasikalbėjimai su Rooseveltu dėl Pabaltijo. Iš tų pasikalbėjimų paaiški, kieno ir kokiu būdu buvo praloštas Pabaltijys.

Dabar lenkų emigrantų spauda pažymi, kad lenkų emigrantų egziliniai sluogsniai pripažįsta teisingą sprendimą susitarimo keliu dėl Vilniaus krašto ir lietuviams teisę į Rytprūsių sritis su Tiže, Įsrutimi ir kt. lietuviškomis vietomis.

Liet. Raud. Kryžiaus atstovų suvažiavimas.

Miunchene buvo sušauktas Liet. Raud. Kryžiaus Amerikiečių I zonos skyrių pirmininkų, apylinkių įgaliotinių ir moterų komitetų vicepirmininkių suvažiavimas. Jame dalyvavo LRKr. vyr. valdybos vicepirmin. Dr. Ingelevičius, zoninio komiteto vicepirmin. G. Alksninienė, 18 skyrių pirmininkai ir visa eilė kitų delegatų. Pirmininkavo prof. Oželis. Pranešimus padarė gen. įgaliotinis P. Minkūnas, sveikatos skyriaus vedėjas prie gen. įgaliotinio įstaigos Dr. Matukas, p. Alksninienė. Miuncheno apyg. pirmininkas p. A. Kalvaitis, adv. A. Sodaitis. Iš pranešimų paaiškėjo, kad šelptinų skaičius vis didėja, nors šelpiama apie 480 studentų, buv. karo belaisviai, polit. kaliniai, našlaičiai, apie 160 ligonių etc.

Pagyvėjo Amerikos lietuvių spauda

Amerikos lietuvių spauda pastaruoju laiku žymiai pagyvėjo. Užmegstas artimesnis ryšys su tremtiniais Vokietijoje ir čia leidžiama spauda, keičiamasi informacijomis, pranešimais etc. Gausu žinių ir iš Lietuvos ir lietuvių gyvenimo visame pasaulyje. "Draugas" organizuoja spec. fondą pasiųsti amerikiečių spaudai tremtiniams į stovyklas Vokietijoje.

Technikos dirbinių paroda Würzburge

Liet. Tremtinių Inžinierų Würzburgo skyriaus iniciatyva Würzburge buvo suruošta technikos darbų paroda. Iš technikos ir dailės darbininkų buvo surinkta apie 250 eksponatų tarp jų gražios rankų darbo audimo staklės, skoningos tautinės juostos, medžio, metalo dirbiniai, savos gamybos radijo aparatai, o ypač suvenyriniai dalykėliai. Paroda gyvai domėtasi.

Prancūzų vyskupai žino apie Lietuvą

Prancūzų vyskupas Robert Picard de Vacqueric yra didelis lietuvių bičiulis, kiekviena proga keliąs balsą dėl pavergtų tautų laisvės. Lankydamasis Tiubingene, ta proga atlaikė pamaldas ir pasakė įspūdingą pamokslą, kurio klausėsi generalgubernatorius gen. Widmes ir kt. žymūs žmonės. Lietuvą prancūzų kat. bažnytiniai sluogsniai žino kaip krikščioniškąjį avangardą su visa jo praeitimi ir dabartimi.

P. Žadeikiui 60 metų

Lietuvos nepaprastam pasiuntiniui ir įgaliotam ministeriui JA Valstybėse ats. pulk. Pov. Žadeikiui šiemet suėjo 60 metų amžiaus. Kilimo jis žemaitis; D. kare tarnavo karininku, Lietuvoje kurį laiką ėjo krašto apsaugos ministerio pareigas, paskum atsidėjo diplomatinei tarnybai. Jau beveik 25 metai gyvena Amerikoj, kur ėjo konsulo ir gen. konsulo pareigas, o paskiausiai buvo paskirtas atstovu į Vašingtoną. Sukaktuvininkas yra aktyviai pasireiškęs taip pat lietuvių spaudoj.

Įspūdingai paminėta Motinos diena

Šiemet Motinos diena tremtyje paminėta įspūdingai. Ta proga veik visur suruoštos pamaldos ir minėjimai su paskaitomis ir koncertine dalimi. Garbės prezidiume buvo palikta tuščia vieta Nežinomajai Motinai — kankinių, partizanų, tremtinių Motinai. Dienos proga Šv. Sosto Tautinis Delegatas lietuviams Vokietijoje ir Austrijoje kan. Feliksas Kapočius paskelbė du atsišaukimus į lietuvius, kuriuose iškelia lietuvės motinos nuopelnus tautai ir Bažnyčiai, taip pat nurodo mišrių vedybų žalą. Taip pat paskelbė savo atsišaukimus Baltijos Moterų Taryba, suruošusi tarptautinės Motinos Dienos minėjimą su gražia koncertine dalimi, ir Centrinis Liet. Moterų Komitetas.

Nürtingene — pavasario šventė

Per Sekmines Nurtigeno apskrities stovyklų lietuviai, latviai ir ukrainiečiai ruošia pavasario šventę Lietuvių gimnazijos rūmuose 20 kambarių paskirta meno, spaudos ir tautodailės parodoms. Šventė truks tris dienas. Į centrinį komitetą įeina inž. Gargasas, gyd. Z. Danilevičius, Dr. Aglinskienė, Andrius ir Pažemėnas.

Atidaryta biblioteka

Gausingiausioji Amerikiečių zonoje Hanau stovykla įsitaisė ir skaityklą-biblioteką, kur gausu lietuvių ir anglų knygų ir periodinės spaudos. Knygų yra apie 1 500 egzempliorių, lietuviškų žurnalų 200 egz., angliškų knygų 150 egz. ir anglų žurnalų 1 500 egz. Netrukus bus suorganizuotas tremtyje išleistų lietuviškų knygų skyrius.

Mirė P. Cvirka.

Gegužės 2 d. staiga mirė Lietuvoje P. Cvirka. Anksčiau mirė Sal. Neris, L. Gira, žiemą — dail. Žukas, š. m. balandžio mėn. Butkų Juzė, o po gegužės 1 d. parado Vilniuje — ir P. Cvirka.

Kiek Amerikoj lietuvių

Prof. K. Pakštas paskelbė naujausius duomenis, kiek Amerikoj esama lietuvių. Pasirodo, kad pagal 1940 m. statistiką pirmosios ir antrosios kartos ateivių JA Valstybėse esama lietuvių 395.000. Lietuvių masė ten susideda iš 4 kartų. Tų visų kartų lietuvių tai gali būti apie 650.000, bet pagal namie vartojamą kalbą lietuvių įskaityta tik 140.620, iš kurių 122.660 gimusių Lietuvoje ir 17.940 Amerikoj gimusių. Ir tas jų skaičius kasmet mažėja, o lietuvišką spaudą remia tik apie 70.000 lietuvių. Dabar naujo kraujo į tenykštę lietuvių masę įlieja lietuviai tremtiniai. Ypač ten pasigendama rimto literatūros — kulturos žurnalo. Ten veikia 43 parapinės mokyklos ir keletas lietuvių katalikų išlaikomų aukštesniųjų mokyklų.

Baltų profesiniai susigrupavimai

Baltai įteikė britų parlamento nariams memorandumą iš kurio vaizdžiai matyti, kokių esama Britų zonoje susigrupavimų ir kiek kurios profesijos žmonių. Statistika rodo, kad tarp baltų tremtinių atstovaujamos visos klasės.

Iš 74.000 baltų Britų zonoj iki 16 metų estų yra 18%, latvių — 17%, lietuvių 24%. Laukiančių motinų ir su vaikais iki 6 metų estų 7,1%, latvių — 6,6%, lietuvių 11,1%. Senų ligonių, nepajėgių dirbti estų 8,8%, latvių 8,4%, lietuvių 6,4%. Pajėgių dirbti estų 66,1% latvių — 68%, lietuvių 58,3%.

Iš pajėgių dirbti lietuvių tarnautojų ir prekybininkų yra 1.880, kasyklų ir chemikalų darbininkų 56, statybos darbininkų 556, žemės ūkio ir miškininkystės 3.188, sveikatos ir sanitarijos 353, susisiekimo ir tiekimo 152, namų ūkio 1.067, drabužių, maisto ir kt. tarnybos 1.964, laisvųjų profesijų ir meno 1.396 (estai 991, latviai 3.270), metalo pramonės 169, įvairių kitų profesijų 400. Lietuvių procentiškai, palyginti su latviais ir estais, yra daugiau žemės ūky ir miškininkystėj, namų ruošoj, drabužių, maisto ir kt. tarnybose.

Baltų tremtiniai visose trijose okup. zonose taip atrodo: Britų zonoj: estų yra 46%, latvių 48%, lietuvių 40%; Amerikiečių: estų 49%, latvių 47%, lietuvių 51%; Prancūzų: estų 3%, latvių 2,5%, lietuvių 6%. Austrijoje visose 3 zonose estų 2%, latvių 2,5%, ir lietuvių 3%.

Į mūsų Rašytojus ir Leidėjus

Tremties pergyvenimai yra sukrėtę ne tiktai mūsų politinę, ekonominę bei kitas visuomenines ar kultūrines sritis, bet tie ištrėmimo patyrimai žymiai yra palietę ir mūsų grožinės literatūros kūrybą.

Nepriklausomojo Lietuvos laikotarpio grožinė literatūra tiek turiniu, tiek ir formaliniu atžvilgiu buvo pasiekusi tikrai pasigerėtinos aukštumos. Kai kurie autoriai, ypač lyrikai, drąsiai galėjo stoti į Europos žymiųjų rašytojų eiles. Žinoma, čia padėjo ir tai, kad į Nepriklausomojo laikotarpio grožinę literatūrą buvo susitelkusios net trys rašytojų kartos: senieji, vyresnieji ir jaunieji. Kiekviena šitoji karta davė stambių vardų ir kūrinių.

Prabėgom kalbant apie mūsų grožinės literatūros laikotarpius, reikia pažymėti, kad nevienodai tų laikotarpių autoriai žiūrėjo į savo kūrybą. Pav., spaudos draudimo laikotarpis turėjo daugiau utilitarinių siekimų: literatūrinėmis priemonėmis prikelti visus sluoksnius tautiniam atbudimui. Atgavus spaudą, o ypač įžengus į nepriklausomybės perijodą, prasidėjo jau tikras ir platus — horizontališkai ir vertikališkai — teisingas lietuvių tautos kultūrinis gyvenimas. Turėjome visą eilę įžymiųjų bibliotekų netik centruose, bet ir apskričių miestuose. Jas puošdavo ir kasmet papildydavo mūsų grožinių kūrinių pavyzdžiai, jau nebekalbant apie mokslo ir kt. knygas.

Paprastai sakoma, kad grožinė literatūra gali bręsti ir bujoti tiktai pilnutinėj tautinėj ar politinėj laisvėj. Šiandien tokios laisvės mes neturime ir nežinia dar, kada mes ją pasieksime. Be to, šių dienų lietuvis rašytojas gyvena gana skirtingose sąlygose, negu, sakysim, Donelaitis, Kudirka, Maironis, Vaižgantas, Biliūnas ir kt., kurie, nors ir spaudžiami carinio režimo, vis dėlto galėjo turėti tiesioginį ryšį su tauta. Tremties rašytojas šiandien yra netik mintytojas, kitų kurstytojas, jis, be to, dar yra ir kovotojas už didžiąją tiesą, kurio plunksna turi būti aštresnė ir taiklesnė, negu kardas.

Tremties laikotarpis taip pat, sutelkė vaizdų mūsų rašytojų būrį, kurin rikiuojasi tiek vyresnieji, tiek ir patys jaunieji. Per šį trumpą laikotarpį jau spėjo pasirodyti kelios dešimtys grožinių knygų. Tačiau, pasiklausius kritikos ir kitų balsų, mes prieiname išvadą, kad tos knygos, nežiūrint keletą neabejotinų talentų, tiek turinio, lygiai ir formos atžvilgais, nėra viliojančio tobulumo. Susidaro įspūdis, kad šiandien leidžiama viskas, kas tik parašoma, visai nepaisant to, kad leidinys dar nėra pribrendęs, nepakankamai paruoštas ir per daug ankstybas viešumai. Atsitinka net ir taip, kad pradedantieji rašytojai judriau paveikia spaustuves bei popieriaus sandėlius ir impulsyviai veržiasi su savo pirmaisiais bandymais, kai tuo tarpu vyresniųjų autorių vertingi kūriniai turi dar ilgą laiką gulėti rankraščiuose.

Švietimo Valdybos Knygų Leidimo Komisija, visa tai žinodama, kolegiškai apeliuoja į rašytojus, ypač pradedančiuosius, o taip pat ir į leidėjus, kad jie, eidami viešumon su nauju leidiniu, būtų ne tik rūpestingi, bet ir atsakingi. Konkrečiai tariant, šiandien, turėdami tokius nelengvus spaudos varžtus, leiskime tiktai vertingus kūrinius. Kas dar daugiau slepiasi po šituo pageidavimu, savaime turėtų numanyti tas, kuris imasi plunksnos, o lygiai ir tie, kurie tuos plunksnos darbus leidžia viešumon. Pabaigai mes norėtume priminti praktišką Vydūno patarimą sau pačiam, o taip pat ir kitiems: „Lengviausia galiu pasakyti, kaip aš atskirus rašinėlius rašiau ir ilgesnį laiką nešioju juos su savimi. Pagaliau rašau, bet beveik visuomet kelius kartus parašęs veikalą, jį vėl taisau. Atidedu, vėl taisau ir visą naujai rašau. Nustumiu dažniausia spausdinimą, kol neverčia kas darbą baigti."

Švietimo V-bos Knygų Leidimo Komisija

LITERATŪRA

Reta knyga apie Tibetą

A. David Noel, prancūzė Tibeto tyrinėtoja, išleidžia sensacinę knygą apie Tibetą, pavadintą „Barbarų krašte į vakarus nuo Kinijos". Tai pirmoji baltoji, patekusi į neprieinamas Tibeto šventyklas. Šios knygos ištraukų buvo skelbta spaudoj.

Žurnalas 19 kalbų

Amerikoje 19 įvairių šalių leidėjų leis iliustruotą žurnalą, kurį spausdins 19 kalbų. Tokio žurnalo tikslas — pradėti glaudesnį bendradarbiavimą tarp atskirų tautų.

Thomas Mannas

pradėjo Amerikoje ciklą paskaitų. Jų svarbiausia tema „Nietschės fisolofija dabartinių įvykių šviesoj". Taip pat baigia porą savo naujų veikalų.

Biblijos vertimas į eskimų kalbą

pasirodo netrukus Romoje. Tekstas atspausdintas vadinamuoju siliabiniu šriftu, nes ši šiaurės tauta savo raidyno dar neturi. Tai buvo nepaprastai sunkus darbas, kurį atliko tėvai misionieriai, įsikūrę prie Hudzono įlankos. Specialus įrišimas apsaugos Bibliją nuo visokių oro negerovių.

Atstato Goethės namą

Frankfurto a. M. miesto taryba nutarė atstatyti sugriautas Goethės namus. Norima juos atstatyti tokius, kad iš jų būtų matyti visas miesto vaizdas.

Miunchene

šiemet vasarą numatoma pastatyti du prancūzų veikalus: Jean Anouilho meilės misteriją „Orpheus ir Euridikė" ir Paul Claudelio „Šilkinį batelį". Vaidins geriausi vokiečių artistai.

Latvių kūryba vokiškai

Wiborada Verlag Post išleido išverstus iš latvių kalbos į vokiečių kalbą Konstantino Raudyvės „Silvestro Perkono atsiminimus", 3 tomų romaną. Pirmasis tomas pavadintas Ieškotoju, antrasis — Šviesa, trečiasis — Amžinuoju Piligrimu. Turi išsiverlę į prancūzų kalbą ir estai keletą savo klasikų veikalų, o lietuvių šiomis dienomis išėjo tiktai St. Zobarsko vokiškai „Das Lied der Sensen" („Dalgių daina").

MENAS

Austrų kompozitoriui premija Amerikoje

Amerikoj nuo 1934 m. gyvenęs austrų kompozitoriaus Arnoldas Schönbergas, naujosios muzikos pionierius, Amerikoje gavo šiemetinę Meno ir Mokslo instituto premiją už nepaprastus laimėjimas muzikos srity. 1.000 dolerių kasmet skiriama geriausiam gyvam užsieniečiui rašytojui arba dailininkui. Laureatas gyvena Los Angelos mieste.

Toscanini mini 80 metų

Didysis pasaulio dirigentas Artūras Toscanini atšventė savo 80 metų amžiaus sukaktį. Jis savo karjerą pradėjo kaip 19 m. violenčelistas Rio de Janeiro operoj, kur vietoj aikštingo dirigento atmintinai sudirigavo „Aidą". Grįžęs į tėvynę, išsyk buvo paskirtas Turino, paskum Milano Scalos dirigentu. Nesutikęs su fašizmu, persikėlė į Ameriką ir apsigyveno New Jorke, kur dirbo operoje ir radiofonuose. 1943 m. Milano sukombarduotai Scalai paskyrė 1 milijoną lyrų ir pats križo lėktuvu diriguoti atstatytoj operoj tūkstantinių minių sveikinamas. Apskritai, jis šiuo metu laikomas vienu iš stipriausių pasaulinių dirigentų.

Stolzas vėl vyksta į Ameriką

Vienos garbės piliečiu paskelbtas kompozitorius Robertas Stolzas iš Austrijos sostinės vėl išvyko į JAV. Paryžiuj jis pradėjo režisieriui Lemacui baigti muzikinę filmą „Tabarin" ir iš ten išvyko toliau į Hollywoodą. kur dirbs prie vieniečio Pasternako didžiulės muzikinės filmos „Reunion Vienoje". Rugpiūčio mėnesį grįš atgal į Vieną, kur bus iškilmingai pastatyta jo nauja operetė „Trys nuo Dunojaus".

Trumano dukters debiutas

Trumano duktė neseniai debiutavo kaip koloratūrinis sopranas su Detroito simfoniniu orkestru. Jos balsas kritikų teigiamai įvertintas.

Tai esanti gabi mokinė, kuriai trūksta tik dar sceninio patyrimo.

Wagnerio „Nibelungų žiedas"

įtrauktas į geriausios Amerikoje New Jorko Metropolitan operos repertuarą. Pastatymas atsieis apie 100.000 dolerių. Režisuos ir sceną sutvarkys vyriausiasis kompozitoriaus sūnus Siegfriedas Wagneris.

Richardas Strausas

Vienoje baigia komponuoti savo naująją simfoninę poemą „Dunojaus", kurią nori dedikuoti Vienos filharmonikams.

Leopoldas Stokovskis,

pasaulinio masto dirigentas, per garsiąją šventę Salzburge diriguos Vienos filharmonikams.

Filmos prieš totalizmą

Amerikoj pradėtas prieš totalizmą nukreiptų filmų propagavimas. Hollywoode pradėta sukti nauja filma, pavadinta „Geležinės uždangos" vardu. Joj bus pavaizduota sovietų agentų pogrindinė veikla ir pastangos išvogti atominio ginklo ir JAV saugumo paslaptis.

Tarptautinė filmų savaitė

buvo suruošta Salzburge. Buvo rodomos amerikiečių, britų, italų, prancūzų, šveicarų ir austrų filmos. Rusai atsisakė savo filmų atsiųsti.

Filmuoja literatūros veikalus

Amerikoje paruošta filma iš Čaikovskio gyvenimo, pavadinta „Tragiškoji simfonija". Ifilmuoti šią vasarą numatoma ir keletą Šekspyro veikalų. Statoma filma iš Sigridos Undset romano „Kristina, Lawrenco duktė", už kurį jai paskyrė Nobelio premiją.

Zarah Leander

vėl pasirodė filmoje Vienoje. Vaidino dviejose austrų filmose, kurios bus išleistos vokiečių, anglų ir prancūzų kalbomis.

Pradėti Schakespeare'o vaidinimai

Stoatfon de on Avon pradėti Schakespeare'o vaidinimai „Romeo ir Ju-

lijos" pastatymu. Jie truks visą vasarą. Vaidinimai kiek sumoderninti. Dėl to tarp kritikų ir publikos kilo gyvų diskusijų.

Egzistencializmo tėvo pasisekimas Amerikoj

Sartres scenos veikalas „No exit" („Nėra išeities") New Jorko teatrų kritikų laikomas geriausių 1946—47 m. scenos repertuaro veikalu. Geriausiu amerikiečių scenos veikalu pripažintas Artūro Millo „All my Gons".

Uždraudė Vienos filharmonikams

keliauti su gastrolėmis į užsienį, nes tarp jo narių dar yra nacių. Filharmonikai norėjo koncertuoti Belgijoj, Prancūzijoj ir Šveicarijoj.

O'Neilio

„A Moon for the Missbegotten" buvo su nepaprastai dideliu pasisekimu pastatytas Columbus mieste, Ohio štate. Kritikai mano, kad jis dar turės didesnį pasisekimą, negu jo „Ledžmogis ateina", New Jorke statytas daugiau kaip 100 kartų.

Churchillis tapytojas

Britų „Royal Academy" priėmė į savo suruoštą parodą du nežinomo tapytojo paveikslus, atsiųstus Mr. Winterio vardu. Tai būta dviejų peizažų, kuriuos buv. britų premjieras nutapė savo kelionių po kontinentą metu. Jury komisija juos išrinko visai nežinodama, jog tai esama Churchillo paveikslų.

Neumanno „Patriotai"

vėl pasirodė vokiečių scenoje. Veikale vaizduojamas suokalbis prieš rusų tironą carą Povilą 1800 metais.

Florencijoje prasidėjo

gegužės šventė, vadinamoji „Maggio Musicale", kuri truks iki birželio 8 d. Šventės centrą sudarė Beethoveno „Eroica". Tarp 9 koncerto programoj pasirodžiusių dirigentų 4 yra vokiečiai: Furtwängleris, Scherchenas, Hindemithas ir van Kampas.

MOKSLAS

Anglai kviečiasi žymius mokslo žmones

Britai savo mokslininkų draugijos Royal Society nariu pasikvietė vienietį savo kilme mokslininką prof. Fr. Panethistą, dėsčiusį chemiją Dunhamo un-te. Tos pačios draugijos nariu pakviestas raketinio lėktuvo išradėjas seras Frankas Wittle.

Unesco planai

Unesco šiais metais nori įvykdyti apie 40 projektų, tarp jų — įsteigti įvairiuose žemės kampuose reiklingus mokslinius institutus, peržiūrėti leidybos nuostatus etc. Brazilijoj, Amazonės žiotyse, numatoma pirmoj eilėj įsteigti mokslo reikalams tarnaujantį tarptautinį insitutą.

Franklino medaliai Europos mokslininkams

Anglų mokslo draugijos Royal Society pirmininkui už jo veikalus organinės chemijos srity įteiktas Franklpino medalis. Toks pat žymėnis įteiktas italui mokslininkui Dr. Enrico Fermi, pasižymėjusiam atomo branduolio tyrinėjimais.

Penicilino išradėjas Vienoje

Penicilinio išradėjas A. Flemmingas nuvyko į Vieną ir ten skaito paskaitas apie penicilino pritaikymą ir veikimą.

Žymusis vokiečių mokslininkas prof. Fr. Volhardas

gegužės 2 d. sulaukė 75 m. amžiaus. Jis yra Frankfurto un-to klinikų direktorius ir visos eilės užsieninių mokslo draugijų narys, tarp jų ir ir Sorbonos un-to, pąsižymėjęs tyrinėjimais inkstų susirgimų srity.

Maxas Planckas,

žymusis vokiečiu, mokslininkas, pasveikęs po plaučių uždegimo, grįžo iš Bonnos atgal į Göttingeną. Šiemet jis pradėjo savo 90 amžiaus metus.

Įves pasaulinį kalendorių?

Nuo 1950 metų projektuojama įvesti pasaulinį kalendorių, kur kiekvieni metai, taip pat metų ketvirtis prasidėtų sekmadieniu, o kiekvienas mėnuo turėtų po 28 darbo dienas. Paprastųjų metų dienos būtų padalytos į ketvirtis po 91 dieną arba 13 savaičių. Kiekviena ketvirtis dalijama į tris mėnesius, kurių pirmasis turi 31 d., o abu likusieji — po 30 d. Paskutinioji (365-ji) paprastųjų metų diena būtų prijungta prie paskutinės gruodžio dienos ir pavadinta „Silvestro diena", o keliamųjų metų — prie birželio mėnesio. Abi šios dienos būtų visuotinės šventės, neįtrauktos į mėnesių ir savaičių sistemą ir žymimos jų pavadinimais. Tokio naujo kalendoriaus įvedimo klausimą svarsto Ūkio ir Soc. Reikalų Taryba.

Demobilizuotas atomas

Atomą norima pajungti ir privačiam bizniui, atseit — taikiems reikalams. Prieš kiek laiko paskelbė karo ministerija, kad ji finansuos 20 mil. dolerių suma prie Schenectady, N. Y., mokslinį institutą, kuris, ginkluotas uranijaus reaktoriais, galingais atomo skaldytojais ir moderniausiomis laboratorijomis, dirbs drauge su ten pat statoma elektros jėgaine. Įmonės tikslas — atomo energiją panaudoti taikos reikalams. („Time", New Yorkas.)

Prof. Hahnas apie savo išradimus

„Aš neturėjau jokio intereso kurį nors iš mano išradimų panaudoti kariniams reikalams. Aš esu mokslo ir taikos žmogus, ir man dažnai darosi baisu, kad mano darbą gali panaudoti griovimo reikalams..." („Der Tagesspiegel", Berlynas).

...ir apie „Cosmic rays"

Apie rusų paskelbtą naują kovos ginklą, vadinamą „Cosmic rays", kurio veikimas esąs dar žalingesnis negu atominės bombos, prof. Hahnas, to dalyko vienas iš žymiausių specialistų, reiškia nuomonę, kad tai yra tiktai propagandos išradimas. Geriausiu atveju jų veikimas galįs būti tiktai labai ribotas, tuo tarpu atominė energija perduodama toliau ir plečiasi žiediniu būdu. („Die Welt", Berlynas).

ĮVYKIAI IR ŽMONĖS

Pagerės gyvenimas Amerikoje

Amerikiečių spauda rašo, kad iš Amerikos Darbo statistikos biuro paskelbtų duomenų matyti, jog jokios ekonominės depresijos Amerikoje negali būti, jeigu gamyba ir darbo reikalai bus planingai tvarkomi. Priešingai, pranašaujama net naujas gerovės laikotarpis. 1950 m. apie 15 proc. dirbančių žmonių turėtų per metus uždirbti per 5.000 dolerių. Ekonominė depresija gali paliesti nebent D. Britaniją, kur imamasi visų reikalingų žygių jai išvengti.

Latvijos ministeris priėmė katalikybę

Latvių ministeris Amerikoje Dr. A. Bilmanis, kuris latvių viešajame gyvenime vaidina svarbų vaidmenį, neseniai perėjo į katalikybę. Bažnyčion jį priėmė Apašt. Delegatas arkiv. Amleto J. Cicognani. Jo krikšto tėvais buvo Lietuvos ministeris p. Žadeikis su žmona.

Ginčas dėl demokratijos koncepcijos

AP pranešė iš Londono apie įdomų dialogą, įvykusį tarp Bevino ir Molotovo Maskvos konferencijoje dėl demokratijos koncepcijos. „Aš manau, kad mudu abu turėtume pasiimti sau trumpų atostogų ir išvažiuoti į Kaukazą. Ten mes galėtume nekliudomai aptarti, ką mes suprantame demokratijos terminu" — pareiškė Bevinas Molotovui. („Hessische Nachrichten.")

Aplink pasaulį per 79 valandas

Seniau džiaugdavosi per pasaulį apkeliavę su Filiju Fogu per 80 dienų, o

KITI APIE MUS

Amerikoje Shenandoah, Pa, laikraštis „Evening Herald" įsidėjo apie Lietuvos dabartinę padėtį objektyvų straipsnį, kuriame pastebi, kad vis dėlto „nei UNO, nei Amerikos oficialios įstaigos gaunamų skundų dėl baisios padėties Pabaltijy nepaiso. Atrodo, kad pasaulio diplomatų sąžinė atbuko ir jų ausys apkurto".

Britų dienraščio „Daily Mail" specialus korespondentas A. Glifford ryšium su Maskvos konferencijoj kilusiu ginču, ar galima laikyti baltus Sovietų piliečiais, pastebi, kad D. Britanija nepripažįsta Pabaltijo pagrobimo, taip apie tai bylodamas: „Mes niekad nesame pripažinę Rusijos įvykdyto Lietuvos, Latvijos ir Estijos pagrobimo. Ir todėl mes Sovietų piliečiais laikome tuos, kurie Sovietų pilietybę turėjo karo prasidėjimo dieną ir kurie tada gyveno Sovietų Sąjungoje".

Prancūzas prof. Dr. G. Motorė, keleris metus dėstęs Kaune Vyt. D. Universitete, vedęs lietuvę, dabar Paryžiaus lietuvių studentų leidžiamam žurnale parašė straipsnį, kuriame, priminęs keletą lietuvių ryškesnių ydų, kaip atkaklumas ir užsispyrimas, pvz., nenorint pramatyti, jog antroji bolševikų okupacija turėjo būti neišvengiama, linkimą per daug gerti, per didelį šovinizmą su lenkais, pastebi, kad „tarp prancūzų, su didele užuojauta sekančių Baltijos tautų — kankinių likimą, pirmoj vietoj stovi tie mano tautiečiai, kurie turėjo laimės gyventi Lietuvoje.

Mano tautiečiai, gyvenę tarp lietuvių, jiems jaučia didelę dėkingumo skolą, kuri ilgai neišnyks iš jų širdžių. Mes žinome žodžio „draugystė" prasmę ir neklystame dėl šio jausmo vertės, o jausmai, kuriuos nešiojamės Lietuvai ir kuriuos šiandien galime parodyti tik žodžiais, kada nors pasireikš realiomis priemonėmis.

Tad drąsos, draugai! Dabartinė jūsų kova, kaip ir didvyriškas lietuvių gynimasis nuo viduramžiais užplūdusių mongolų gaujų, — yra kova už laisvę ir kultūrą. Ji gali baigtis tik pergale."

Britų laikraštis „Leicester Mercury" įsidėjo reportažą apie balčių mergaičių darbą britų sanatorijose ir jį pailiustravo nuotrauka. Tarp jų yra ir lietuvių. Laikraštis pažymi, kad jos yra labai geros darbininkės, vis dėlto ir valgo nemaža — „antras rundas" joms visuomet reikalingas. Gyvena ištaiginguose kambariuose, naudojasi maudymosi baseinais, teniso aikštelėmis etc. Nors jos ir maža ką tepasakoja apie savo kraštų kančias, tačiau, laikraščio nuomone, yra „aišku, kad jos kenčia, nes žino, kad jų draugai ir pažįstami yra nelaimingi ir nėra saugūs. Nepaisydamos to, Erika, Rozina, Marija, Velta, Olga, Alina ir visos kitos aštuoniolikametės nusišypso fotografui, kai jis pasirodė. Petronėlė yra teisininkė, o dar viena mergaitė irgi studijavusi universitete ..."

Didžiulis amerikiečių žurnalas „Chicago Daily Tribune", rašydamas apie Lietuvą, pažymi, kad, jei šiandien ji nebelaisva, tai „yra auka europinių agresijų ir svyruojančios glostomosios JAV užsienio politikos." Respublikonas Illinois senatorius Brooks ta proga pabrėžia, kad Marshallis ir JAV ambasadorius Maskvoj Bedell Smith „turi kietai ginti amerikiečių idealus ir baigti glostymą." Senatoriaus paskelbtomis žiniomis „Sovietų okupuotoj Lietuvoj mažiausia 200.000 žmonių jau nužudyta, deportuota arba kaip priverstiniai darbininkai skursta žiaurioje rusų valdžioje."

Garsus norvegų poetas Arnulf Overland, anksčiau buvęs beveik raudonas ir kalintas vokiečių koncentracijos stovyklose, arčiau pažinęs bolševikus, dabar, kaip praneša jų spauda, važinėja po skandinavų kraštus skaitydamas apie tikrąją demokratiją ir bolševizmą paskaitas, nesigailėdamas kaltiesiems karčių tiesos žodžių. Kaltintojams prelegentas atkerta: „Mane visi smarkiai puola ir kritikuoja, kad aš darau lygiagretes tarp Hitlerio Vokietijos ir Stalino Rusijos, bet toji kritika prašauna pro šalį, nes ne aš stovėjau Raudonojoj aikštėje Maskvoj ir, griežiant „Horst Wessel", priėmiau Ribbentropą." — „Didžiosios demokratijos pardavė Pabaltijį Rusijai už jos įnašą. O dabar kas ten dedasi? Moterų ir vaikų deportacijos, kon. stovyklos ir kitos panašios „demokratinės" apraiškos vyksta ten kasdien ... Visa, kas Pabaltijy vyksta, yra ne kelias į socializmą, tai yra naujas fašizmo iškilimas."

Amerikiečių „N. Y. Herald Tribune", rašydamas apie ginčus dėl tremtinių Maskvos konferencijoj, cituodamas dabartinio JAV karinės valdžios šefo Vokietijoje gen. L. Clay žodžius, pažymi, kad „prokuroras (p. Viškinskis) yra daugiau suinteresuotas bylą laimėti, negu objektyvūs bylos duomenys tatai leidžia padaryti." Į 221.525 DP skaičių vakarinėse zonose Višinskis įskaito ir Pabaltijo valstybių piliečius. Tačiau JA Valstybės, — sako gen. Clay, nelaiko Pabaltijo valstybių, absorbuotų Sov. Sąjungos, piliečių Sovietų piliečiais.

Bamberge leidžiamas vokiečių laikraštis „Fränkischer Tag" įsidėjo vyr. redaktoriaus A. H. Breyerio straipsnį, pavadintą „Displaced Persons", kuriame, nurodęs visą eilę išvietintųjų adresu paleistų neteisingų priekaištų, kad jie esą spekuliantai, kriminalistai etc., rašo: „Trečiosios armijos štabas, surinkęs statistinius duomenis, konstatavo, kad pusę visų nusikaltimų, kuriais kaltinami DP, yra įvykdę vokiečiai. — Nereikia užmiršti, kad jų didžioji dalis pateko Vokietijon kaip darbo vergai. Jų tėvynės sunaikintos. Jie pergyveno visa, kas yra baisiausia, neteko šeimų ir namų. Jų laukia dar neaiškesnė negu kitų ateitis. Gal mes jau turime užmiršti, ką Hitlerio Vokietija jiems yra padariusi? . . ."

Švedų „Svenska Dagbladet" įsidėjo platų straipsnį, kuriame rašo, kad „Pabaltijo valstybės negali būti pamirštos, nes jos liečia pasaulio sąžinės reikalą. Jei Latvija, Estija ir Lietuva turėtų būti atiduotos Rusijai, tai demokratijos principai gautų tokį smūgį, nuo kurio jie vargu kada beatsigautų. Rusai turi suprasti, kad jų priespaudos politika taip pat turės pagaliau baigtis katastrofa, nes jokia, net stipriausia diktatūra negali nuslopinti visam laikui moralinės jėgos, laisvės ir teisės sąvokos."

Rusų „Novoje Vremia", Molotovo organas, vertindamas Amerikos planus, rašo, kad Amerika siekianti užvaldyti pasaulį. Šitokių planų didysis įkvėpėjas esąs Popiežius. Tokius planus Popiežius paruošęs su Trumano asmeniniu atstovu prie Šv. Sosto Tayloru. Trumanas buvęs pakviestas ir sutikęs būti tokio plano realizatorium. Tas planas numatęs įvesti pasaulyje Amerikos ir kapitalizmo hegemoniją ir esąs nukreiptas prieš Sov. Sąjungą ir žmoniškumą. Sov. Sąjungai susilpninti pirmoj eilėj numatoma suartinti lotynų pasaulį — Ispaniją, Italiją ir Prancūziją. Šie katalikų kraštai būtų pagrindinė bazė prieš Sov. Sąjungą.

Vatikanas esąs aiškus federacinės Vokietijos santvarkos šalininkas. Popiežius ir Tayloru plane numatyta, kad, sutvarkius federaciniais pagrindais Vokietiją, kat. Bavarija suartės su Austrija, o į tą sąjungą dėsis Čekoslovakija, Vengrija, kat. Jugoslavijos dalis ir kiti kraštai. Tai būtų antra sąjunga prieš Sov. Sąjungą. Dar toliau Popiežius numatęs iš Sov. Sąjungos draugystės išplėšti katalikišką Lenkiją, kuri su gretimais katalikų kraštais sudarytų trečią grandį Sov. Sąjungai apsupti. Molotovo organas tvirtina, kad juodojo internacionalo ir Trumano reakcinis planas nepavyko, nes Sov. Sąjunga per 30 metų išmokusi budėti ir reakcionierių planus iššifruoti.

Stokholme leidžiamas latvių laikraštis „Latvju Zinios" 177 rašo: „1946 m. Vorkutos koncentracijos stovykloje buvo jau 95.000 lietuvių, 60.000 latvių ir 50.000 estų. Pirmosios rusų okupacijos metu buvo deportuota per 40.000 lietuvių; rusams užplūstant Lietuvą, iš jos pasitraukė 250.000 lietuvių, tačiau ne visi jie pasiekė Vak. Europą. Vokietijos konc. stovyklose buvo kankinama per 3.000 lietuvių".

Prancūzų rašytojas Henri de Chambon paskelbė dar vieną savo knygą apie Babaltijo valstybes, pavadintą „Baltijos tautų tragedija" Knyga gausiai dokumentuota ir vykusiai pavaizduoja dabartinę ten padėtį. Pabaigoj autorius, cituodamas Prancūzų himną, ypač jaudinančiai apeliuoja į prancūzų tautą: „Ar liksite kurti ir nebyliai jūs palikuonys Didžiosios Armijos karių, kurie pirmieji norėjo suteikti šitoms tautoms laisvę; anūkai tų 1830 ir 1848 m. vyrų, kurie po visą Europą paskleidė tautinės nepriklausomybės ir žmonių brolybės idėjas; 1914 m. kariai, kurie kovojote dėl visų pavergtų tautų išvadavimo ir kurie savo pergale patvirtinote Pabaltijo valstybių nepriklausomą gyvenimą; Prancūzijos partizanai, kurie juk esate solidarūs su jūsų broliais lietuviais, latviais ir estais, nes jie kovoja dėl tikslo ir idealo, kurie buvo ir turi palikti visam laikui jūsų?" Apie tą knygą, šiltai atsiliepė ir prancūzų spauda.

Švedų spaudoj dažnai pasirodo apie Lietuvą palankių straipsnių. Iš paskiausiai įdėtų švedų laikraščiuose „Dagens Nyheter" ir „Aftonbladet" pranešimų matyti, kad esą žuvę Lietuvoj 9.000 partizanų ir apie 100.000 lietuvių deportuota į Rusiją. „Dagens Nyheter" žiniomis, norint išgauti informacijų ir užmegsti kontaktą su pasipriešinimo sąjūdžio vadovybe buvę parašiutais nuleisti rusų agentai su anglų ir amerikiečių karių uniformomis.

---

dabar Chikagos parkerių fabrikantas milijonierius Miltonas Reynoldas apskrido per 78 val. 00 min. ir 30 sekundžių, sumušdamas lakūno Havardo Hupse rekordą (per 91 val. 12 min.), nors ir turėdamas nuskristi daugiau 8.000 km. kelio, nes sovietai neleido skristi per jų teritoriją.

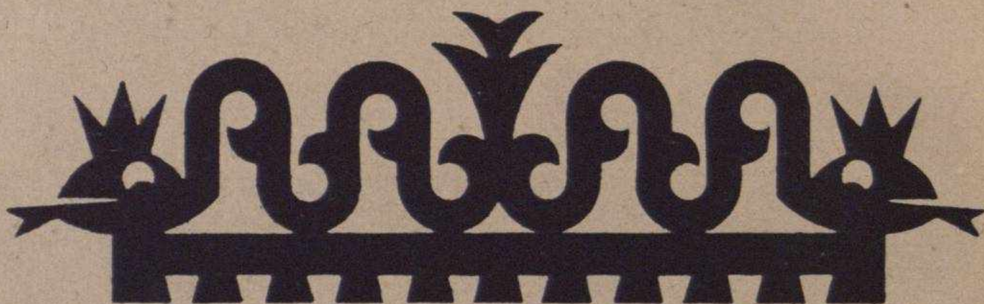
Intensyvėja prancūzų kultūrinė veikla

Prancūzų kultūrinis gyvenimas vėl darosi intensyvesnis, kaip kad prieš karą. Nepaisydami susiskaldymo, svetur prancūzai stengiasi vieningai reprezentuoti savo kultūrą. Tos jų pastangos aiškiai jaučiamos ir Prancūzų zonoje, kur nuolat svečiuojasi įvairios jų mokslininkų, kultūrininkų, jaunimo grupės, vyksta suvažiavimai etc. Ten jų jaunimo grupės užmezgė kontaktą su vietinėmis jaunimo organizacijomis, sušaukė Tiubingene zonos un-tų studentų suvažiavimą, rodo „dabarties keramikos", modernosios tapybos ir kitas parodas.

Gegužės pradžioje išleido savo pirmąją spalvotą filmą „Ramentsches vestuvės", kurį veikiai bus rodoma ir užsieny. Bordeaux un-tas gegužės 12 d. iškilmingai atšventė savo 500 metų jubiliejų. Jame mokslus baigė ir keletas lietuvių. Italų opera Milane pastatė Paul Claudelio operą „Jeane d'Arc."

ATSIŲSTA PAMINĖTI

Stepas Zobarskas DAS LIED DER SENSEN, aus dem Litauischen übertragen von Renate Gladel und Stasys Tyschkus. Bilder von Hanna Nagel. Verlag PATRIA Tübingen 1947.

A I D A I — Lithuanian Cultural Magazine — E C H O E S
Published under DP — Publications Authorization
US —E—7, OMGB, ICD
No. 2. — May, 1947
Editor and publisher — J o n a s S a k e v i č i u s
Printed by Haas & Cie., Augsburg

Red. leidėjas — J o n a s S a k e v i č i u s. Redaktorius — K a z y s B r a d ū n a s. R e d a k c i j o s adresas: München 27, Lamontstr. 21, a d m i n i s t r a c i j o s — Augsburg, Hochfeld, D.P. Baltic Camp. Numerio kaina 6 RM.

